

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

POMOČ OTROKU Z IZKUŠNJO NASILJA

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Somentorica: asist. dr. Petra Videmšek

Avtorica: Karmen Pogačnik

Škofja Loka, 2016

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Karmen Pogačnik

Naslov diplomske naloge: Pomoč otroku z izkušnjo nasilja

Kraj: Škofja Loka

Leto: 2016

Število strani: 95

Število prilog: 3

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Somentorica: asist. dr. Petra Videmšek

Ključne besede: Družina, nasilje, otrok, posledice, podpora, pomoč, metode

Povzetek: V diplomski nalogi teoretično opredelim družino ter predstavim njen pomen za otrokov razvoj. Opredelim teorije o nasilju, različne posledice, ki jih prinaša, ter predstavim pomoč otroku z izkušnjo nasilja. V empiričnem delu se osredotočim na raziskovanje tematike zagotavljanja pomoči otroku. Različne strokovnjake z izkušnjami na tem področju sem spraševala, na kakšen način zagotavljajo pomoč, koliko časa nudenje pomoči traja, kakšno je sodelovanje z drugimi organizacijami ter v kateri smeri bi morali delovati, da bi vplivali na zmanjšanje nasilja.

Title: Help the child victim of violence

Keywords: Family, violence, child, consequences, support, help, method

Abstract: My degree starts with theoretical definition of family and introduction of importance of family for the child's development. I also define theories of violence, different consequences of violence and present how to help the child victim of violence. In the practical part I focus on exploring how to provide help to the child. I have interviewed experts from different fields, experts which have experiences in field of violence against children, how and on which way they can offer help to the child, how much time it would be needed to assist with help, what is the cooperation with other organizations. We also discussed further about the directions in which they should act, to influence on reducing the violence.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

POMOČ OTROKU Z IZKUŠNJO NASILJA

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Somentorica: asist. dr. Petra Videmšek

Avtorica: Karmen Pogačnik

Škofja Loka, 2016

PREDGOVOR

V zadnjih dveh letih študija sem se začela spoznavati s tematiko nasilja. V 4. letniku, ko sem bila na praksi v varni hiši, pa sem jo spoznala še bolj poglobljeno. Pritegnile so me zgodbe žensk, še bolj pa otroci, ki imajo pred seboj še vse življenje. Na praksi sem imela priložnost preživljati čas z otroki in takrat sem se tudi odločila, da jih bom vključila v diplomsko nalogo.

Zanimalo me je, kakšen je pogled otroka na izkušnjo nasilja, na kakšen način se mu zagotavlja pomoč in kako lahko zagotovimo preventivno delovanje na področju nasilja nad otroki. Diplomsko nalogo sem omejila samo na en segment, to je zagotavljanje pomoči otroku z izkušnjo nasilja. Preventivnega delovanja na področju nasilja se dotaknem samo posredno, in sicer preko predlogov za zmanjšanje družinskega nasilja in potrebe po izobraževanjih.

Z diplomsko nalogo sem želela osvetliti področje zagotavljanja pomoči otroku z izkušnjo nasilja in prepoznati področja, ki še potrebujejo določene izboljšave. Za ta namen sem pogovore opravila s šestimi različnimi strokovnimi delavkami, ki delajo na različnih področjih, a se vse srečujejo z otroki. Pogovore sem izvedla z dvema strokovnima delavkama iz centra za socialno delo, svetovalno delavko, zaposleno na srednji strokovni šoli, vodjo zatočišča iz Društva SOS, strokovno delavko iz kriznega centra za mlade in strokovno delavko iz Društva za nenasilno komunikacijo.

Ugotovila sem, da je pomoč otroku v tesni povezavi z okrevanjem mame ali celotne družine. Poleg tega se mu zagotavlja s kombinacijo različnih pomoči – igranje, pogovori, učna pomoč in družabništvo. Za napredek je v procesu pomoči najpomembnejši odnos, ki se ga zgradi z otrokom, saj mu da izkušnjo varnosti in zaupanja. Za celostno pomoč je potrebno sodelovanje z različnimi institucijami, ki je po ocenah različnih strokovnih delavk dobro, čeprav se težave večinoma kažejo pri zdravnikih in sodnikih. Trajanje pomoči je različno dolgo, saj je odvisno od več dejavnikov, in sicer: koliko pomoči potrebuje določena družina, kakšno obliko pomoči se jim nudi glede na trajanje bivanja in pripravljenosti na sodelovanje. Področje programov za žrtve nasilja imamo v Sloveniji dokaj dobro urejeno, primanjkuje pa programov, ki naj bi jih obiskovali povzročitelji nasilja.

Zahvaljujem se vsem strokovnim delavkam, ki so si vzele čas in z menoj delile svoja mnenja,, izkušnje in znanje.

Zahvala gre tudi mentorju, doc. dr. Milku Postraku, in somentorici, asist. dr. Petri Videmšek, ki sta me pri pisanju diplomske naloge podpirala in usmerjala.

Hvala tudi vsem bližnjim, ki so me podpirali in spodbujali takrat, ko sem to najbolj potrebovala.

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1	DEFINICIJE DRUŽINE, DRUŽINSKIH ČLANOV IN OTROKA.....	1
1.2	POMEN DRUŽINE ZA OTROKOV RAZVOJ.....	2
1.2.1	Primarna socializacija, osebnostni razvoj in otrokova samopodoba	4
1.2.2	Struktura družine	6
1.2.3	Stili navezanosti.....	7
1.3	PRAVNA PODLAGA.....	9
1.4	DRUŽINSKO NASILJE.....	10
1.4.1	Teorije o družinskem nasilju	11
1.4.1.1	Individualistične teorije	12
1.4.1.2	Sociološke ali sociokulturne teorije	12
1.4.1.3	Teorije, ki izvirajo iz socialne psihologije	13
1.5	NASILJE NAD OTROKOM.....	16
1.5.1	Posledice nasilja nad otrokom	17
1.5.1.1	Psihično nasilje	19
1.5.1.2	Fizično nasilje	20
1.5.1.3	Spolno nasilje.....	21
1.5.1.4	Zanemarjanje	22
1.5.1.5	Izpostavljenost nasilju v družini	23
1.6	POMOČ OTROKU Z IZKUŠNJO NASILJA.....	24
1.6.1	Organizacije na področju nudenja pomoči	27
1.6.2	Socialnodelavske metode	29
2	OPREDELITEV PROBLEMA	33
3	METODOLOGIJA.....	35
3.1	Vrsta raziskave.....	35
3.2	Merski instrument	35
3.3	Populacija in vzorec.....	35
3.4	Zbiranje podatkov	36
3.5	Obdelava in analiza podatkov	36
4	REZULTATI.....	38
5	RAZPRAVA	45
6	SKLEPI	51
7	PREDLOGI.....	53
8	LITERATURA.....	54
9	PRILOGE	58
9.1	Priloga 1: ODPRTO KODIRANJE	58

9.2	Priloga 2: OSNO KODIRANJE	81
9.3	Priloga 3: ODNOSNO KODIRANJE.....	92
10	POVZETEK.....	94

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 DEFINICIJE DRUŽINE, DRUŽINSKIH ČLANOV IN OTROKA

Vsak od nas si pojem družina razlaga nekoliko drugače in zaradi tega njegovo oblikovanje ni tako enostavno, kot se mogoče zdi na prvi pogled. Obstaja veliko definicij ter tipologij (npr. Čaćinovič Vogrinčič 1998, Tomori 1994, Juul 2009) in težko bi razpravljali o tem, katere so pravilne in katere ne. Za potrebe diplomske naloge bom v nadaljevanju definirala nekaj takih, ki vključujejo tudi otroke. V pluralnost družinskih oblik se ne bom podrobno spuščala, saj je obravnavanje družinskega nasilja vezano na opredelitev v zakonu.

Strokovnjaki se že več desetletij ukvarjajo z vsebinskim definiranjem pojma družina. Srečujejo se s težavami, da si niso enotni, kaj vse obsega beseda družina. Je par brez otrok ali par istega spola lahko družina ali ne? Poleg tega se spopadajo tudi s tem, ali gre pri družini samo za prostor ali so pomembnejši procesi dogajanja v njem, prav tako pa niso enotni glede njenih funkcij. Glavna stvar pri neenotnosti prave definicije pa je tudi ta, da vsaka stroka pojem družine razume drugače (Rener 2006: 13–15).

Zakonska definicija družine, ki je zapisana v 2. členu Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004), se glasi: »Družina je življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo«.

Tomorijeva (1994: 18) piše o tem, da za družinske skupnosti ni nujno, da jih določajo uradna potrdila, ampak medsebojni odnosi med njimi. Tako lahko družino definiramo tudi kot skupnost oseb, ki skrbijo za otroka. Člani so med seboj odvisni in različno povezani različno.

Podobno kot Tomorijeva družino opredeli tudi Čaćinovič Vogrinčičeva (1998: 23), ki pravi, da je družinska skupina prvi socialni sistem, v katerem otrok živi, s svojimi značilnostmi pa vpliva na otrokovo osebnost v vseh fazah njegovega razvoja.

Za razumevanje pojma družine Čaćinovič Vogrinčičeva (2008: 15–16) predstavi razmišljanje sociologinje Švabove (2001), ki pravi, da enoznačne definicije družine ni mogoče postaviti, niti je ne potrebujemo. Potrebujemo pa znanje o pluralnosti družinskih oblik in zavedanje o tem, da družina ni statična oblika, ampak se vseskozi spreminja.

Za razumevanje pojma družina je za diplomsko nalogo najbolj pomembna definicija družinskih članov, ki so opredeljeni v Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (2008). Družinske članice oziroma člani po tem zakonu so:

- Zakonec ali zunajzakonska partnerica oziroma partner, bivši zakonec ali bivša zunajzakonska partnerica oziroma partner,
- partnerica oziroma partner ali bivša partnerica oziroma partner v registrirani istospolni partnerski skupnosti,
- krvna sorodnica oziroma sorodnik v ravni vrsti,
- krvni sorodniki v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena,
- sorodnik po svaštvu do vštetega drugega kolena,
- posvojiteljica oziroma posvojitelj in posvojenka oziroma posvojenec,
- rejnica oziroma rejnik in rejenka oziroma rejenec,
- skrbnica oziroma skrbnik in varovanka oziroma varovanec,
- osebe, ki imajo skupnega otroka,
- osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu.

Predlog zakona, ki je v trenutni obdelavi, vsebuje tudi širitev družinskih članov. Od leta 2008, ko je bil Zakon o preprečevanju nasilja sprejet, je prišlo do več primerov nasilja v družini, ki jih centri za socialno delo in druge organizacije niso mogli uvrstiti med obstoječe opredelitve družinskih članov. Pod družinske člane v predlogu zakona dodajajo osebe v svaštvu v ravni vrsti, osebe, ki so v partnerskem razmerju, ampak ne živijo skupaj, družinski člani, ki so opredeljeni v obstoječem zakonu tudi, če je razmerje oziroma skupnost prenehala, ter novi partnerji družinskih članov po trenutno veljavnem zakonu (MDDSZ: Novela zakona o preprečevanju nasilja v družini).

Za potrebe diplomske naloge bom pripisala tudi zakonsko definicijo otroka. V 1. členu Konvencije o otrokovih pravicah (1989) je zapisano, da »pomeni otrok vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej« (Konvencija o otrokovih pravicah 1989).

1.2 POMEN DRUŽINE ZA OTROKOV RAZVOJ

Pomen družine poudarja Tomorijeva (1994: 11–12), ki meni, da se vse bistvene stvari za otroka zgodijo v družini. Izkušnje, ki jih otrok dobi v družini, ga usmerjajo naprej v

njegovem življenju. Svojo družino vsak nosi v sebi, in sicer ne glede na starost, zrelost ali življenjske razmere.

Družina je po Juulovih besedah (2009: 117–118) prostor, kjer lahko otroci pridobijo socialne in družbene kompetence. Otroci spoznajo meje in se jih naučijo spoštovati, naučijo se sodelovanja, obzirnosti do drugih, spoznajo omejitve družine, razlike med družino in zunanjim okoljem, med formalnim in neformalnim ... Te izkušnje in vrednote pridobijo tako, da živijo skupaj z odraslimi, ki jih prakticirajo.

Pogosto se dogaja, da otroci svoje izkušnje s starši ponotranjijo. Vase vsrkajo način komunikacije, ki je potekal v družini, čustveno (ne)zrelost, moralo, način reševanja sporov, soočanja s težavami. Otrok starša dejansko ponotranji. Tako družina vpliva na značaj, kakšen bo otrok kot starš in tudi na izbiro zakonskega partnerja (Hendrix in Hunt 2006: 34).

Poleg pridobivanja izkušenj, vrednot, ponotranjenja pa je za družino pomembno tudi, da so zadovoljene temeljne potrebe otrok, ki so po Juulovih besedah naslednje (2010: 17):

- potreba po občutku, da so vredni člani družine
- potreba po preskrbljenosti
- potreba po tem, da razvijejo osebno integriteto, samospoštovanje in odgovornost

Zdravo razvito samospoštovanje Juul (2010: 20) definira kot vir moči, ki posameznika opremi za soočanje z različnimi neprijetnimi situacijami, in tako služi kot najučinkovitejši psihosocialni obrambni mehanizem proti nasilju in ostalim negativnim situacijam.

Hendrix in Huntova (2006: 18–19) pa predpostavljata, da ima otrok potrebo po:

- preživetju
- izražanju svoje živosti
- izkušanju stikov z drugimi

To definirata kot osnovne otrokove potrebe, ki jih je treba zadovoljiti, in ustvariti takšne razmere, v katerih bo otrok to lahko dosegel (Hendrix in Hunt 2006: 19).

Poleg zadovoljenih otrokovih potreb v družinskem okolju poteka tudi primarna socializacija. V družini se otrok razvija, oblikuje kot osebnost, razvije stile navezanosti, pridobi prve pomembne izkušnje medosebnih odnosov in se nauči prevzemati vloge.

1.2.1 Primarna socializacija, osebnostni razvoj in otrokova samopodoba

V družini se začne otrokova socializacija, ki jo bom za potrebe diplomske naloge na kratko definirala kot proces posameznikovega vključevanja v družbo. To je primarna socializacija, ki po Južničevih besedah (1989: 50) posamezniku da temelje strukture osebnosti, na katere se polagajo socializacijske vsebine. Podobno jo definira tudi Parsons (Haralambos in Holborn 2001: 300), ki pravi, da vsebuje dva procesa: strukturiranje osebnosti in ponotranjene družbene kulture.

S primarno socializacijo se začne otrokovo zaznavanje sebe in sveta. V tem obdobju razvije zaupanje vase, v druge, svet okoli sebe ter se uči razvijanja svoje osebnosti in spretnosti za vključevanje v družbo. Uči se tudi, kako funkcionirati v družini. To pomeni, da se mora naučiti vlog v družini (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 24), kar Čačinovič Vogrinčičeva (1998: 110) definira kot proces vživljanja v vzajemna pričakovanja.

Po besedah Tomorijeve (1994: 19–22) družinsko vlogo določajo spol, razvojno obdobje, osebne značilnosti, potrebe posameznika, »uradno« mesto v družini in medsebojni odnosi. Poleg tega na to vplivajo tudi kulturna merila, socialne navade in ekonomska organizacija v nekem določenem času v določeni družbi. Družinska vloga posredno vpliva na to, kakšne vloge prevzemaš zunaj družinskega okolja ter kako se počutiš v odnosih, v katere stopaš. Torej je lahko nekomu v korist, spet drugemu pa v breme, odvisno od tega, kakšne vrste moči in spretnosti si razvil v določeni vlogi.

Vloge, ki si jih imel v družini, posredno vplivajo tudi na življenje v odrasli dobi. Ko zaživiš na svojem in si ločen od družine, se velikokrat ravnaš po merilih, ki so veljale v družinskem okolju. Mnogokrat se ne zavedamo, da iz svoje družine nezavedno odnesemo popisano knjigo, po kateri se še vedno ravnamo (Tomori, 1994: 13). Čačinovič Vogrinčičeva (1998: 119) pravi, da vloga, ki jo ima posameznik v družini, odločnejše vpliva na osebnostni razvoj kot pa zavestna vzgoja staršev.

Tudi Tomorijeva (1994: 11–12) pri oblikovanju posameznikove osebnosti pripisuje velik pomen družini. Oblikuje se preko sporočil, ki jih dobi v družini, in tako so od nje odvisne prve predstave o sebi in vrednotah. Obdobje v družini je obdobje najbolj dejavnega razvoja za otroka, saj pospešeno nabira znanja, ter s tem v prvih letih oblikuje mnoge osebne lastnosti in spretnosti. Posameznikova osebnost je v veliki meri odvisna tudi od podedovanih genov, ki določajo način odzivanja, temperament in odzivnost na zunanje vplive.

Osebnostni razvoj najbolje predstavi Ericsonova (1959 v Čačinovič Vogrinčič 1998: 25–26) psihološka razvojna teorija, ki življenje posameznika razdeli na 8 obdobj. Vsako obdobje vsebuje naloge z določenimi razvojnimi cilji. Razvoj je odvisen od tega, kako dobro posameznik opravi določene naloge v določeni fazi, vse skupaj pa je nadalje odvisno predvsem od spodbud in izkušenj, ki jih dobi v družini.

Ericson (1959 v Žvelc 2011: 49) pravi, da ima posameznik pri vsaki razvojni fazi možnost dobiti določeno psihološko vrlino. Za mojo diplomsko nalogo je njegova teorija pomembna, saj se opira predvsem na družinske in kulturne dejavnike, ki posamezniku pomagajo, da osvoji ali obstane pri določeni razvojni stopnji osebnosti.

Za boljšo preglednost bom razvojna obdobja do vključno adolescence po Ericsonu (1959 v Žvelc, 2011: 49–53) skupaj z ugodnim/neugodnim izidom in psihološko vrlino predstavila v tabeli.

Obdobje	Ugoden izid	Neugoden izid	Psihološka vrlina ob ugodnem izidu
Dojenček (do 1 leta)	temeljno zaupanje do sebe in sveta	osnovno nezaupanje	upanje v dosežke in zadovoljitev svojih želja
Zgodnje otroštvo (2–3)	občutek neodvisnosti in avtonomije	dvom vase in sram	volja
Predšolsko obdobje (4–5)	iniciativnost	občutek krivde	namen, pogum, usmerjenost k ciljem
Srednje in pozno otroštvo (6–12)	delavnost in marljivost	manjvrednost	kompetentnost
Adolescenca	občutek identitete	občutek zmedenosti	zvestoba

Podobno kot osebnost se tudi samopodoba najbolj intenzivno izoblikuje že v prvem obdobju razvoja, čeprav se nato oblikuje še celo življenje. Podobe iz otroštva najbolj trajno ostanejo v spominu, saj jih dobi preko pomembnih čustvenih izkušenj z ljudmi, ki so mu najbližji (Tomori, 1994: 118–119). Samopodoba je po besedah Tomorijeve (1994: 118) predstava, ki jo ima vsak človek o samem sebi. Sestavlja jo človekova vrednostna ocena sebe, osebnih značilnosti in predstava o stvareh, ki se mu dogajajo v življenju. Nanjo pa (1994: 119–122) vplivajo tudi zgledi, ki jih otrok dobi v družini, način vzgoje, vrednote, vloga v družini in

njegova izkušnja z njo, prevelika ali premajhna pričakovanja družine do posameznika in slika sveta, ki ga družina ponuja posamezniku.

1.2.2 Struktura družine

Družina si skozi čas svojega razvoja oblikuje svojo strukturo. Ta proces poteka preko komunikacije in interakcije med družinskimi člani. Strukturirana družina torej pomeni, da so se odnosi v njej izoblikovali in relativno ustalili. To pa je pomembno, da lahko dosega svoje cilje (Čačinovič Vogrinčič 1998: 153).

Tukaj dodajam Minuchinov sklep (1974 v Čačinovič Vogrinčič 1998: 157), ki pravi, da se mora družina prilagajati spremembam. Meje strukture morajo biti trdne, ampak kljub temu dovolj fleksibilne, da se družina na zunanje ali notranje spremembe ne odziva preveč toga. Spreminjanje strukture je po besedah Čačinovič Vogrinčičeve (1998: 154) pomembno, saj družina prehaja skozi vrsto faz, ki potrebujejo prilagoditve. Gre skozi zgodovino od faze mladoporočencev preko rojstva otrok in odraščanja do tega, da otroci nekega dne odidejo. Torej vsaka faza potrebuje takšno prestrukturiranje, da to še vedno omogoča družinsko kontinuiteto.

Ena izmed strukturnih značilnosti, kot to poimenuje Čačinovič Vogrinčičeva (1998: 158), je vloga v družini. To smo do sedaj že spoznali, v nadaljevanju pa bomo videli še ostale, tj. strukturo moči, komunikacijo in čustvene odnose.

Za občutek varnosti otroka v družini je pomembno smiselno razmerje moči, nihče ne sme biti prikrajšan in nikogaršnja samozavest ogrožena. V taki družini imajo vsi člani občutek varnosti, predvidljivosti in zanesljivosti (Tomori 1994: 34). Kot pravi tudi Haley (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 182–183): družinska organizacija brez hierarhije ni možna, saj le ta omogoča jasne meje. Seveda pa si vsaka družina posebej izdelava svoj hierarhičen sistem s pravili o tem, kdo ima več besede. Po besedah Rus Makovčeve (2003: 35–36) je za otroka pomembno, da imata starša več moči, da ga lahko zaščitita, če je potrebno. To, da ima nekdo večjo moč v družini, še ne pomeni, da bo šlo za njeno zlorabo. Torej je hierarhija moči pomembna, če je usmerjena v pravo smer.

Poleg hierarhije je pomembna tudi komunikacija v družini, pri kateri ne gre le za sporočanje svojih misli, temveč je komunikacija dvostranski proces, ki vključuje sprejemanje,

razumevanje in odzivanje na sporočila. Je tako besedna kot tudi nebesedna (Tomori 1994: 56–57). Čačinovič Vogrinčičeva (1998: 195) pravi, da je komunikacija vsaka interakcija, ki se zgodi med posamezniki.

Kakovostno interakcijo v družini Juul (2010: 13–14) vidi v sposobnosti staršev, da svojo ljubezen preobrazijo v dejanja, ki jih ostali člani doživljajo kot ljubezen. Uspešnost tega določa, kako bodo člani družine napredovali ter razvijali individualno in skupno družinsko moč.

Komunikacijske spretnosti, ki se jih začnemo učiti v zgodnjem obdobju, so pogoj za sporazumevanje in vključevanje posameznika v različne skupine. Od načina in vsebine komunikacije so potem odvisne tudi komunikacijske značilnosti posameznika, saj v družini dobimo prve zglede in odzive o tem, kakšna komunikacija je ustrezna. Torej, glede na komunikacijske vzorce v družini se potem izoblikujejo tudi naši vzorci, ki jih uporabljamo kasneje v življenju. Nivo komunikacije se razlikuje od družine do družine. Nekje se pogovarjajo samo o najnujnejših stvareh, medtem ko je drugje komunikacija bolj bogata in lahko v njej izražajo tudi svoja čustva (Tomori 1994: 57–59). Sprejetost čustev pa je po besedah Čačinovič Vogrinčičeve (1998: 208) osnovno izkustvo, ki ga otrok potrebuje, saj jih bo le na ta način lahko obvladal. Po Skynnerju (Čačinovič Vogrinčič 1998: 214–215) vsak posameznik iz družine odnese čustva, ki jih sprejema in obvlada, in tista, ki niso bila sprejeta ali so ostala v ozadju (»čustva za zaslonom«). Tako naučeno čustvovanje v družini gre naprej, saj se lažje povežemo z ljudmi, ki so v otroštvu imeli podobno sliko čustvovanja kot mi.

Omenila sem že, da posameznikove komunikacijske spretnosti močno vplivajo na odnose, ki jih izoblikuje v družini in kasneje tudi v zunanjem okolju, zato je pomembno, da se naučimo čim ustrežnejše komunikacije (Tomori 1994: 59–60). Siegel (1999 v Žvelc 2011: 96) pravi, da je od vzorca komunikacije med staršem in otrokom odvisno tudi, kakšen tip navezanosti bosta razvila.

1.2.3 Stili navezanosti

Za občutek varnosti v družini je pomembna navezanost na določene ljudi v svojem življenju. Že dojenček se nauči zaupati odraslemu, ki se ustrezno odzove na njegove potrebe. V kolikor je oseba, na katero je otrok navezan, dostopna, ko jo potrebuje, in zadovoljuje njegove potrebe, se počuti varnega. Varna navezanost mu zagotavlja, da lahko raziskuje svet in se

potem utrujen ter potreben nege vrača nazaj v varno pristanišče (Rus Makovec 2003: 54–55).

Pistolova (1994 v Rus Makovec 2003: 55) govori o tem, da velikokrat pride do tega, da imajo otroci radi svoje starše, čeprav z njimi grdo ravnaajo. To je navezanost, ki ostaja, čeprav otroku ne zagotavlja varnosti. Juul (2010: 14) pa pravi, da otroci staršem zaupajo in jih ljubijo, zato vsak njihov izraz ljubezni vzamejo za pravilnega tudi takrat, ko le-ta ni ustrezen.

Rus Makovčeva (2003: 57–59) razlikuje med štirimi različnimi stili navezanosti:

- varna navezanost
- izogibajoča se navezanost
- ambivalentna navezanost
- neorganizirana/nerešena navezanost

O varni navezanosti lahko govorimo, ko je skrbnik tako fizično kot tudi čustveno na razpolago otroku, ko to res potrebuje. Komunikacija je odprta in čustva so dovoljena. Skrbnik to vez z otrokom doživlja kot stalnico, neodvisno od njegovega razpoloženja, otrok pa se v takem odnosu počuti varnega (Rus Makovec 2003: 57). Po besedah Millerjeve (1983 v Pavlović 1993: 215) je vsa pedagogika odveč, če je otrok preskrbljen z zanesljivo osebo v zgodnjem otroštvu. Za svoj razvoj potrebujejo le veliko mero čustvene in telesne podpore odraslega.

Pri izogibajočem stilu navezanosti je značilna čustvena distanca skrbnika do otroka. Sčasoma skupaj razvijeta telesno in čustveno razdaljo, zato je značilno, da otrok pri takem stilu nima občutka varnosti (Rus Makovec 2003: 57–58). Cugmasova (1998 v Žvelc, 2011: 97) pa navaja še, da do tega stila navezanosti lahko pride tudi zaradi pretirano vsiljive in spodbujajoče matere oziroma skrbnika.

Siegel (1998 v Žvelc 2011: 98) govori o tem, da je pri ambivalentni navezanosti značilno, da skrbniki skušajo biti povezani z otrokom, a ne na način, ki bi bil skladen z otrokovimi potrebami. Tako so te včasih zadovoljene, včasih pa ne. Rezultat po mnenju Cugmasove (1998 v Žvelc 2011: 98) je, da so otroci negotovi, če bodo njihove potrebe sploh zaznane in na koncu tudi zadovoljene. Rus Makovčeva (2003: 58–59) pa pravi, da skrbniki prepogosto premlevajo nerešene probleme iz preteklosti in zato kljub posvečenosti starševstvu niso čustveno na razpolago. Ta stil navezanosti vzbuja tesnobo, prav tako pa se otrok ne počuti varnega.

Pri neorganizirani navezanosti je po Allenovih besedah (2001 v Rus Makovec 2003: 59) temeljna značilnost skrbnikov to, da se vedejo prestrašeno ali pa so vir strahu za otroka. Rus Makovčeva (2003: 59) nadaljuje, da je imel skrbnik navadno v preteklosti izkušnjo s kakšno travmo ali pa ni na ustrezen način žaloval za izgubo osebe, na katero je bil navezan.

Številni avtorji (Benoit in Parker 1994; Hazan in Shaver 1987; Mikulincer in Florian 1999b; Fonagy, Steele in Steele 1991 v Žvelc 2011: 101) navajajo, da stili navezanosti, ki so nastali v otroštvu, ostajajo bolj ali manj enaki. In kot pravi Pistolova (1994 v Rus Makovec 2003: 54): »Čim bolj so odrasli ljudje sposobni varnega navezovanja, tem manjša je verjetnost, da bo v družini potekala ena od oblik zlorabe«.

Rus Makovčeva (2003: 60) pravi, da se socialnega navezovanja da tudi naučiti in je zato sprememba stila možna. Potrebna pa je motivacija za aktivno spremembo, saj ne moremo pričakovati, da lahko to dosežemo v kratkem obdobju.

Torej, skupno vsem trem stilom neustrezne navezanosti je to, da se otrok v takih odnosih ne počuti varnega, občutek varnosti pa je ena izmed otrokovih temeljnih potreb. To bi lahko tako kot ljubezen po besedah Pavlovića (1993: 190) uvrstili med »mehke pravice« otroka, ki ne morejo biti zakonsko varovane. Država ne more ukazati, da se mora otrok počutiti varnega ali ljubljenega, lahko pa delujejo v tej smeri, da to poskusijo vzpostaviti s pomočjo staršev ali pa se odredi skrajni ukrep – odvzem otroka.

Otrokom je potrebno nuditi nadzor in zaščito s pomočjo države, saj spadajo pod ranljive družbene skupine. Pogosto se namreč dogaja, da otroci v zasebni družinski sferi izkusijo različne oblike zlorab.

1.3 PRAVNA PODLAGA

Pravna podlaga za reševanje nasilja pri otrocih se začne že pri mednarodnih dokumentih, ki usmerjajo kasneje tudi slovensko zakonodajo. Eden izmed temeljnih dokumentov je Splošna deklaracija človekovih pravic (1948), v kateri je priznано posebno varstvo otrok. Med pomembnejšimi dokumenti, ki urejajo področje nasilja v družini nad otroki, je tudi Konvencija o otrokovih pravicah, sprejeta leta 1989. Ene izmed poglavitnih nalog, ki jih opredeljuje, so ravnanje v otrokovo korist, urejanje zakonodaje in sprejemanje ustreznih socialnih programov za zaščito in okrevanje otrok (Domiter Protner 2014: 69). Na podlagi tega je Slovenija razvila svoj sistem zaščite otrokovih pravic in preprečevanja nasilja nad otroki (Lešnik Mugnaioni 2014: 102)

Najpomembnejši zakon na področju nasilja je Zakon o preprečevanju nasilja v družini (UL RS 16/2008), ki smo ga dobili relativno pozno, in sicer šele leta 2008. Kot najpomembnejše zakon opredeljuje družinske člane, oblike nasilja, dolžnost prijave nasilja, mrežo in naloge organov, organizacij in nevladnih organizacij, posebno varstvo otrok, izbiro spremljevalca, pravico do zagovornika in ukrepe za varnost žrtve (Domiter Protner 2014: 70–71). Lešnik Mugnaionijeva (2014: 103) pa vidi pomembnost tudi v opredelitvi brezplačne pravne pomoči in zagotavljanju izobraževanj in usposabljanj strokovnih delavk ter delavcev na temo prepoznavanja, preprečevanja in obravnave nasilja v družini.

Na podlagi opredelitve mreže in nalog, ki jih imajo različne organizacije in organi, je začel veljati tudi Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavanju nasilja v družini (UL RS 31/2009). Na podlagi zakonske opredelitve prijave nasilja, ki nalaga odgovornost, da vsakdo, ki sumi, da je otrok zlorabljen, obvesti center za socialno delo, policijo ali tožilstvo, je kasneje stopilo v veljavo kar nekaj pravilnikov. To so Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (UL RS 104/2009), Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavi nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti (UL RS 36/2011) in Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini (UL RS 25/2010) (Domiter Protner 2014: 71–74). Na tem mestu bi rada omenila še Pravilnik o prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju (UL RS 49/14), ki določa postopek izvedbe ukrepa prepovedi približevanja.

Pomembna določila za preprečevanje nasilja v družini pa vsebuje tudi Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerij (UL RS 69-3093/04). Ta med drugim opredeljuje dolžnosti in pravice staršev v odnosu do razvoja otrok, ravnanje v otrokovo korist, varstvo mladoletnih otrokov in odvzem roditeljske pravice (Domiter Protner 2014: 77).

1.4 DRUŽINSKO NASILJE

Družinski odnosi so lahko topli in izpopolnjujoči, lahko pa so vir tesnobe in konfliktov, saj smo bolj kot kjerkoli tesno čustveno povezani. Družino navadno doživljamo oziroma bi jo radi doživljali kot varen pristan, ampak dejstva so taka, da je dom hkrati tudi najnevarnejši kraj, kjer se najpogosteje doživlja nasilje (Rus Makovec, 2003: 39).

Definicija družinskega nasilja po Zakonu o preprečevanju nasilja (2008) se glasi:

»Nasilje v družini je vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročiteljice oziroma povzročitelja nasilja«.

V predlogu zakona se dodaja tudi nova oblika družinskega nasilja – zalezovanje. To je naklepno ponavljajoče navezovanje stika, vsiljevanje, opazovanje, vmešavanje v storitve ali druge oblike nezaželenega vdora v življenje žrtve (MDDSZ: Novela zakona o preprečevanju nasilja v družini).

Nasilje v družini navadno ni samo enkratni dogodek, ampak se ponavlja. Običajno sledi vzorcu kroga nasilja, ki je sestavljen iz treh faz. Prva faza je naraščanje napetosti, v kateri se žrtev poskuša čim bolj prilagajati in biti čim bolj previdna, da nasilje ne bi izbruhnilo. V drugi sledi izbruh nasilja, tretja faza pa predstavlja obdobje miru oziroma t. i. »medene tedne«. Vsebuje opravičevanje za svoja dejanja, prijaznost, obljube, da se to ne bo več ponovilo ali pa poskus prealutve krivde na žrtev. Nekatere žrtve doživljajo nasilje tudi brez obdobja miru, velikokrat pa se zgodi, da so ravno medeni tedni vzrok, da se žrtve težje odločijo za odhod (Obran 2014: 21–22).

1.4.1 Teorije o družinskem nasilju

Za razlago nasilja v družini so se pokazale potrebe po posebnih teorijah, za katere velja visoka stopnja nasilja in se s svojimi značilnostmi razlikujejo od ostalih skupin. Ene izmed temeljnih značilnosti družine so, da veliko časa preživijo skupaj in da v njej vladata visoki stopnji intimnosti ter zasebnosti (Filipčič 2002: 39–40). Menim, da visoka stopnja zasebnosti v veliki meri vpliva na to, da nasilje v družini dolgo časa ostane skrito.

Po mnenju Hobbsa in sodelavcev (1999: 3) je za preučevanje nasilja v družini najbolj primerna strategija sestavljanke (»jigsaw puzzle approach«), ki omogoča kombinacijo teorij več znanstvenih disciplin. Vsaka teorija naj bi predstavljala delček celote razumevanja problema izpostavljenosti otrok in mladostnikov nasilju v družini.

Filipčičeva (2002: 44–45) teorije o nasilju v družini razdeli na tri sklope:

1. Individualistične teorije
2. Sociološke ali sociokulturne teorije
3. Teorije, ki izvirajo iz socialne psihologije

1.4.1.1 Individualistične teorije

Individualistične teorije zagovarjajo, da je izvor nasilja pogojen s posameznikovimi lastnostmi, ki jih pridobi tako z geni kot tudi kasneje (Filipčič 2002: 44–45). Zanje je značilno ukvarjanje z vedenjskimi, kognitivnimi in emocionalnimi dimenzijami, ki se razlikujejo med nasilnimi oz. nenasilnimi starši. Wolfe (1999 v Domiter Protner 2014: 53) opozarja na to, da imajo nasilni starši mnoge skupne lastnosti, ampak se le redke razlikujejo od značilnosti nenasilnih staršev v istem demografskem okolju. Tukaj lahko omenim teorijo o alkoholu kot vzroku nasilja, kateri veliko ljudi pripisuje vzročno povezavo, čeprav po besedah Filipčičeve (2002: 48–51) ni veliko empiričnih potrditev, da bi ta povezava obstajala. Tako zvezo med alkoholom in nasiljem označi kot posredno, saj so nekateri možje alkoholiki in niso nasilni do žene, prav tako pa nekateri možje niso alkoholiki, do svoje žene pa se obnašajo zelo nasilno. Gre bolj za dejavnike, ki vplivajo tudi na začetek uživanja alkohola (finančne težave, stres, slabi odnosi med partnerjema itd.).

1.4.1.2 Sociološke ali sociokulturne teorije

Sociološke teorije, ki delujejo na makro ravni, se ukvarjajo s strukturo družine. Analizirajo pomen norm, vrednot, delovanje sistema in institucije. Med te sodijo teorija konfliktov, teorija virov in feministične teorije (Filipčič 2002: 45).

Teorijo konflikta povezujejo s socialnim stresom, nastane pa pri posameznikovi preobremenjenosti družinskih nalog, ki jih mora opraviti. Družina mora zadovoljevati čustvene potrebe, hkrati pa tudi zagotavljati ekonomsko neodvisnost. Če tega pogosto ne morejo izpolniti, jih privede do stresa (Filipčič 2002: 77).

Teorija virov zagovarja, da je manj možnosti, da bo prišlo do nasilja, če ima posameznik zadostno število zunanjih kakovostnih virov (Goode 1971 v Filipčič 2002: 78). Ti so lahko materialne (dohodek) ali pa organizacijske narave (sorodstvene vezi, izobrazba). Nasilje se za ohranitev dominantnega položaja v družini uporabi kot vir moči, kadar posameznik nima zadostnih virov ali pa jih sploh nima (Filipčič 2002: 78). Goode (1979 v Domiter Protner 2014: 58) še dodaja, da je nasilje po tej teoriji bolj pogosto v družinah z nižjim socialnoekonomskim statusom.

Feministične teorije slonijo na spolni neenakosti. Na podrejenost žensk ne vpliva samo patriarhalna družba, ampak tudi kapitalističen sistem in socializacijski spolno specifični

vzorci (Filipčič 2002: 80–81). Po besedah Domiter Protnerjeve (2014: 63) je ta teorija zaradi velikega poudarjanja patriarhata naletela na kar nekaj kritik. Teorija namreč ne pojasnjuje, zakaj večina moških ne uporablja nasilja, zakaj se pojavlja tudi v homoseksualnih družinah in zakaj so nasilne tudi ženske.

V tej teoriji vidim velik prispevek k socialnemu delu, saj po besedah Filipčičeve (2002: 84) feministične teorije na prvo mesto postavljajo pomen razumevanja in izkušenj žensk skozi njihovo perspektivo. Preoblikuje pa se tudi razumevanje ženske z izkušnjo nasilja iz nemočne žrtve v žensko, ki je preživela zastrašujočo izkušnjo in ima veliko sposobnost prilagajanja in moči.

1.4.1.3 Teorije, ki izvirajo iz socialne psihologije

Teorije, ki izvirajo iz socialne psihologije, zagovarjajo, da je izvor nasilja v interakciji med posameznikom in okoljem. Kot najpomembnejše navaja teorijo socialnega učenja in teorijo izmenjave. (Filipčič 2002: 45–45).

Pri teoriji izmenjave gre za izmenjavanje ugodnosti in neugodnostmi med dvema posameznikoma ter za pravičnost med to porazdelitvijo, nasilje pa je rezultat tehtanja med stroškom in koristmi, ki jih to dejanje prinaša. Posameznik bo uporabil nasilno vedenje v primeru, če stroški tega vedenja ne bodo presegli ugodnosti, ki bi jih pridobil s tem ravnanjem. S starostjo otrok fizično nasilje upada, saj po teoriji izmenjave starost otroka povečuje možnosti za večanje stroškov nad koristim, ki jih bi s tem dejanjem posameznik lahko pridobil. Starejši otrok lažje vrne udarec ali pa nasilno osebo razkrinka (Filipčič 2002: 64–66).

Teorija socialnega učenja je po besedah Filipčičeve (2002: 54–55) najpopularnejša teorija za razlago nasilja. Izhaja iz stališča, da svoje vedenje oblikujemo na podlagi tega, čemur smo bili izpostavljeni otroštvu. Tako naj bi se nasilja naučili v družini, saj posameznik prevzame vedenje druge osebe, ki jo spoštuje ali doživlja kot avtoriteto. V odrasli dobi to vedenje postane odgovor na stres ali način za reševanje sporov. Prav tako se z opazovanjem nasilja v družini lahko poveča toleranca do nasilja. Otrok se po besedah Filipčičeve (2002: 64) nauči povezovati ljubezen z nasiljem ter tako opravičevati uporabo nasilja z dobrim namenom. Teorije socialnega učenja po besedah Domiter Protnerjeve (2014: 56) na splošno predpostavljajo, da se otroci, ki so izpostavljeni nasilju v družini, naučijo uporabljati nasilne vzorce vedenja.

Teorija socialnega učenja torej potrjuje, da nasilje rojeva nasilje. Na njeni podlagi se je izoblikovala še teorija (med)generacijskega prenosa, ki po besedah Filipčičeve (2002: 54–55) temelji na tem, da se nasilje prenaša skozi generacije. Nasilni starši, ki zlorablajo svoje otroke, so se tega naučili v svojem otroštvu, ko so bili sami žrtve nasilja ali pa le opazovalci. Z izkušnjami v otroštvu naj bi se torej naučili tako vloge nasilne osebe kot tudi vloge žrtve.

Teorija o neposrednem medgeneracijskem prenosu je bila že velikokrat empirično dokazana, vendar nekateri trdijo, da ne gre za neposredno povezavo, temveč posredno (npr. Stith in Fareley 1993). Večina raziskovalcev se je zadovoljila z dokazanim prenosom, nekateri pa so šli naprej. Začeli so se spraševati, zakaj se v nekaterih primerih nasilno vedenje prenese naprej, v drugih pa ne, in kateri so mehanizmi prenosa, ki to omogočijo (Filipčič 2002: 55–57).

Tudi Rus Makovčeva (2003: 74–75) verjame v posredno povezavo, saj pravi, da nasilje v eni generaciji močno poveča možnost, da se bo nadaljevalo tudi v naslednji, na prenos pa vpliva več dejavnikov tveganja. Edleson (2006 v Domiter Protner 2014: 57–58) poleg njih dodaja še vpliv varovalnih dejavnikov.

Na podlagi zapisanega lahko trdimo, da je možen posreden prenos nasilja med generacijami preko rizičnih in varovalnih dejavnikov. Težko pa je reči, da je to edini možen prenos. Pomembno se mi zdi, da se namenja pozornost rizičnim dejavnikom, ki bi jih bilo sicer potrebno zmanjšati, obenem pa krepimo varovalne dejavnike.

Na podlagi svoje raziskave in pregledu obstoječega stanja Domiter Protnerjeva (2014: 165) rizične in varovalne dejavnike oblikuje glede na družbeno, družinsko in individualno raven.

Dejavniki tveganja na družbeni ravni so prikritost izpostavljenosti otrok in mladostnikov nasilju v družini, ki je posledica visokega vrednotenja družine in njene zasebnosti, dojemanje nasilja kot individualne in ne družbene problematike, preredka medinstitucionalna obravnava nasilja v družini, razlike v delovanju različnih CSD-jev, razlike glede senzibilnosti šolskih strokovnih delavcev na nasilje in zakonodaja, ki je kljub spremembam in dopolnitvam še vedno pomanjkljiva (dolgotrajni postopki na sodišču). Dejavniki tveganja na družinski ravni so prisotnost nasilja in nizek dohodek v družini, na individualni ravni pa nepoznavanje prisotnosti nasilja v družini, prevzemanje krivde za nasilna dejanja staršev in slaba informiranost o možnostih iskanja pomoči in prijave nasilja (Domiter Protner 2014: 165–168).

Varovalni dejavniki pa so tisti, ki pripomorejo, da kljub nasilju, ki so ga preživeli, otroci ostanejo psihosocialno zdravi. Izvirajo v posamezniku ali pa v širšem socialnem okolju (Mikuš Kos 1997: 77–78).

To so na družbeni ravni po besedah Domiter Protnerjeve (2014: 166–167) anonimni telefoni za klic v sili, krizni centri, varne hiše in zavetišča, zakonska podlaga, medijsko ustrezno prikazovanje nasilja v družini in Varuh človekovih pravic in njihov projekt Zagovornik – glas otroka. Na družinski ravni bi morali kaj več storiti v smeri preprečevanja slabega materialnega stanja, izobraževanja staršev o posledicah nasilja in o ustrezni skrbi za otroka. Izobraževanje o spremembah v partnerskem odnosu bi morali umestiti že v šolo za starše, ki jo obiščejo pred otrokovim rojstvom, svetovanje pa bi se moralo kasneje nadaljevati z obiski določenih strokovnjakov. Takšna je praksa v Sloveniji, saj po otrokovem rojstvu pride na obisk patronažna sestra. Prav tako bi bila primerna izobraževanja staršev o ustreznem ravnanju z otroki in spremembah, ki se jim dogajajo v določenem starostnem obdobju. To bi bilo primerno, ko otrok vstopi v vrtec, osnovno in srednjo šolo.

Ravno pri teh varovalnih dejavnikih bi rada omenila, da so šola in druge organizacije v tej smeri naredile veliko. Organizirajo številna predavanja, izobraževanja in preventivne delavnice. Ker pa je vse storjeno na prostovoljni bazi, se pojavi problem, saj se navadno tiste družine, ki bi to potrebovale, predavanj in izobraževanj ne udeležijo. Ravno tako je s šolo za starše, ki je sicer zaželena, a še vedno neobvezna. Zdi se mi, da bi se morale te vsebine strukturirano vpeljati v šolski sistem kot obvezne vsebine.

Varovalni dejavniki na individualni ravni so po Domiter Protnerjevi (2014: 168) sorodniki, vrstniki in šolska uspešnost. Mikuš Kosova (1997: 77–78) pa kot osebne varovalne dejavnike našteje otrokov temperament, socialno spretnost in še mnoge druge lastnosti. V širšem socialnem okolju pa lahko varovalno vpliva to, da ima otrok dobro čustveno povezavo z nekom izven družine.

Psihološka obremenitev posameznika je po besedah Uletove (2008: 110) poleg varovalnih dejavnikov, ki mu omogočajo lažje spopadanje s težavami, odvisna tudi od količine problemov, tveganosti in težavnosti in občutka subjektivne odgovornosti za probleme. Prav tako na posameznike vpliva to, kolikšen pomen daje določenemu problemu. Ljudje se razlikujemo po tem, kako doživimo, ali obvladamo določeno situacijo tudi glede na življenjsko zgodovino posameznika in trenutne psihofizične kondicije.

Pri t. i. medgeneracijskem prenosu nasilja govorimo o tem, da imajo otroci z izkušnjo nasilja večje možnosti, da bodo tudi sami nasilni. Ta povezava nam da misliti, kako se bo trend nasilja širil v prihodnje, da pa nam tudi iztočnico za pripravo programov preventive in pomoči (Kuhar 1999: 32).

1.5 NASILJE NAD OTROKOM

Otroci spadajo med ranljive družbene skupine. Še posebej ranljivi pa so tisti, ki se spopadajo z raznoraznimi težavami. Otroke, ki imajo izkušnjo nasilja iz družine, bom tako kot Uletova (2000: 13) poimenovala ranljivi otroci. Že Perris (1994 v Rus Makovec 2003: 69) uporablja termin »ranljiv otrok«. Pod to definira nekoga, pri katerem obstaja biološki material, osebni in socialni dejavniki, zaradi katerih je povečana verjetnost za razvoj duševne motnje.

Družina naj bi predstavljala varno okolje, kjer se zadovoljujejo posameznikove potrebe. Ko ni tako, največjo škodo utrpijo najranljivejši člani. To so navadno otroci, ki še nimajo razvitih obrambnih mehanizmov za spopadanje z destruktivnimi vplivi, prav tako pa nimajo socialne moči, da bi si sami poiskali pomoč zunaj družine ali pa bi se celo odselili (Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014).

Otroci so najšibkejša družbena skupina, saj so odvisni od svojih skrbnikov. Potrebujejo jih za svoj psihološki, čustveni, socialni in fizični razvoj ter za materialno preskrbljenost. Ta velika odvisnost jih pogosto izpostavlja zlorabi moči tistih, ki zanj skrbijo (Lešnik Mugnaioni 2014: 96).

Nasilje nad otrokom je univerzalen pojav, ki se pojavlja ne glede na raso, spol ali kulturo. Prav tako ni pravila, da se to dogaja samo revnim, kot mislijo nekateri, ampak se dogaja tudi med bogatimi. Prepoznavanje nasilja narašča, čeprav veliko družinskega nasilja še vedno ostane skritega (Rus Makovec 2003: 71).

Domiter Protnerjeva (2014: 14–19) razdeli oblike nasilja nad otrokom na 4 sklope:

1. Fizična zloraba otrok
2. Psihična zloraba otrok
3. Spolna zloraba otrok
4. Zanemarjanje otrok

Bezenšek Laličeva (2009: 24) pa kot eno izmed oblik nasilja nad otrokom opredeli tudi izpostavljenost nasilju enega starša nad drugim. To opredeljuje tudi Zakon o preprečevanju nasilja, kjer je v 4. členu opredeljeno: »Otrok je žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja«.

Nekateri avtorji (Brassard in Donovan 2006) pa zanemarjanje otrok in otroka kot pričo nasilja uvrščajo med obliko psihične zlorabe (Domiter Protner 2014: 17).

1.5.1 Posledice nasilja nad otrokom

Očitni znaki, ki kažejo na zlorabo otroka, so razne telesne poškodbe nepojasnjene izvora. Poznamo pa tudi psihološke znake, ki se vidijo kot motnja na področju vedenja, učenja, fizioloških funkcij, samopodobe in čustvovanja. Najpogostejši znaki so: močenje postelje, motnje spanja, slab apetit, agresivnost, kraje, pasivnost, strah, podrekljivost, žalost, brezvoljnost, samouničevalno ali samomorilsko vedenje in slabši šolski uspeh. Pomembno je opazovanje otroka, saj se večkrat kot posledica kaže tudi zaostanek v telesnem in psihosocialnem razvoju ter v odklonilnem vedenju (Mikuš Kos 1997: 66–67).

Zloraba otrok povzroča različne posledice na področju duševnega razvoja. Ene izmed bolj opaznih so agresivno vedenje, pobegi od doma, nagnjenost k samomoru in vedenjski problemi v šoli in okolju. Lahko pa so posledice tudi bolj prikrite, kot je recimo strah pred odraslimi osebami, nizko samospoštovanje in čustvena otopenost (Rus Makovec 2003: 71).

Posledice so po besedah Mikuš Kosove (1997: 76–77) odvisne predvsem od:

- Starosti in razvojnega obdobja, v katerem je otrok doživel nasilje
- Otrokov osebniosti (temperament)
- Začetka, trajanja, pogostosti in intenzivnosti nasilja
- Odnosa otroka s storilcem
- Odziva družine, okolice in institucij (od prijave do kakovostne pomoči)
- Varovalnih dejavnikov

Aničičeva et al. (2015: 46) dodajajo še, da so posledice odvisne tudi od:

- Oblike zlorabe
- Otrokovih morebitnih drugih težav
- Otrokovih sposobnosti za soočanje s stresom
- Drugih okoliščin

Omenila sem že, da so posledice odvisne tudi od starostnega obdobja, v katerem je otrok doživljal nasilje. Zgodnejše kot je obdobje, v katerem se je zloraba začela, hujše bodo posledice za celoten otrokov razvoj. Razlog tiči v tem, da starejši otroci že razvijejo nekatere mehanizme prilagoditve in obrambe, ki jim pomagajo, da lahko preživijo v nasilnem okolju (Rus Makovec 2003: 71–72). Najpogosteje uporabljajo mehanizem zanikanja. Zanikajo obstoj problema, s tem pa poskušajo ohraniti samospoštovanje, zmanjšati občutek strahu in rešiti čast družine. Lahko gre tudi za zmanjševanje problema, kjer se prepričujejo, da sploh ni tako hudo in da se to zgodi samo včasih, ko je on zares slabe volje (Rus Makovec 2003:75–76). Poleg mehanizma zanikanja Rus Makovčeva (2003: 71) opisuje še, da lahko otroci prehitro odrastejo in poskušajo biti kar se da pridni, se izolirajo od ljudi, so čim bolj neopazni, začnejo izenačevati svojo zlorabo z ljubeznijo ali pa poskušajo vzbujati pozornost.

Zdi se mi, da ljudje pogosto mislijo, da se otroci v najzgodnejšem obdobju ničesar ne zavedajo, prav tako pa ne občutijo posledic. Ampak če se spomnimo teorije psihosocialnega razvoja po Ericsonu (1959), otrok približno do enega leta že razvije temeljno zaupanje do sebe in sveta.

Tudi Kuhar et al. (1999: 32) pišejo o tem, da posledic nasilja ni mogoče vnaprej določiti, saj so v veliki meri odvisne od otrokove osebnosti. Kot pogoste navaja motnje spanja, neobvladovanje jeze, težave s koncentracijo, nizko ali ničelno samospoštovanje, negotovost, strah, depresijo, umik pred neznanim, nedejavnost in nesamostojnost, občutek nemoči ipd. Navaja tudi, da je velika verjetnost, da se bodo znaki, ki se kažejo v otroštvu, z leti okrepili in vplivali na nadaljnje življenje.

Aničičeva et al. (2015: 47–50) splošne posledice nasilja razdelijo na:

- Telesni nivo: psihosomatska obolenja, slabši zgodnji razvoj možganov, slabo splošno zdravstveno stanje, motnje pri zadrževanju vode/blata ...
- Ekonomske posledice: povečana možnost nedokončane šole, visoki stroški zdravljenja ...
- Vedenjski in socialni nivo: zloraba drog, destruktivna in nasilna vedenja, kršenje pravil, osamljenost in socialna izoliranost, pasivnost, strah pred interakcijami, manjša učinkovitost, povzročanje kaznivih dejanj, pogosta jeza, izostajanje od pouka, neprimerna in moteča vedenja, izguba zaupanja v druge, razmišljanje o samomoru – poskus samomora ali samomor, težave pri razvijanju socialnih veščin, izogibanje družabnih aktivnosti, beganje od doma, preveč odraslo vedenje glede na

otrokovo starost, pretirano zabavljasko vedenje, pretirano izražena potreba po kontroli nad svojim ali tujim življenjem, navidezna neodvisnost otroka, sesanje prsta, ko to ni več običajno, grizenje nohtov, težave pri postavljanju in spoštovanju osebnih mej, popolna podredljivost, težave pri vzpostavljanju in vzdrževanju zdravih in stabilnih odnosov, pretirana potreba po pozornosti, povzročanje nasilja nad vrstniki, povečana možnost za doživljanje nasilja med vrstniki ...

- Psihično, kognitivno in čustveno področje: prevzemanje odgovornosti, strah pred izgubo ljubezni, občutek strahu, posttravmatski stresni sindrom, izguba stika s sabo, težave v duševnem zdravju, motnje hranjena, jokanje, nezmožnost izražanja svojih misli, slaba samopodoba, poslabšanje učnega uspeha, težave s koncentracijo, motnje v govornem razvoju, občutek nezmožnosti, apatičnost, pretirana potreba po varnosti, nočne more, žalost, težave s spominom, učne težave, slaba domišljija in slabo razvito abstraktno mišljenje, nizka motivacija, občutek neobvladovanja svojega življenja, nespečnost, depresivnost, jeza, nihanje razpoloženja, napadi panike, sanjarjenje ...

1.5.1.1 Psihično nasilje

Definicija psihičnega nasilja po 3. členu Zakona o preprečevanju nasilja (2008) se glasi:

»Psihično nasilje so ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske« (Ur. L. RS 16/2008).

Psihično nasilje je najbolj razširjena oblika nasilja, saj spremlja vsako obliko nasilja, kar ima zelo hude posledice za otrokov razvoj (Mikuš Kos 1997: 61). Poteka predvsem na besedni ravni, vsebuje predsodke in stereotipe, žaljiva mnenja ali pa molk. S psihičnim nasiljem načenjamo človekovo duševnost, psihično stabilnost, samozavest, osebnost, samopodobo in samozaupanje vase (Kuhar et al. 1999: 5). Posledice psihološke zlorabe se izrazito kažejo v nizkem samospoštovanju (Ferguson, Dacey v Rus Makovec 2003: 77). Po besedah Aničičeve et al. (2015: 53) psihično nasilje pusti posledice tudi pri otrokovem doživetju sebe in drugih ter škodljivo vplivajo na nadaljnji razvoj in vedenje.

Problem nastaja pri tem, ker je to obliko najtežje definirati. Definiranje te vrste nasilja je pogojeno s posameznikovo toleranco do nasilja. Gre za osebne meje in zaradi tega se moramo veliko pogovarjati in jasno povedati, če mislimo, da je nekdo prestopil prag naše tolerance. Marsikdo se včasih sploh ne zaveda, da izvaja psihično nasilje. Torej, naša pravica je določiti meje, dolžnost ostalih pa je, da te meje spoštujejo (Kuhar et al. 1999: 7).

Cilj psihičnega nasilja je razvrednotenje človeka. S tem nad njim pridobimo večjo moč, si ga podredimo in izkoristimo. Z dolgotrajnim ponavljanjem psihičnega nasilja dosežemo, da žrtev začne verjeti našim sporočilom; zato tudi otrok ponotranji naša sporočila, če mu ves čas govorimo, da je npr. nesposoben ali pa karkoli drugega (Kuhar et al. 1999: 6).

To vrsto nasilja je zelo težko dokazati, saj je malo vidnih očitnih znakov. Lahko povzroči resne vedenjske, kognitivne, čustvene ali druge duševne motnje. Pogost mehanizem prilagoditve žrtve je čustvena neodzivnost in pasivnost, saj začne verjeti storilčevim sporočilom, da mogoče res ni vredna ljubezni (Rus Makovec 2003: 70–71).

1.5.1.2 Fizično nasilje

Definicija fizičnega nasilja po 3. členu Zakona o preprečevanju nasilja (2008) se glasi:

»Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile, ki pri družinskem članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale poškodbe« (Ur. L. RS 16/2008).

Kjer se besedi pridruži še gesta, tam je začrtana meja med psihičnim in fizičnim nasiljem. Grožnjo, podkrepjeno z dvignjeno roko nad žrtvijo, uvrščamo med fizično nasilje. To navadno spremlja zraven tudi psihično nasilje, če pa že ne, ga pa vedno spremljajo psihične posledice pri žrtvah. Fizično nasilje se po navadi stopnjuje in se lahko konča tudi z umorom (Kuhar et al. 1999: 10–11).

Oblik fizičnega nasilja je veliko. Lahko gre za vidne poškodbe, včasih pa do fizičnega stika med starši in otroki ne pride. Med to spada izpostavljanje nizkim temperaturam, posiljevanje s hrano do bruhanja, dolgotrajno stanje ali klečanje (Mikuš Kos 1997: 58).

Večkrat naletimo na dilemo, ali je ena po riti oblika fizičnega nasilja ali ne. Večina avtorjev pravi, da je kakršnokoli kaznovanje del zlorabe otrok, po drugi strani pa nekateri avtorji (Knutson in Heckenberg 2006) takšnemu mnenju nasprotujejo in pravijo, da je to primerna oblika discipliniranja pri vzgoji otrok (Domiter Protner 2014: 15). Temu se pridružuje znan psihoterapevt Zoran Milivojević (Sedlar M. 2013), ki pravi, da je telesno kaznovanje racionalen postopek, s katerim preprečimo nevarno ali agresivno vedenje otroka. Seveda pa se moramo zavedati, da to storimo samo občasno, ko odpovedo drugi mehanizmi, in seveda tako, da na otroku ne pustimo posledic.

Na splošno je včasih veljalo, da je dopustno kaznovanje v milejših oblikah, kjer ni vidnih poškodb. Prva evropska država, ki je to prepovedala, je bila Švedska (Filipčič 2002: 162). V Sloveniji telesno kaznovanje še vedno ni v celoti prepovedano.

Po mnenju Slovencev pri analizi družinskega nasilja v Sloveniji (Sedmak et al. 2006: 21) je slika glede udarca po riti otroka sledeča. Z udarcem se strinja 58 % ljudi, ki so bili zajeti v raziskavi, 20 % anketirancev ostaja nevtralnih, 22 % vprašanih pa se z izjavo ne strinja. Danes, 10 let kasneje, se mi zdi, da bi bila slika drugačna, kljub temu da število primerov družinskega nasilja ne upada.

Telesno nasilje otrokom poleg specifičnih fizičnih pusti tudi posledice na duševnem in vedenjskem področju. Izpostavljenost nasilju pomeni večje tveganje za zlorabo drog, samopoškodb, samomorilskih nagnjenj, depresije in je povezano z agresivnim in nasilnim vedenjem v odraslosti (Rus Makovec 2003: 76–77).

Poleg tega se posledice fizičnega nasilja kažejo v čustvovanju, razdražljivosti, slabi koncentraciji, nezadovoljstvom z življenjem, poskusih samomora in drugih oblikah samopoškodovanja (motnje hranjenja, zloraba drog) in samomoru, iskanju pozornosti (z dobrimi ali slabimi dejanji) in prevzemanjem vlog (poistovetenjem) – hčerke kot žrtev, sin kot nasilnež (Kuhar et al. 1999: 13–15). Millerjeva (2000: 78) kot možne posledice navaja tudi agresivnost in sovražnost do drugih otrok, zapiranje vase in boječnost, odigravanje izkušenj zlorabljanja, pomanjkanje socialnih spretnosti in nezaupanje do drugih oseb.

1.5.1.3 Spolno nasilje

Definicija spolnega nasilja po 3. členu Zakona o preprečevanju nasilja (2008) se glasi:

»Spolno nasilje so ravnanja s spolno vsebino, ki jim družinski član nasprotuje, je vanje prisiljen ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njihovega pomena« (Ur. L. RS 16/2008).

Tudi pri tej vrsti nasilja so pomembne osebne meje, ki jih mora začrtati vsak zase. So pa definicija in meje v pravnem smislu mnogo bolj določene v primeru posilstva ali spolne zlorabe otroka (Kuhar et al. 1999: 17).

Kot spolno nasilje razumemo vse, kar je storjeno pod prisilo: slačenje, opazovanje, poljubljanje, otipavanje, siljenje k gledanju ali izdelovanju pornografskega materiala, siljenje k masturbiranju, vzajemna masturbacija, siljenje v oralni, analni ali vaginalni spolni

odnos, vtikanje prstov ali predmetov v anus ali nožnico, prisiljen spolni odnos z živaljo (Kuhar et al. 1999: 19).

Žrtve zlorabe so navadno tisti otroci, ki kažejo občutek negotovosti, saj jih je lažje obvladovati in prepričati, da je, kar se dogaja, normalno. Poleg tega je tudi manj možnosti, da bodo poiskali pomoč pri drugih odraslih. Storilec navadno otroka dolgo časa in postopno zavaja, tako da slednji sploh ne ve, da gre za zlorabo (Kuhar et al. 1999: 24).

Pogosto spolne napadalce enačimo s tem, da so obsedeni s spolnostjo. Resnica je, da gre tako pri psihičnem kot fizičnem nasilju za dokazovanje premoči nad nekom in željo po tem, da nekoga ponižajo in podredijo sebi. Žrtve velikokrat za te dogodke krivijo same sebe, ob tem pa čutijo strah, jezo, sram, krivdo, nečistost, ponižanje. Možne posledice posilstva so izguba zaupanja vase in v druge ljudi, motena spolnost in spanje, sovraštvo do svojega telesa, motnje hranjenja, psihosomatske bolezni in različne odvisnosti (Kuhar et al. 1999: 19). Aničičeva et al. (2015: 51) kot pogoste posledice spolne zlorabe navajajo tudi: vnetja mehurja in spolnih organov, otrok se boji sleči, bolečine v trebuhu, spolno prenosljive bolezni, beg iz realnosti, seksualizirano vedenje, težave v duševnem zdravju itd. Millerjeva (2000: 85) pa navaja tudi nemir, zapiranje vase in revne socialne odnose z drugimi otroki.

1.5.1.4 Zanemarjanje

Definicija zanemarjanja po 3. členu Zakona o preprečevanju nasilja (2008) se glasi:

»Zanemarjanje je oblika nasilja, kadar oseba opušča dolžno skrb za družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin« (Ur. L. RS 16/2008).

Zanemarjanje pri otroku razumemo kot opustitev dejanja ali vedenja, s katerim odgovorni odrasli zadovoljijo otrokove potrebe, ki mu omogočijo ustrezen razvoj. Zanemarjanje Mikuš Kosova (1997: 60) deli na tri vrste:

1. Fizično zanemarjanje (neustrezno prehranjevanje, neustrezna skrb za zdravje in v povezavi s tem odsotnost uporabe zdravniške pomoči, ko bi bilo potrebno, neustrezna skrb za varnost otroka).
2. Čustveno zanemarjanje (prikrajšanost za pozitivne čustvene odnose, ki mu omogočajo ustrezen razvoj).
3. Izobraževalno zanemarjanje (onemogočanje izobraževanja, prikrajšanje za razvojne vzpodbude).

Tudi pri zanemarjanju lahko opazimo več oblik nasilja z različnimi posledicami. Fizično (telesno) zanemarjanje lahko opazimo hitro, medtem ko čustveno in izobraževalno odkrijemo težje. Veliko staršev za otroka fizično zelo lepo poskrbi, čustvene topline pa jim ne morejo nuditi. Posledice čustvenega zanemarjanja so veliko globlje, a se po mnenju avtorice da zmanjšati tveganje v odrasli dobi, če uspejo navezati dobro ljubezensko razmerje. To se ne zgodi velikokrat, saj imajo te osebe navadno težave pri vzpostavljanju dobrega intimnega odnosa (Rus Makovec 2003: 77–78). Ericson in Egeland (1996 v Rus Makovec 2003: 78) kot posledice zanemarjanja navajata jezo, pomanjkljivo vztrajnost, nagnjenost k odvisnosti od drugih oseb, impulzivnost in nervoznost. Zanemarjanje po besedah Aničičeve et al. (2015: 52) prinaša tudi zaostanek v rasti in razvoju, Millerjeva (2000: 78) pa kot možno posledico dodaja tudi izgubo samospoštovanja in antisocialno vedenje.

1.5.1.5 Izpostavljenost nasilju v družini

Nasilno okolje, ki so mu otroci izpostavljeni, je različnih oblik in intenzivnosti. Lahko gre za stalne prepire, ignoriranje ali pa za fizične oblike nasilja, kot so udarci ali lomljenje stvari (Rus Makovec 2003: 77).

Otroci, ki živijo v nasilnih družinah, ne dobijo ustreznega zgleda odnosa, ki bi moral vladati med partnerjema. Mnogi mlajši otroci sprejemajo domače nasilje kot običajen način življenja in se zavejo, da se to ne dogaja v vseh družinah šele takrat, ko vstopijo v šolo. Navadno so te družine bolj socialno izolirane in ne spodbujajo navezovanje stikov in obšolskih dejavnosti, zaradi tega pa se otrok z drugimi prijateljevimi družinami sreča dokaj pozno (Miller 2000: 92–93).

Lieberman in Zeanah (1999 v Rus Makovec 2003: 77) govorita o tem, da otrok kot priča nasilja doživlja občutke strahu in nemoči ter se boji, da bi izgubil osebo, na katero je navezan.

Nasilje v družini za otroka predstavlja čustveno zlorabo in močno vpliva na njegov psihosocialni razvoj. Tako se večinoma otroci naučijo zatreti svoja čustva in empatijo in se t. i. »izklopijo«. Otrok v takšnih razmerah izgubi občutek osebne varnosti ter meni, da je svet varen, saj si ga oblikuje na podlagi tega, kar je doživel v družini. Nekateri otroci (predvsem dečki) se poistovetijo z nasilnežem, in tako postane agresija njihov način reševanja problemov, nekateri (predvsem deklice) pa se umaknejo vase in poskusijo ostati čim bolj neopazni. Pri mlajših otrocih velikokrat trpi samospoštovanje, saj mislijo, da so oni

krivi za jezo staršev, starejši pa velikokrat občutijo nemoč in sram, ker napada niso preprečili. Težje se koncentrirajo pri pouku, saj večino časa razmišljajo o tem, kakšno je stanje doma, kar pa lahko vodi v slabši učni uspeh. Poleg vsega tega pa lahko trpijo tudi zaradi posttravmatskega stresa (Miller 2000: 92–93).

1.6 POMOČ OTROKU Z IZKUŠNJO NASILJA

Pomembno je vedeti, da ni nujno, da so posledice pri otroku prisotne na vseh področjih in celo življenje. Z ustreznim pristopom lahko otroku pomagamo, da bo kljub izkušnji nasilja živel kakovostno življenje (Aničič et al. 2015: 46). Ugotoviti moramo le, s kakšnimi posledicami se sooča, saj se mu le tako lahko nudi ustrezno pomoč.

Štirnova (2014: 144–145) govori o tem, da je pri pomoči in podpori otroku včasih treba stopiti korak nazaj in izhajati iz trenutne situacije in potreb. Pri zagotavljanju ustrezne pomoči moramo poznati dinamiko okolja, v katerem je otrok živel, njegove odzive in strategije preživetja ter različne možnosti, s pomočjo katerih otroku pomagamo izraziti stisko, se sprostiti, razviti ponovno zaupanje vase in predelati posledice. Torej, pri delu moramo biti pozorni na sedanost in travmatsko preteklost.

Pomembno je, da otrok s pomočjo svetovalca in njunega odnosa znova vzpostavi občutek varnosti in zaupanja. Poleg tega potrebuje občutek, da je sprejet brez sodb tako v odnosu s svetovalcem kot tudi drugimi pomembnimi osebami. Otrok po dalj časa trajajoči nepredvidljivosti potrebuje neko strukturo, zanesljivost in ustrezne meje. To lahko vzpostavimo z rednimi termini srečanj, jasnimi navodili in doslednim odzivom na določeno vedenje. Poleg tega potrebuje še to, da nekdo izrazi zanimanje zanj, upošteva njegovo mnenje, mu pomaga poiskati vire moči in mu da priložnost za izražanje čustev. Znati moramo ubesediti, kaj od njega pričakujemo, mu pomagati do spoznanja, da ni sam odgovoren za stiske, ki jih doživlja, mu pomagati razviti pozitivno samopodobo, samospoštovanje ter drugačno predstavo o ljudeh. Pomembno je, da sledimo otrokovemu ritmu, spoštujemo njegove psihološke obrambe, mu pomagamo razvijati njegove socialne veščine ter da mu omogočimo sproščenost, igro in zabavo (Štirn 2014: 145–147).

Oblike pomoči, ki so dostopne ženskam in otrokom z izkušnjo nasilja, so: »Prijava nasilja, umik na varno, zdravstvena pomoč, psihosocialna pomoč, ukrepi za zaščito pred nadaljnjim nasiljem, pravna pomoč, varstvo človekovih pravic in psihoterapevtsko svetovanje« (Horvat in Matko 2014: 243).

Pomoč otroku z izkušnjo nasilja je usmerjeno vanj, v družino kot celoto in hkrati v potrebe vsakega člana družine posebej. Organizacije si morajo ves čas prizadevati za vključevanje družine pri odpravi ogroženosti in tudi posledic pri otroku (Čoklc et al. 2010: 12).

Aničičeva et al. (2015: 78–102) razdelijo pomoč otroku, ki doživlja nasilje, na 3 korake:

1. Korak: Prepoznavna nasilja
2. Korak: Ocena ogroženosti otroka: rizični/varovalni dejavniki
3. Korak: Načrt pomoči

Nasilje odkrijemo tako, da o tem sumimo sami ali pa otrok o njem sam odkrito spregovori. Problem nastane že tukaj, saj marsikdo, ki je v stiku z otroki, ni pripravljen na takšno situacijo, vendar je prvi odziv zelo pomemben, saj vpliva na nadaljnji potek (Aničič et al. 2015: 78). Odzivi institucij, družine in okolice pomembno vplivajo na to, kakšne posledice bo utrpel otrok (Štirn 2014:148–149).

Pri oceni ogroženosti je po besedah Aničičeve et al. (2015: 79–80) treba upoštevati številne okoliščine in lastnosti tako staršev kot otroka. Upoštevati moramo pripravljenost staršev za sodelovanje in reševanje problema, uvid staršev v problem z vidika doživljanja potreb in interesov otroka, kvalitete siceršnje starševske vzgoje in skrbi za otroka, čustveni odnos staršev do otroka, razvojne spodbude, ki jih je deležen otrok s strani odraslih, ter značilnosti otroka in socialne podporne mreže otroku in družini. Poleg tega se ocenjuje tudi pripravljenost povzročitelja, da prevzame odgovornost, zmožnost, da ne bo nadaljeval z nasilnim vedenjem, veščine nenasilnega starša in rizične in varovalne dejavnike (Aničič et al. 2015: 80).

Glavni cilj pomoči otroku, ki je doživel nasilje, je povečati njegovo varnost in zmanjšati že nastalo škodo. Prekiniti je potrebno nadaljnje nasilje in poskrbeti za ustrezen psihosocialni razvoj otroka (Aničič et al. 2015: 92–94). Po tem, ko je otrok zaščiten pred nadaljnjim nasiljem, se začne delovati v smeri krepitve moči in zmanjševanja posledic nasilja. Delo mora biti prilagojeno otroku, predvsem njegovim potrebam, razvojni stopnji itd. (Aničič et al. 2015: 105–106).

Hobbs in sodelavci menijo (1999: 375), da je pomembno do vsakega otroka pristopiti individualno, saj na tem slonijo odločitve glede tega, kakšen način pomoči bi otroku ustrežal. Upoštevati je treba starost otroka, njegove okoliščine in pripravljenost ter motivacijo za sodelovanje.

To lahko opredelimo v načrtu pomoči, ki je narejen za vsakega otroka posebej. Načrt pomoči po Aničičevi et al. (2015: 92) vsebuje:

- Seznam institucij in oseb, ki bodo sodelovale pri pomoči družini
- Seznam zdravniških pregledov ali posegov
- Načine odpravljanja/zmanjšanja posledic nasilja
- Načine širjenje socialne mreže
- Načine odpravljanja rizičnih faktorjev
- Opredelitev morebitnih specifičnih ciljev in določitev načina evalviranja pomoči

Za izdelavo načrta pomoči se skliče multidisciplinaren tim, kamor so po besedah Čoklčeve et al. (2010: 19) vabljeni:

- Strokovnjaki, ki poznajo otroka in družino
- Starši ali samo starš, ki ne izvaja nasilja
- Otrok
- Strokovnjaki, ki bi lahko v nadaljnjem sodelovali
- Morebitni otrokov zagovornik

Načrt pomoči mora biti jasno zapisan in sprejet v obliki konkretnih dogovorov. Cilj tega je trajna zaščita otroka in aktiviranje virov za spremembo funkcioniranja družine. Treba ga je prilagajati spremenjenim okoliščinam in sproti evalvirati. Datum evalvacijskega sestanka mora biti določen v načrtu pomoči (Čoklc et al. 2010: 19–20).

Pomembno je, da za celostno pomoč otroku vključimo tudi ostale člane. Tako Aničičeva et al. (2015: 124–125) pišejo tudi o programih, ki so namenjeni:

- Staršu ali osebi, ki ščiti otroka (individualno svetovanje, skupno svetovanje z otrokom, podporne skupine, skupine za samopomoč ...)
- Staršu ali osebi, ki je bila nasilna do otroka in sprejema odgovornost za svoja dejanja (trening starševskih veščin, individualno svetovanje, obiskovanje šole za starše, drugi edukativni programi, obiski patronažne sestre, pomoč na domu pri skrbi za otroka ...)
- Staršu ali osebi, ki je bila nasilna do otroka in ne sprejema odgovornosti za svoja dejanja (trening socialnih veščin in drugi programi za povzročitelje, individualno svetovanje, psihoterapija, trening starševskih veščin ...)

Zavirškova (1997: 337) govori o tem, da je treba otroka nujno zaščititi in opogumiti mater. Pomoč otroku je vedno v prednosti pred pomočjo ženski in zaradi tega se ji veliko žensk izogiba, saj se bojijo, da jim bodo otroke odvzeli. Pri slednjem je treba biti previden, saj otroku navadno ni v korist, da se ga loči od osebe, na katero je navezan. Kljub temu da se vedno gleda na najboljšo korist otroka, ne smemo pozabiti, da pomoč potrebuje tudi mater, saj okrevanje matere pomeni posredno pomoč otroku.

Hobbs et al. (1999: 375) v svoji knjigi zagovarjajo, da je primerno, da se z otroki dela v različnih oblikah, odvisno od oblike nasilja. Pri fizični obliki nasilja kot osnovno navaja delo z družino in delo skupaj z materjo, šele nato individualno obliko. Prav tako je pri zanemarjanju najbolj pogosto, da se dela skupaj s celotno družino. Pri psihičnem nasilju pa je najpogostejša oblika, ki se jo poslužuje, individualno delo, šele nato delo skupaj z materjo. Za spolno nasilje je tako kot za psihično nasilje; osnovna oblika dela je individualna, nato sledi delo skupaj z materjo. Pri spolnem nasilju je pogosto uporabljena tudi skupinska oblika dela. Naj na tem mestu omenim tudi, da osebe, ki sodelujejo skupaj z otrokom, niso nasilne.

Pravilo dela, kjer so vključeni otroci, je ločeno delo z žrtvijo nasilja in povzročiteljem, zaradi česar mora delati z družino več strokovnjakov naenkrat. Pomembno pa je tudi, da se z družino dela v timu, najbolje iz več različnih strok (Aničič et al. 2015: 103). Hrovat Svetičičeva et al. (2010: 52) pravijo, da se pogovore zaradi neenakomerne porazdelitve moči v odnosu opravlja ločeno. Najprej se opravi pogovor z žrtvijo, ko pa je poskrbljeno za varnost, pa še s povzročiteljem.

1.6.1 Organizacije na področju nudenja pomoči

Programi pomoči otroku, ki jih (Aničič et al. 2015: 123) organizacije nudijo otrokom, in imajo izkušnjo nasilja: individualno svetovanje ali psihoterapija, zagovorništvo, druženje, podpirne skupine, spremstvo in pomoč pri postopkih, učenje asertivnosti in konstruktivnega reševanja konfliktov ...

Organizacije, ki v Sloveniji nudijo pomoč žrtvam nasilja, so policija, okrožno državno tožilstvo, sodišča, zdravstvene ustanove, vzgojno-izobraževalni zavodi, organizacije s področja varstva človekovih pravic, organizacije, ki nudijo umik na varno, psihoterapevtsko oz. psihološko svetovanje, nevladne organizacije s področja preprečevanja nasilja in centri za socialno delo (Horvat in Matko 2014: 247).

Na centru za socialno delo skupaj z žrtvijo izdelajo varnostni načrt, oceno ogroženosti za žrtev in ostale družinske člane, se povezujejo z različnimi vladnimi in nevladnimi organizacijami in pomagajo vzpostavljati žrtvi stik z njimi, zadolženi pa so tudi za sklic multidisciplinarnega tima, ki se ga udeležijo vsi člani, pomembni za obravnavo primera, ter nudijo vse vrste informacij, ki jih žrtev potrebuje (Horvat in Matko 2014: 255). V Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (2008) je prav tako zapisano, da je CSD poleg nudenja pomoči in zaščite zadolžen tudi za nalogo povezovanja in koordiniranja dela različnih institucij.

Nevladne organizacije s področja preprečevanja nasilja pokrivajo različne oblike in vrste nasilja ter nudijo umik na varno, psihosocialno pomoč in podporo žrtvam, organizirajo in izvajajo preventivne dejavnosti, svetovanja žrtvam nasilja, socialno zagovorništvo, skupine za samopomoč, pravno pomoč, osebno svetovanje in trening socialnih veščin tudi za povzročitelje nasilja, strokovno sodelovanje z drugimi institucijami, tako državnimi kot ostalim nevladnimi, in imajo pomembno vlogo pri razvoju in oblikovanju programov pomoči, zakonodaje ter politike na tem področju. Njihova prednost je ta, da se lahko bolj specializirajo za določeno področje, medtem ko državne institucije (npr. center za socialno delo) pokrivajo širšo problematiko (Horvat in Matko 2014: 247–248).

Organizacije, ki nudijo umik na varno pred nasiljem, so (Horvat in Matko 2014: 249–250):

- Varna hiša ali zatočišče: v Sloveniji deluje 16 varnih hiš, ki sprejemajo ženske in njihove otroke iz cele Slovenije. Poleg namestitve (do 12 mesecev) jim nudijo tudi strokovno pomoč, svetovanje, socialno zagovorništvo ter spremstvo na institucije.
- Krizni center za ženske in otroke – žrtve nasilja: v Sloveniji delujejo trije krizni centri, kamor se lahko ženska z otroki umakne vsak dan, 24 ur na dan zaradi ogroženosti nasilja. Nudijo jim namestitev za en mesec oziroma dokler se ne najde ustreznega, dolgotrajnejša namestitev in žrtvi nudi strokovno pomoč ter podporo pri urejanju življenjske situacije.
- Krizni center za otroke in mlade:
- Krizni center za otroke v predšolskem obdobju: hiša zavetja Palčica je namenjena otrokom do 6. leta starosti, v kolikor CSD ugotovi, da je za otroka potreben takojšen umik iz neprimerne okolja. V hiši je bivanje omejeno na tri tedne, v tem času pa CSD najde ustrezno rejniško družino ali pa se otrok vrne domov, če so se razmere v tem času uredile.

- Krizni center za mlade: V Sloveniji pod okriljem CSD-jev deluje 10 kriznih centrov za mlade. Namenjen je otrokom in mladostnikom od 6. do 18. leta, ki se znajdejo v stiski in potrebujejo takojšen umik iz okolja, v katerem bivajo. Bivanje je omejeno na tri tedne z možnostjo podaljšanja. Poleg bivanja krizni center izvaja tudi informativne in svetovalne razgovore, nudi socialno in osebno pomoč posameznikom, pripravlja ukrepe za vrnitev mladoletnika v družino in sodeluje s pristojnim CSD-jem.

1.6.2 Socialnodelavske metode

Flaker (2003: 7–8) metod socialnega dela ne opisuje samo kot postopke, ki izhajajo iz teorije, so nekaj širšega, saj ne opisujejo le tega, kar delajo socialni delavci, ampak tudi, kaj se z njimi dogaja. Definicija, ki jo (2003: 16) poda, se glasi: »Metode socialnega dela so sestavljene iz teoretskih znanj, konkretnih spretnosti, metodologij dela, hkrati pa so utemeljene v vrednotah socialnega dela, konkretno pa določene s kontekstom in nalogo, ki jo socialni delavec opravlja. Tudi Arnold Milošević in Poštrak (2003: 100) govorita o tem, da se skozi metode zrcalijo in uresničujejo temeljne prvine socialnega dela. Pomembno je, da te prvine ne ostajajo samo na abstraktni ravni, ampak se uresničujejo pri delu s konkretnimi uporabniki.

Metode socialnega dela so različno klasificirane, vendar te delitve v diplomski nalogi ne bom potrebovala. Rada bi omenila samo t. i. temeljne metode, med katere sodijo delo s posameznim primerom, socialno delo s skupino in skupnostno socialno delo, razvijati pa so se začele že v zadnjem desetletju 19. stoletja. Govorimo o kontinuiranem procesu, ki gre iz praktičnih uspešnih poizkusov do posplošitev teh izkušenj, in tako bogatenje z novimi teoretičnimi spoznanji (Milošević Arnold in Poštrak 2003: 100–102).

Od takrat do danes se je razvilo veliko novih socialnodelavskih metod, ki lahko z ustreznimi kombinacijami tvorijo učinkovito pomoč. Spodaj bom opisala nekaj metod, ki se mi zdijo pomembne za pomoč otroku z izkušnjo nasilja.

Ena izmed najosnovnejših in najpogostejših metod dela, ki jo uporabljajo pri delu z otroki z izkušnjo nasilja, je individualno svetovanje. Čeprav se organizacije za nudenje pomoči otrokom med seboj razlikujejo po tehnikah, ki jih uporabljajo v pogovorih z njimi, kljub temu obstajajo določene zakonitosti, ki jih upoštevajo prav vse.

Pomembno je, da pred pogovorom z otrokom natančno določimo cilj pogovora, in s tem preprečimo večkratno podrobno govorjenje o nasilju. Upoštevamo ga kot enakovrednega sogovornika, prav tako pa upoštevamo tudi značilnosti njegovega razvojnega obdobja. V pogovoru je potrebno ustvariti odnos z otrokom, da se bo počutil sprejetega in bo lahko postopoma razvil zaupanje. Predpogoj za vzpostavitev odnosa pa je primeren prostor, v katerem se bo otrok počutil varnega (Štirn 2014: 148).

Poleg individualnega svetovanja se mi zdi pri delu z otroki pomembno tudi zagovorništvo, učenje asertivnosti in opolnomočenje. Zavirškova, Zornova in Videmškova (2002) te pristope poimenujejo kot inovativne metode v socialnem delu. Zagovorništvo po Zavirškovi et al. (2002: 80) vključuje dejavnost ene ali več oseb, ki se zavzemajo za uresničitev njihovih potreb ali želja pri vplivnih drugih. Namen je, da se poveča občutek posameznikove moči, ker so moči uporabnikov, svojcev in organizacij močno nesorazmerne. Torej gre za opolnomočenje, ki po besedah Zavirškove et al. (2002: 60) pomeni, da drugi osebi dajemo občutek, da je vse bolj sposobna sama odločati v življenju. Krepimo občutke samozavesti in spodbujamo osebo, da v sebi poišče vire moči. Asertivnost pa je po besedah zgoraj omenjenih avtoric (2002: 36) obnašanje in način komunikacije, ki temelji na spoštovanju, enakopravnih odnosih, zavedanju lastnih pravic in pravic drugih ter sprejemanju osebne odgovornosti. Glede na to, da otroci spadajo med ranljive skupine, menim, da so te tri metode nujne pri pomoči otroka z izkušnjo nasilja.

Pri pomoči otroku z izkušnjo nasilja se mi zdi pomembno vključiti tudi bolj kreativne pristope. Izhajati moramo iz osnovne otrokove dejavnosti – igre, saj vpliva na vsa področja njegovega razvoja. Igranje po besedah Vogelnicove (1996: 9–11) prebuja domišljijo, fleksibilnost mišljenja in veselje nad domislicami.

Ena izmed pogostih iger, ki se uporabljajo v socialnem delu, so socialne igre. Virk Rodetova (1998: 21) meni, da pomagajo, da se posamezniki med seboj spoznavajo, se naučijo poslušati drug drugega, razumeti in se vživljati v drugega, sprejemati in reševati konfliktne situacije ter graditi odnose sodelovanja.

Pri delu z ranljivimi otroki je pomembno, da se jim čim bolj aktivira socialna mreža, za navezovanje stikov pa je potrebno imeti določeno mero socialnih veščin. Pridobivanje teh Rozmanova (2006: 19–20) poimenuje TSV (trening socialnih veščin). Gre za učenje reflektiranja svojega vedenja, zadovoljevanje svojih potreb ob upoštevanju drugih, prevzemanje odgovornosti zase in svoje življenje, spodbujanje pripadnosti skupnosti in

grajenje ter vzdrževanje socialnih mrež. Rozmanova (2006: 28) tudi navaja, da je učenje socialnih veščin pomembno v življenju mladih, saj jim omogoča kvalitetno socializacijo v družbo. Teh veščin se mladi navadno spontano naučijo v svojem okolju – družini, vrstniki, vendar se dogaja, da marsikdo nima ustreznih pogojev, da bi se jih lahko naučil, zato je pomembno, da se treningi načrtno vključijo v življenja mladih. Po besedah Rozmanove (2006: 188–189) nam pomagajo pri tem, da začnemo vzpostavljati takšne vzorce, ki so boljši od običajnih oz. uporabljenih. Poleg tega nam pomagajo tudi pri razvijanju socialnih veščin, pogajanju, sodelovanju, sprejemanju drugačnosti, izražanju lastnega mnenja, zaupanja vase in v druge itd., zato kot najprimernejšo metodo učenja TSV vidi v delavnicah. Teme delavnic se izvajajo s pomočjo različnih socialnih iger, iger vlog, nedokončanih zgodb, vodenih fantazij, simulacijskih iger, asociacij, vprašalniki, delom v parih, risanja itd. Zastavljene imajo tudi cilje, najpomembnejše pa je, da omogočamo učenje socialnih veščin, vodimo k reševanju konfliktov in spodbujamo sodelovanje.

Že Trstenjak (1981 v Rozman 2006: 162) je pisal o tem, da je za konstruktivno reševanje problemov treba pri sebi razvijati ustvarjalnost in odprtost, saj s tem dosežemo prekašanje prejšnjih izkušenj z novimi idejami.

Pomen ustvarjalnih pristopov pri delu z mladimi zagovarja Poštrak (2007: 11), ki pravi, da lahko ustvarjalnost razumemo v dveh kontekstih. Ustvarjalen pristop lahko razumemo kot razvijanje sposobnosti in uporabljanja ustrezne strategije ravnanja ali pa kot način komunikacije med strokovnim delavcem in otrokom.

Pri socialnem kulturnem delu, ki ga Poštrak (1996: 407–408) definira kot »uporabo ustvarjalnih tehnik v procesu svetovalnega dela«, gre za uporabo dveh področij človekove ustvarjalnosti – znanosti in umetnosti. Poenostavljeno pa lahko tudi rečemo, da je sestavljeno iz teorije, metod, tehnik ter praktične dejavnosti.

Pri socialnem delu lahko govorimo o uporabi umetniških izraznih sredstev pri psihosocialni podpori in pomoči kot dopolnilo klasičnemu načinu dela. Gre za iskanje rešitev na nekoliko drugačen način in nam lahko služi za iskanje notranjih virov moči. Ta način je še posebej uporaben, kadar ima kdo težave z besednim in čustvenim izražanjem (Kustec 2011a: 28).

Tudi Vogelnikova (1996: 14–15) pravi, da umetnostno izražanje lahko pomaga ljudem, ki težje izražajo svoja čustva, še zlasti tista negativna. S pomočjo umetnostnih sredstev lažje najdejo način, kako jih izraziti na družbeno sprejemljiv način.

Uporaba umetnostnih sredstev izvira iz psihoterapije in psihiatrije, pristop pa se je začel širiti tudi na druga področja, kjer se dela z ljudmi (Kustec 2011a: 29). In ravno zaradi različnih znanstvenih disciplin, ki te pristope uporabljajo, in zaradi različnih vsebinskih kontekstov se je oblikovalo več poimenovanj. Te so: umetnostna terapija, terapija s kreativnimi mediji, ustvarjalna umetnostna terapija, pomoč z umetnostjo in socialno kulturno delo. Vse pa označujejo isto dejavnost (Kustec 2011b: 52–53).

Po besedah Kustečeve (2011a: 28) je seveda za delo z umetnostnimi sredstvi potrebno imeti znanje, in sicer strokovno znanje o socialnem delu in umetniških sredstvih. Poleg tega so pomembne tudi lastnosti socialnega delavca, npr. ustvarjalnost, inovativnost, iznajdljivost, osebna motiviranost in izkušnost.

Med umetnostno izrazna sredstva štejemo gib - ples, zvok - glasba, gledališče - drama, likovnost, fotografijo, video, ustvarjalno pisanje, pripovedovanje in branje (Kustec 2011b: 53–56). Poleg tega bi na tem mestu kot zanimivost omenila tudi terapijo s peskom in s pomočjo živali.

Ena izmed oblik ustvarjalnega izražanja je tudi glasba, s katero lahko uspešno rešujejo vedenjske, medosebne in učne težave, učinkuje sproščujoče, krepi ustvarjalnost, umiri agresivnost, prav tako pa vzpodbudi konstruktivnost. Ena izmed tehnik je poslušanje glasbe, ki v nas spodbuja močna doživetja, iz katerih lahko črpamo moč in pogum za premagovanje življenjskih težav. Druga je improvizacija glasbe, s katero lahko posamezniki lažje izrazijo svoja čustva, vzpostavijo komunikacijo med člani ter krepijo spontanost in ustvarjalnost (Belak Ožbolt 1998: 49–50). Naj omenim, da sem glasbeno terapijo spoznala na praksi v varni hiši. Glasbena terapevtka jo je ločeno izvajala tako za mame kot tudi otroke. Na srečanju, kjer sem bila prisotna, smo izvajali glasbeno improvizacijo. Vsak izmed nas je dobil glasbilo in priložnost, da je vodil improvizacijo. Pri vsaki menjavi vodenja smo med seboj zamenjali tudi glasbila. Moram reči, da je bilo zanimivo. Med samim izvajanjem je vladalo sproščeno vzdušje, komunikacija pa je potekala tudi med otroki, ki se niso dobro razumeli. Na podlagi tega lahko rečem, da so otroci ob izvajanju glasbe uživali in se sprostili.

Pomembno je, da pri uporabi umetniških sredstev ne gre samo za zdravljenje, terapijo, ampak se vse večji poudarek daje kakovosti življenja, sproščanju, izboljšanju učenja in lažjemu komuniciranju (Kustec 2011a: 29). Že Vogelnikova (1996: 16) je omenila, da so pojem zdravljenja zamenjale besede rast, razvoj ali kvaliteta življenja.

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Prakso sem opravljala v 4. letniku študija, in sicer v varni hiši. Tam sem se podrobneje seznanila s problematiko nasilja. Spoznala sem se z ženskami, ki so postale žrtve nasilja, njihovimi življenjskimi zgodbami in otroki. Med prakso je tam prebivalo 7 otrok, s katerimi sem preživela veliko časa. Zaradi različnih karakterjev in posledic, ki so jih utrpeli otroci, je bilo dogajanje v varni hiši kar pestro. Eni so bili pretirano zaprti vase in sramežljivi, nekateri so se vedli že zelo odraslo in zaščitniško, spet drugi so kazali določena agresivna vedenja. V teoretičnem delu sem že omenila, da so posledice nasilja odvisne od več dejavnikov, prav tako pa so prisotne različne strategije preživetja, ki jih otroci izoblikujejo. Otroci so po eni strani ena izmed najbolj ranljivih socialnih skupin, po drugi strani pa so najbolj dovzetni za učenje. Kljub temu da obstaja kar nekaj preventivnih dejavnosti, ki jih izvajajo različne organizacije, programov za pomoč otrokom, zatočišča, kamor se lahko otroci zatečejo, zakonodaja, ki je napisana tako, da poudarja korist otroka, se število prijavljenega nasilja povečuje. Nekateri to povezujejo s tem, da je družba postala bolj senzibilna za odkrivanje in prijavljanje nasilja. Pa je vendar nasilje v družini velikokrat še vedno razumljeno kot zasebna družinska zadeva, ne pa kot družbeni problem. Marsikdo se noče vmešavati v drugo družino, saj ima občutek, da ga to ne zadeva. Glede na svoja opažanja na praksi menim, da otroci tudi kasneje, ko se umaknejo iz nevarnega okolja, še vedno potrebujejo aktiven proces pomoči, ki jim omogoča, da razvijejo dobro samopodobo in da vzpostavijo ponovno zaupanje vase in v svet okoli njih. Menim, da je to dolgotrajen proces, ki pa se lahko s pravilnim pristopom in metodami uspešno zaključi. Na podlagi intergeneracijske teorije je odpravljanje posledic pri otrocih žrtvah nasilja tudi vzročno povezano z zmanjšanjem nasilja v družbi, zato je nudenje kvalitetne pomoči eden izmed korakov, ki vplivajo na zmanjšanje nasilja v družbi.

V diplomski nalogi želim raziskati načine dela različnih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z otroki z izkušnjo nasilja. Zanima me, kakšen je program pomoči otrokom, ki se soočajo z različnimi posledicami, kakšno je medinstitucionalno povezovanje ter katere strategije bi bile najboljše pri zmanjševanju nasilja v družini oziroma vsakršnega nasilja.

Raziskovalna vprašanja, na katera bom poskušala odgovoriti, so naslednja:

- Kako strokovni delavci na različnih področjih zagotavljajo pomoč otroku?
- Koliko časa se aktivno izvaja pomoč otroku, ki je bil žrtev nasilja?
- Kakšno je sodelovanje z različnimi organizacijami in ljudmi, ki sodelujejo?

- Na kakšen način bi vplivali na zmanjšanje družinskega nasilja?

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je empirična, saj sem s spraševanjem neposredno zbirala izkustveno gradivo, hkrati pa tudi kvalitativna, saj ga sestavljajo besedni opisi in pripovedi, obdelano in analizirano pa je na beseden način.

3.2 Merski instrument

Merski instrument, ki sem ga uporabila za raziskovanje, je delno standardiziran vprašalnik. Imela sem vnaprej pripravljena vprašanja, ki sem jih glede na tok pogovora prilagajala; zamenjala sem vrstni red vprašanj, dodajala podvprašanja, spustila vprašanje, če sem iz povedanega že dobila odgovor ali če vprašanje ni bilo relevantno za določeno delovno mesto.

Začetek predstavljata dve uvodni vprašanji, ki razjasnita, na katerem področju strokovnjaki delajo ter koliko časa so zaposleni. Vprašalnik vsebuje štiri glavne teme. Nekatere vsebujejo več vprašanj.

Pomoč otroku: obsega vprašanja o tem, s kakšnimi posledicami se spopadajo otroci, ki so izkusili nasilje, na kakšen način se jim zagotavlja pomoč, kakšne metode uporabljajo pri delu in katere se jim zdijo najbolj uspešne.

Časovna opredeljenost pomoči otroku: vsebuje vprašanje o tem, koliko časa bi se moralo otroku aktivno nuditi pomoč.

Sodelovanje z organizacijami in ljudmi: kakšno se jim zdi sodelovanje z drugimi institucijami in mnenje o informiranosti ljudi, ki sodelujejo pri procesu pomoči otroku.

Rešitve za zmanjšanje nasilja: mnenje o tem, v katero smer bi morali delovati, da bi vplivali na zmanjšanje nasilja v družini.

3.3 Populacija in vzorec

Populacijo predstavljajo različni strokovnjaki z delovnimi izkušnjami z otroki, ki so izkusili nasilje v družini. Vzorec vsebuje 6 strokovnih delavk:

- Dve strokovni delavki iz centra za socialno delo - psihologinjo, ki ima na področju nasilja 11 let izkušenj, in socialno delavko, ki ima 6 let izkušenj,
- strokovno delavko iz Društva za nenasilno komunikacijo, ki ima 18 let izkušenj,
- svetovalno delavko na šoli, ki je po izobrazbi pedagoginja in ima 25 let delovnih izkušenj,
- socialno delavko iz kriznega centra, ki se s področjem nasilja ukvarja 20 let,
- vodjo zatočišča iz Društva SOS, ki se s področjem nasilja ukvarja 17 let.

Vzorec je priložnosten in nereprezentativen, saj sem pogovore izbirala glede na dostopnost strokovnih delavcev. Izbira je bila odvisna od oddaljenosti in pripravljenosti sodelovanja organizacij, ki sem jih kontaktirala.

3.4 Zbiranje podatkov

Sogovornice sem pridobila tako, da sem na različne organizacije, specializirane za področje nasilja, pošiljala elektronsko pošto s prošnjo za pomoč pri diplomski nalogi. V kolikor so se odzvali, smo se dogovorili za termin srečanja. Od nekaterih sem dobila povratno informacijo, da imajo v njihovi organizaciji veliko dela in da imam zastavljene zelo obsežne tematike. V ta namen sem svojo diplomsko nalogo omejila, skrajšala sem tudi vprašalnik.

Pogovori so potekali neposredno v prostorih njihovih organizacij. Opravila sem 6 pogovorov, od tega sem 4 snemala, 2 pa zapisovala. Pogovori so potekali od 23. 3. 2016 do 13. 5. 2016. Trajali so različno dolgo, od 20 pa do 60 minut. Zaradi različnih profilov strokovnih delavcev in področij, na katerih delajo, sem morala vprašalnike prilagajati ter ponekod kakšno vprašanje tudi izpustiti.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Pogovore sem po vrstnem redu zapisala še isti dan, ko sem jih izvedla. Intervjuje sem označila s črkami od A do F. Podatke sem obdelala kvalitativno. Podčrtala sem relevantne stavke, besedne zveze ali besede in jih oštevilčila z zaporedno številko. Za vsako temo posebej sem naredila razpredelnico, v katero sem vpisovala relevantne izjave, jim pripisala pojem, dodala kategorijo in nadkategorijo. Po odprtem kodiranju sem jih s pojmi postavila v hierarhijo. To sem naredila tako, da sem iz razpredelnice najprej izpisala nadkategorije s kategorijami, nato pa še pojme, ki so se nanašali na določeno kategorijo. Po osnem sem naredila še odnosno kodiranje, kjer je razvidno, kako se raziskovalne teme med seboj povezujejo in vplivajo. Za konec pa sem odnosno kodirala še posamezne kategorije, ki se

prepletajo v določeni temi. Primer: Raziskovalna tema pomoč otroku je sestavljena iz nadkategorij – posledice, pomoč in metode. Različne posledice vplivajo na izbiro metod in pomoči, pravilna izbira metod in pomoči pa vpliva na zmanjšanje posledic.

4 REZULTATI

Zagotavljanje pomoči otroku

Različni strokovnjaki postanejo bolj pozorni na otroka in njegovo situacijo, če opazijo odsotnost staršev pri sestankih v šoli ali če otroci živijo v stanovanjski skupnosti. Včasih dobijo informacije o neurejenih razmerah iz šole, ki jo je otrok obiskoval, od drugih organizacij ali ljudi. Če ugotovijo, da se izvaja nasilje nad otrokom, ga prijavijo na policijo ali CSD. Potem se oceni, ali je potreben takojšnji umik iz družine ali samo pogovor s starši in otrokom.

Pomoč je poleg nasilja potrebna zaradi neustrezne vzgoje staršev, slabih odnosov v družini, slabega finančnega stanja in tudi zaradi tega, ker se starši včasih sploh ne zavedajo, da delajo nekaj narobe. Nekateri starši sami pripeljejo otroka, medtem ko drugi pridejo skupaj z materjo, ki je sama žrtev nasilja, in se potem posredno pomoč nudi tudi otroku. Gre za: *»varstvo otrok, medtem ko so starši na razgovoru (A30)«*. Pomoč otroku je velikokrat odvisna od dovoljenja staršev, saj se slednji velikokrat ne strinjajo z določenimi ukrepi. V veliki meri je odvisna od pripravljenosti staršev na sodelovanje. Kljub nepripravljenosti staršev na sodelovanje pa morajo strokovni delavci vedno postopati tako, da se dela v korist otroka.

Nekateri pomoč zavračajo, ker so imeli sami slabe izkušnje s sistemom: *»Slabe izkušnje s sistemom in si zaradi tega ne želijo sodelovati (F30)«*. Velikokrat se ugotovi, da so bili starši nameščeni v zavodski oskrbi ali rejništvu. Gre za medgeneracijski prenos težav, ki ga je težko prekiniti, saj ravno ti starši velikokrat niso pripravljeni na sodelovanje: *»Težave prehajajo iz generacije v generacijo (F31); Ta cikel je težko prekiniti (F33)«*.

Za nudenje pomoči otroku z izkušnjo nasilja je treba najprej poznati otroka in situacijo, saj tako prepoznamo otrokove potrebe, ugotoviti, s kakšnimi posledicami se otrok spopada, kakšne so njegove želje, upoštevati starost in razvoj ter spremljati odzive na določen pristop. Tako ugotoviš, kaj mu ustreza, in temu prilagodiš način dela. Posvetiti se moraš vsakemu otroku posebej.

Različen način dela je v osnovi potreben že zaradi različnih komunikacijskih sposobnosti otrok. *»Nekateri se lažje izrazijo verbalno, medtem ko se nekateri ne morejo (B38); En je zelo vase zaprt in nerad govori. Takega ne boš silil z govorjenjem (C76)«*.

Otroci se soočajo z različnimi posledicami. Ne moremo govoriti o nekih univerzalnih ali tipičnih posledicah, saj so odvisne od starosti otroka, vrste in intenzitete nasilja. Prav tako pa se puščajo na različnih nivojih in so med seboj prepletene. Najpogostejše težave, ki se pojavljajo na duševnem, kognitivnem in čustvenem področju, so: *»Izguba stika s sabo (A3), težave pri učenju (A13, C6, D2), težave s koncentracijo (A14), slab spomin (A15), strah (A16, B5, C9), tesnobni občutki (A17), občutki krivde (A19, B7, B8), nezmožnost identifikacije (A20), občutek zmedenosti (A21), težave z občutki varnosti, stabilnosti in strukture (A22), strah pred posledicami (B3), sram pred razkritjem (B4), jokanje in nemirnost (C7b), žalost (C8), izgubljenost (D1), ponotranjenje dogajanja (F1), prevzemanje odgovornosti (F2), slaba samopodoba (F3) in motnje hranjenja (F6)«*. Najpogostejše vedenjske in socialne posledice, ki jih kažejo otroci, so : *»Preveč pozorni na potrebe in želje drugih (A5), težave s komunikacijo (A4, A6, A7, A8, A9, B2), grizenje nohtov (A11), težave v medosebnih odnosih (A12), nesamostojnost (A18), neustrezen stil navezanosti (B6), agresija (C4, F4), jeza (C5), zaprtost vase (C10, D4), težave z navezovanjem stikov (C11), pomanjkanje socialnih veščin (D3), neambicioznost (D5) in nedružabnost (D6)«*. Poleg teh pa se pojavljajo posledice tudi na telesnem nivoju. Najpogostejše so: *»Močenje postelje (A10), obolenja (C7a), slabši razvoj otroka (C12) in nekontrolirano izločanje blata (C13)«*.

Za kakršnikoli napredek pri pomoči otroku je najbolj pomembno, da z otrokom vzpostaviš odnos. Šele po tem sledi dogovarjanje, na kakšen način bosta uresničevala potrebe, ki jih ima. Otroku se moraš najprej približati in najti skupno povezavo, saj se le tako vzpostavi zaupanje, odnos pa se začne razvijati. Dober odnos pomeni, da lažje pride do kakšne spremembe: *»Tisti, ki ima boljši odnos z otrokom, tudi lažje kaj naredi (C39)«*. Seveda nastajajo težave, saj nekateri otroci potrebujejo več časa, da vzpostavijo zaupanje v odnosu, s tem pa kasneje pridejo do bistva problema. Poleg tega pa delo včasih ovirajo še dolgotrajni birokratski postopki, recimo urejanje skrbništva nad otrokom ali pa slabo dogovarjanje med starši.

Pri pomoči otroku je treba vključevati različne profile, zato je pomemben sklic multidisciplinarnega tima, ki naredi načrt pomoči. Dogovorijo se, kdo in kako bo otroku nudil pomoč. Otroka se vključi v ustrezne programe pomoči, kjer se mu jo nudi neposredno. Poskušajo vključiti tudi celotno družino, saj pomoč družini pomeni tudi posredno pomoč otroku. Ta je v veliki meri odvisna od spremembe vedenja staršev. Izvajajo programe za celo družino, ampak se načeloma ne poslužujejo skupnega dela. Mogoče občasno, ko so stvari že

bolj kot ne urejene: *»Programov za celo družino istočasno nimamo, mogoče občasno, kadar je situacija že dokaj razčiščena ali pa kadar sta oba starša pripravljena sodelovati (A34)«*.

Velikokrat je pomoč otroku z izkušnjo nasilja povezana z okrevanjem matere. Mlajši kot je otrok, bolj je materino okrevanje zanj pomembno. Sprememba vedenja in počutja na bolje pri materi povzroči tudi, da se otrok bolje počuti: *»Ker če bo mama zmogla, spremenila neka ravnanja, se bo lahko škoda omejila, zmanjšala (C25)«*. Pri pomoči materi gredo v čisto konkretne zadeve, kot je vzgoja ali učenje o otrokovih razvojnih potrebah. Poleg tega pa poskušajo najti dejavnosti, ki ju bodo povezale. Pomembno je, da mati dobi pozitivne izkušnje z otrokom, saj so le te zdravilne.

Pri mlajših otrocih pomoč večinoma poteka preko procesa okrevanje matere, igranja, fizične aktivnosti, branja zgodb s tematiko nasilja in pogovor o tem ter uporabo umetnostnih sredstev, s katerimi se otrok lažje izraža. S starostjo pa narašča potreba po druženju, komuniciranju in učni pomoči.

Pri nudenju pomoči otroku je treba biti previden in narediti oceno potrebne pomoči. Preveč pomoči ni v redu, saj lahko pride do nasičenosti. Tega pa si ne želimo, saj je cilj, da se otroku čim bolj normalizira življenje. Treba je delati v tej smeri, da otrok kvalitetno preživlja prosti čas in usvoji delovne navade, zato je zaželeno tudi, da se mu organizirajo kakšne zunanje dejavnosti, ki jih ima rad, ali pa učna pomoč. V dejavnosti se ga poskusi vključiti lokalno – dnevni center, brezplačna fizična aktivnost, učna pomoč.

Velikokrat se možnost pomoči išče tudi v šoli, če ima dober odnos s svetovalno delavko. Zagotavlja se mu pomoč pri učenju, krepitev socialnih veščin, podpora in razbremenitev. Program pomoči dopolnjujejo in obogatijo tudi prostovoljke. Opravljajo delo družabništva, pobiranje donacij ali pa jim nudijo pomoč pri učenju.

Strokovnjaki, ki imajo stik z otroki z izkušnjo nasilja, pri svojem delu uporabljajo različne metode dela. Kot najbolj uspešne so metode dela skupaj z mamo ali kombinacija metod, vse je odvisno od otroka in njegovega odziva. Med najpogostejše sodijo individualno delo, pogovor in opolnomočenje. Uporabljajo pa tudi metodo zagovorništva, občasno skupinsko delo in metodo ustvarjalnega pristopa.

Metoda pogovora se uporablja kot strukturiran razgovor, kjer se pogovarja o prestopanju mej in nasilju, ali kot pogovor o vsakdanjih stvareh, kjer spodbujajo izražanje čustev. S pogovorom tako krepijo otrokovo moč in iščejo njegove potenciale. Opolnomočenje poteka

tudi preko učne pomoči, druženja s prostovoljko, kvalitetno preživetim prostim časom, športnimi aktivnostmi. Pomembno je, da se osredotočimo na pozitivne stvari: *»Da se ne osredotočimo preveč na njegove težave« (C90)*. Gre za izboljšanje samopodobe, občutek, da njihovo mnenje šteje, vzpostavljanje občutka lastne vrednosti, spoznavanje samega sebe, krepitev občutka zaupanja in zanesljivosti ...

Pri pomoči otroku pa strokovni delavci pri vzpostavljanju odnosa uporabljajo tudi ustvarjalne pristope: *»Preko raznih dejavnosti, igre, risanja, pogovora, gledanja risanke, skupnih tem se pogovarjata o sebi in se na ta način spoznavata (A49)«*. Pri tem uporabljajo različne tehnike – igranje v pesku, uporabo lutk, risanje, igranje, ples, trening socialnih veščin. Otroci izražajo svoja čustva: *»Čustva na nek način lahko izrazi preko igre, igre vlog, preko risanja ali giba (A41)«*.

Specifične postopke z otroki večinoma opravljajo psihologinje, saj so za pogovore z otroki bolj usposobljene: *»Mi nismo točno specializirani za delo z otrokom (C40); Imamo sicer neko znanje (C41); Ampak nobena ni psihologinja (C42); Na centru za socialno delo imamo zaposleno psihologinjo in če je kaj bolj specifičnega, potem ona to izpelje (F53)«*. V kolikor se opazijo globlje težave otroka, se jih poskuša vključiti v specializirano obravnavo ali pa poskušajo vključiti celotno družino v družinsko terapijo.

Pri nudenju pomoči otroku je poleg vsega pomembna tudi evalvacija oz. *»sprotno preverjanje napredka (E21)«*, da se oceni učinkovitost ukrepov in programov pomoči ter se na podlagi tega predlaga spremembe.

Časovna opredeljenost pomoči otroku

Trajanje pomoči otroku z izkušnjo nasilja je odvisno od več stvari. Dejavniki, ki vplivajo na to, so oblika pomoči, ki se mu nudi, pripravljenost staršev na sodelovanje, koliko pomoči potrebuje določena družina ter časovna pripravljenost prostovoljke na sodelovanje. Nekateri programi pomoči pa so vezani na bivanje. Po potrebi se bivanje podaljša, pomoč pa se nadaljuje tudi po odhodu ali pa se zunaj vzpostavi kakšno dolgotrajno pomoč.

Pomoč otroku se torej nudi različno dolgo oz. toliko časa, da se stvari izboljšajo, stabilizirajo ali popravijo. To traja od pol leta do več let, saj je postopek spremembe v družini ali pri posamezniku dolgotrajen.

Sodelovanje z organizacijami in ljudmi

Organizacije, ki nudijo pomoč otroku z izkušnjo nasilja, so usmerjene v sodelovanje z drugimi. Na tem področju je sodelovanje nujno potrebno in zato ga je tudi veliko. Najpogostejše sodelovanje je s šolo in CSD-ji. Sodelujejo pa tudi z zdravstvom, policijo in nevladnimi organizacijami.

Kvaliteta sodelovanja med organizacijami je različna. Na splošno je zadovoljivo, toda kljub temu obstaja možnost izboljšav. Sodelovanje s šolami, nevladnimi organizacijami, CSD-ji je dobro, čeprav se pojavljajo razlike zaradi konkretnih zaposlenih na določenem področju. Težave pa se kažejo pri sodelovanju z zdravstvom. *»Kjer mi vidimo težave, so mogoče zdravniki (C111)«*. Zdravniki večkrat niso pripravljeni sodelovati, kar se vidi tudi pri tem, da ne pridejo na medinstitucionalni krizni tim. *»To se najbolje vidi pri teh medinstitucionalnih timih, ki jih imamo, zdravnika skoraj nikoli ni (C114)«*. Včasih pa je prisotnost zdravstvenega osebja nujna. *»Včasih so ti primeri takšni, da je brez zdravstva in psihiatrov to težko (C155)«*. Poleg nepripravljenosti na sodelovanje se razlika vidi tudi v tem, da gledajo na nasilje skozi svoje oči. Ni pa vedno tako. Tudi tu se pojavljajo razlike od konkretnih zaposlenih. Poleg pediatrov in pedopsihiatrov imajo nek svoj pogled na nasilje tudi sodniki. Večkrat odločajo brez da bi upoštevali okoliščine, v katerih živi otrok. Za upoštevanje otrokove situacije bi potrebovali znanja o nasilju, kar pa jim večkrat manjka: *»Ne razumem, kako se lahko presoja v korist otroka, ne da bi to vzel v ozir (C121)«*.

Za dobro sodelovanje je pomembno stalno izobraževanje vseh. Če možnosti udeležbe različnih izobraževanj ni, je literatura o nasilju vsem javno dostopna, od vsakega posameznika pa je odvisno, ali bo po tem posegel ali ne. Za delo z otrokom je treba imeti tudi dodatna specializirana znanja. Poznati moraš razvojne potrebe otroka, da lahko oceniš, kaj je posledica stopnje razvoja oz. nasilja. Na podlagi znanja lahko tudi prilagodiš delo, primerno otrokovi razvojni stopnji. Zaradi specifičnosti področja je zelo malo strokovnjakov, ki so res usposobljeni za vodenje razgovorov z otroki: *»Premalo je teh, ki so res usposobljeni za vodenje intervjujev z otrokom (B42)«*. Poleg specializiranih znanj pa se za delo z otrokom potrebuje tudi aktualne informacije. Spremljati moraš spremembe v družbi, meje odraščanja in prepoznavati nove oblike nasilja. Spremembam moraš slediti, da jih lahko prepoznaš in ukrepaš.

Ozaveščenost ljudi se je na splošno izboljšala, čeprav se še vedno pojavlja izogibanje odgovornosti in toleranca do nasilja: *»Ljudje vedo, ampak še vedno dostikrat rečejo, da to*

ni njihov problem (F77); da se v to ne bo vmešavala, ker so sosedje (F78)«. Ljudje se zavedajo, da morajo prijaviti, ampak tega ne naredijo.

Ukrepi za zmanjšanje nasilja

Število družinskega nasilja se povečuje, zato moramo na tem področju še veliko narediti. Imamo nekaj urejenih področij, še vedno pa se soočamo s številnimi težavami. Pokazala se je potreba po določenih izboljšavah in preventivnih ukrepih.

Najpomembnejši ukrep, ki ga navajajo sogovornice je *»osveščanje (A72a, C136b, F108a)«,* saj ljudje v glavi še vedno ne napredujejo. Izpostavljajo, da je zakonodaja bolj napredna kot pa so ljudje osveščeni o nasilju. Zakonodaja po njihovem mnenju napreduje, čeprav kot težavo izpostavljajo to, da je praksa izvajanja velikokrat drugačna: *»Zakonodaja pri nas ni tako slaba kot praksa, ki se ustvarja (C149)«.* Primer slabe prakse je izvajanje prepustitve stanovanja žrtvi: *»Prepustitev stanovanja. Sliši se dobro, ampak ko začneš to urejati, se pojavijo številne težave (C150)«.*

Postati moramo bolj pozorni na nasilje, da se ga bo lahko hitreje prepoznalo in ukrepalo. Javnost je treba informirati o postopkih prijave, saj se še vedno dogaja, da se nasilja ne prijavlja. Nekatere je strah zaradi svoje varnosti, drugi imajo do nasilja preveliko toleranco, medtem ko nekateri ne prijavijo, ker mislijo, da se jih to ne tiče. Še vedno je preveč sprejemljivo in povezano z različnimi stereotipi. Pomembno pa je, da se ukrepa čim prej, saj je večja možnost za spremembe.

Ne samo informiranje javnosti, pomembno je tudi več izobraževanj v vseh službah, kjer se lahko srečajo s tematiko nasilja: *»Mislimo, da bi na šolah moral vsak zaposleni, tudi čistilka in kuharice, vedeti, kako ukrepati, ko izvedo za nasilje (A61)«.* Prav tako pa obnavljanje protokolov, ki vključujejo prijavo nasilja: *»Da tisti, ki ukrepajo, vedo, da delajo po pravilih in da delajo prav (A78)«.* Pomembno je, da se pri ukrepanju pravilno porazdelijo vloge, da ni to potem samo stvar posameznika. Poleg tega pa je pomembno tudi, da se strokovnim delavcem ob teh postopkih nudi ustrezno podporo.

Težave pri prijavi nasilja pa se kažejo pri zdravnikih, saj ga ne prijavljajo vedno: *»Zdravniki so še vedno pri tem, da se pogovarjamo o tem, ali prijavljajo ali ne, čeprav je zakonsko jasno, da morajo (C143); Oni si še vedno jemljejo pravico, da sami presodijo. To je zelo sporno (C144)«.* Kaže pa se napredek pri izobraževanju zdravnikov, saj imajo za letos napovedano obsežnejše izobraževanje na to tematiko. Poleg prijave nasilja se v zdravstvu

kažejo težave tudi pri tem, da imajo premalo kadra, predvsem primanjkuje kliničnih psihologov in psihoterapevtov, zaradi tega pa otrok z izkušnjo nasilja predolgo čaka na prvo obravnavo: *»Čakamo tri mesece, da pridemo na vrsto za prvo obravnavo (F122)«*. Po tem pa sledi prekratka in premalo pogosta obravnavo: *»Naročijo vsak mesec za 20 minut. To zame ni intenzivna obravnavo (F123)«*.

V zvezi s preveliko toleranco družbe do nasilja pa je povezano tudi vrstniško nasilje. Te tolerance se otroci naučijo v družini, kar nam pokaže, da se stvari znotraj družine niso uredile. Lahko bi rekli, da so se stvari malo zakrile, saj se pojavljajo nove oblike nasilja, ki so bolj prikrite. V družini je veliko pritiska zaradi neurejenih ekonomskih razmer ali prevelike obremenitve v službi, zato bi bil smiseln korak tudi v urejanju socialnih in delovnih razmer, poleg tega pa tudi več programov za starše: *»Čim več programov tudi za starše – za učenje starševstva ali pa nenasilnega vedenja (B66)«*.

Žrtvam nasilja so na voljo raznoliki programi. Poleg tega je urejeno področje varnih hiš, saj je pokrita celotna Slovenija in ponujajo dovolj mest. Na tem področju je bilo veliko narejenega, čeprav menim, da bi bilo lahko več osebnih programov in skupin za samopomoč.

Primanjkuje programov za storilce dejanj, saj z njimi skoraj nihče ne dela. Izvaja se program v Ljubljani, ki pa ne pokrije celotne Slovenije. Občasno sicer potujejo naokoli in izvajajo programe tudi drugje, vendar to zaradi pomanjkanja financ in kadra ni vedno mogoče. Kaže se potreba po razširitvi programa na druge regije ali pa po novih programih, ki bi ustvarili bolj raznoliko ponudbo. Potrebno je narediti več na programih za povzročitelje nasilja, saj delo z njimi pomeni posredno pomoč žrtvi: *»Tako, ko s povzročiteljem nekaj narediš, si naredil nekaj dobrega za žrtev. Čeprav ni direktno, ampak se pa pozna (C148)«*.

5 RAZPRAVA

Različni strokovnjaki postanejo bolj pozorni na otroka in njegovo situacijo, če opazijo odsotnost staršev pri sestankih v šoli ali če otroci živijo v stanovanjski skupnosti. Včasih dobijo informacije o neurejenih razmerah iz šole, ki jo je otrok obiskoval, ter od drugih organizacij ali ljudi. Če ga opazijo, sledi prijava na policijo ali CSD. Tam ocenijo, ali je potreben takojšen umik iz družine ali samo pogovor. Prepoznavanje nasilja in prvi odziv na situacijo je po mnenju Aničičeve et al. (2015: 78) pomemben, saj vpliva na nadaljnji potek pomoči otroku. Štirnova pa meni (2014: 148–149), da vpliva na to, kakšne posledice bo otrok utrpel. Zato je pomembno, da se okolica, bližnji in organizacije primerno odzovejo.

Pri nudenju pomoči otroku se vedno gleda na korist otroka, ampak kljub temu je v določeni meri odvisna od dovoljenja in sodelovanja staršev. V veliko primerih je bilo ugotovljeno, da razlog nepripravljenosti na sodelovanje tiči v tem, da so bili tudi starši »otroci sistema«. Gre za medgeneracijski prenos težav, ki ga je težko prekiniti. To lahko povežem s teorijo medgeneracijskega prenosa, ki po besedah Filipčičeve (2002: 54–55) temelji na tem, da se nasilje prenaša skozi generacije. Na podlagi tega sklepam, da starši teh otrok niso imeli dobre izkušnje s sistemom pomoči, zato tudi sami niso pripravljeni na sodelovanje. Pri nudenju pomoči otroku in družini je zato potrebno paziti, da se vsi udeleženi dobro počutijo.

Pri nudenju pomoči otroku je treba k vsakemu otroku pristopiti individualno. Ugotoviti moramo, kaj mu ustreza, in se temu prilagajati. Eden izmed dejavnikov, zaradi katerih moramo prilagajati načine in oblike pomoči, so tudi različne posledice, s katerimi se otrok spopada. Poznajo se na različnih nivojih in so med sabo prepletene. Ne moremo govoriti o nekih univerzalnih ali tipičnih posledicah, saj so odvisne od otrokove starosti, vrste in intenzitete nasilja. Poleg tega so po besedah Mikuš Kosove (1997: 76–77) odvisne tudi od otrokove osebnosti, varovalnih dejavnikov, odnosa s storilcem, prvega odziva, trajanja ... Pomembno pa je vedeti, da ni nujno, da so posledice pri otroku prisotne na vseh področjih in celo življenje. Z ustreznim pristopom mu lahko pomagamo, da bo kljub svoji izkušnji nasilja živel kakovostno življenje (Aničič et al. 2015: 46).

Proces nudenja pomoči se začne s tem, ko se otroku zagotovi varnost. V nadaljnjem procesu se naredi načrt pomoči, ki mu je individualno prilagojen. Načrt po besedah Aničičeve et al. (2015: 92) vsebuje: seznam institucij in oseb, ki bodo sodelovale pri pomoči družini, seznam zdravniških pregledov ali posegov, načine odpravljanja/zmanjšanja posledic nasilja, načine

širjenje socialne mreže, načine odpravljanja rizičnih faktorjev, opredelitev morebitnih specifičnih ciljev in določitev načina evalviranja pomoči. Načrt pomoči običajno naredijo na multidisciplinarnem timu, saj je za pomoč otroku nujno vključevanje različnih profilov. Tam se torej dogovorijo, kdo bo sodeloval pri pomoči ter kako bodo to storili. Pomembno je, da se dogovorijo, kako bodo otroku pomoč nudili neposredno in kako jo bodo nudili družini, saj ravno to pomeni posredno pomoč otroku. Cilj načrta pomoči je po besedah Čoklčeve et al. (2010: 19–20) trajna zaščita otroka in aktiviranje virov za spremembo funkcioniranja družine. Pomoč družini se na začetku navadno izvajajo ločeno. Skupni pogovori se opravljajo izjemoma takrat, ko je situacija že bolj razrešena. To Hrovat Svetičičeva et al. (2010: 52) argumentirajo s tem, da opravljanje pogovorov skupaj z žrtvijo in povzročiteljem ni uspešno, saj gre za neenakomerno razporeditev moči v odnosu.

Pomoč otroku se povezuje s pomočjo, ki jo lahko otrok dobi v šoli. Šola navadno sodeluje predvsem pri učni pomoči in krepitvi socialnih veščin, lahko pa ima otrok na šoli vzpostavljen dober odnos s svetovalno delavko. Takrat je lahko njena pomoč dovolj in se drugi vključujejo po potrebi. Zdi se mi, da je v takšen primeru svetovalni delavki treba nuditi podporo, da lahko nudi otroku učinkovito pomoč. V kolikor se pri otroku opazijo globlje, z njim opravlja pogovore psihologinja, ki ga usmeri v bolj specializirane obravnave.

Za napredek pri procesu pomoči je najpomembnejši zaupen odnos, ki se ga vzpostavi z otrokom, saj ta omogoča spremembe na bolje. Štirnova (2014: 145–147) pravi, da lahko otrok z dobro vzpostavljenim odnosom zopet pridobi občutek varnosti in zaupanja. To je pomemben dejavnik, saj se mi zdi, da vsi ljudje potrebujemo v življenju nekoga, ki mu lahko zaupamo in se naslonimo nanj, ko je to potrebno. Velikokrat težava postane manjša, če jo komu zaupaš. Težave nastanejo, ker nekateri otroci potrebujejo več časa za vzpostavitev odnosa, tako da je pot do bistva problema še daljša.

Pri nudenju pomoči otroku se mi zdi pomembno tudi sodelovanje prostovoljk, s katerimi otroci zgradijo odnos, v katerem se začnejo počutiti vredne. Pomembno je, da ima otrok vzpostavljen dober odnos z vsaj eno osebo v svojem življenju. O tem piše tudi Mikuš Kosova (1997: 77–78), ki pravi, da je za otroka varovalno, če ima vzpostavljeno vsaj eno dobro čustveno povezavo izven družine. Poleg družabništva in učne pomoči je za otroka pomembno, da se mu v primeru zanimanja organizira brezplačne dejavnosti ali ga poskuša vključiti v kakšne lokalne programe. To posamezniku omogoči ukvarjanje s stvarmi, ki jih ima rad, in možnost navezovanja stikov z drugimi, kar se mi zdi zelo učinkovito, saj je cilj

pomoči normaliziranje otrokovega življenja. Štirnova pravi (2014: 144–145), da moramo pri pomoči otroku včasih stopiti korak nazaj in izhajati iz njegovih trenutnih potreb.

Pomoč otroku je povezana tudi z okrevanjem matere. O tem govori Zavirškova (1997: 337), ki pravi, da je za zaščito otroka nujno zaščititi in opogumiti mater. V kolikor se mati bolje počuti, se bo bolje počutil tudi otrok. Mlajši, kot je otrok, bolj je to pomembno. Hendrix in Huntova (2006: 34) pišeta o tem, da otroci ponotranjijo svojega starša. In v kolikor mati se spopada z določenimi težavami, bo otrok to občutil na sebi. Prav tako takšna mati težko zadovoljuje otrokove potrebe. Pri pomoči materi se gre tako v čisto konkretne zadeve, kot so vzgoja, razvojne potrebe otroka in spodbujanje igranja skupaj z otrokom. Tako mati kot tudi otrok potrebujeta pozitivne izkušnje eden z drugim, saj so le-te zdravilne. Pri mlajših je proces pomoči povezan tudi s skupnim igranjem, fizičnimi aktivnostmi, branjem zgodb, pogovorom o teh temah ter z uporabo drugih umetnostnih pristopov, medtem ko s starostjo otrok potrebuje vedno več družabništva, komunikacije in učne pomoči. Umetnostni pristopi so torej posebej učinkoviti pri mlajši otrocih ali pri tistih, ki težje komunicirajo. Preko giba, glasbe, risanja, igranja s peskom ali uporabo lutk lažje izrazijo svoje počutje in čustva. O tem govorita tudi Kustečeva (2011a: 28) in Vogelnikova (1996: 14-15), ki pravita, da se s pomočjo umetniških sredstev lažje izraža svoja čustva.

Strokovnjaki, ki imajo stik z otroki z izkušnjo nasilja, pri svojem delu uporabljajo različne metode dela. Med najpogostejši sodita individualno delo in pogovor, uporabljajo pa tudi metodo zagovornišтва, občasno skupinsko delo in metodo ustvarjalnega pristopa. Zanimivo je, da nobena sogovornica ni omenila asertivnosti. Kljub temu se mi zdi, da bi bil trening asertivnosti za marsikoga dobrodošel. Kot najbolj uspešne metode so se pokazale kombinacija različnih metod ali metoda skupaj z mamo. Metodo skupaj z mamo omenjajo tudi Hobbs et al. (1999: 375), ki pravijo, da je pri nekaterih oblikah nasilja to osnovna metoda, s katero se dela.

Pri metodi pogovora gre lahko za strukturiran razgovor ali pa za pogovor o vsakdanjih stvareh, pri katerem spodbujajo izražanje čustev. Sprejetost čustev pa je po besedah Čačinovič Vogrinčičeve (1998: 208) osnovno izkustvo, ki ga otrok potrebuje, saj jih bo le na ta način obvladal. Zato mora sogovornik otroka spodbujati in se na ta čustva primerno odzivati. Preko pogovora, učne pomoči, družabništva in kvalitetno preživetega prostega časa se otroku krepí moč. Pomembno je, da otrok dobi pozitivne izkušnje s samim seboj in v kontaktu z drugimi. Gre za izboljšanje samopodobe, občutek, da njihovo mnenje šteje,

vzpostavljanje občutka lastne vrednosti, spoznavanje samega sebe, krepitev občutka zaupanja in zanesljivosti ...

Pri procesu pomoči otroku z izkušnjo nasilja se velikokrat kot eno izmed oblik pomoči omenja učno pomoč. Pogosta posledica je tudi slaba koncentracija in s tem povezana slabša učna uspešnost (Mikuš Kos 1997, Aničič et al. 2015, Miller 2000). Poleg opolnomočenja in boljših možnosti v prihodnosti je dobra šolska uspešnost po besedah Domiter Protnerjeve (2014: 168) tudi eden izmed varovalnih dejavnikov, ki vplivajo na manjšo možnost prenosa nasilja med generacijami. Kot pravijo (Rus Makovec 2003 in Edelson 2006 v Domiter Protner 2014) so varovalni in rizični dejavniki eni izmed mehanizmov prenosa nasilja med generacijami. Torej je način za zmanjšanje nasilja tudi pozornost na rizične dejavnike in okrepitev varovalnih dejavnikov pri vsakem posamezniku.

Pomoč otroku se nudi različno dolgo, po navadi toliko časa, da se stvari izboljšajo, stabilizirajo ali popravijo. To traja od pol leta do več let, saj je postopek spremembe v družini dolgotrajen. Odvisno je od tega, koliko pomoči potrebujejo, kakšno obliko pomoči se jim nudi, pripravljenosti na sodelovanje, nekje pa je odvisno tudi od trajanja bivanja. Veliko vlogo pri trajanju pomoči ima pripravljenost na sodelovanje tako otroka kot tudi staršev. V kolikor tega ni, tudi ne more biti prave motivacije za spremembo.

Medinstitucionalno sodelovanje je pri nudenju pomoči otroku nujno. Največ sodelovanja poteka med centri za socialno delo (CSD) in šolami, kakovost sodelovanja pa je med posameznimi organizacijami različna. Na splošno je ocenjena kot dobra. Odvisna je tako od poklicnega profila kot tudi od vsakega posameznika. Sodelovanje med organizacijami, ki je najbolj pogosto (CSD in šole), je dobro, čeprav je nedopustno, da prihaja do razlik zaradi konkretnih zaposlenih na določenih položajih. To se mi zdi zelo slabo, saj bi morali ne glede na poklic vsi gledati na otrokovo korist in si prizadevati za čim boljše povezovanje.

Največkrat izpostavljena težava je slabo sodelovanje z zdravstvom. Pri zdravnikih se pojavlja nepripravljenost za sodelovanje, poleg tega pa se vidi, da na nasilje gledajo drugače kot ostali, kar kaže, da jim primanjkuje znanja o nasilju. In prav tako sodnikom, saj večkrat odločajo brez upoštevanja konteksta nasilja. Včasih se pri zdravnikih pojavlja celo to, da ga sploh ne prijavijo. Smiselno bi bilo izobraževanje vseh ljudi, ki imajo stik z otroki, o dolžnostih in postopkih prijave. Pomembno je, da so v vsaki organizaciji jasni protokoli, kako se postopa v primeru suma nasilja, se vloge primerno razdelijo in se jim pri postopkih nudi ustrezno podporo. Težava pri sodelovanju z zdravniki se pojavlja tudi zaradi premalo

kadra. Zaradi tega se na prvo srečanje čaka predolgo, prav tako je prekratko in premalo intenzivno.

Za dobro sodelovanje je pomembno stalno izobraževanje vseh. Če možnosti udeležbe različnih izobraževanj ni, je literatura o nasilju vsem javno dostopna, od posameznika pa je odvisno, ali bo posegel po njej. Poleg znanja o nasilju pa je pri delu z otroki potrebno imeti še dodatna znanja o njihovih razvojnih potrebah. O tem piše Aničičeva et al. (2015: 105–106), ki pravijo, da mora biti delo individualno prilagojeno otroku, torej njegovim potrebam in razvojni stopnji. Prav tako to potrjujejo Hobbs et al. (1999: 375). Trdijo namreč, da je pri individualnem prilagajanju dela potrebno upoštevati starost otroka, njegove okoliščine in pripravljenost na sodelovanje.

Splošna ozaveščenost ljudi se je izboljšala, čeprav se še vedno pojavlja prevelika toleranca do nasilja in izogibanje odgovornosti. To v praksi izgleda tako, da se ljudje zavedajo, da nasilje morajo prijaviti, a tega ne storijo. Na tem mestu bi rada omenila, da se je v zadnjem času veliko delalo na ozaveščanju javnosti, a prepričanj nekaterih ljudi enostavno ne moremo spremeniti, ker so pregloboko zakoreninjena. To se mi zdi posebej prisotno pri starejših ljudeh, ki velikokrat menijo, da je bila ženska tepena, ker si je to zaslužila. Prav tako se jim ne zdi nič spornega, če otroku vsake toliko časa daš »eno vzgojno«. Mislim, da smo v današnji generaciji že naredili velik korak v tem, da ženske nismo več tako ponižne in se borimo za enakopravnost med spoloma. Kljub temu pa je nasilje še vedno preveč sprejemljivo in povezano z različnimi stereotipi. Nedavno nazaj, ko sem imela zlomljeno roko, sem večkrat slišala »smešne« izjave, kot so: *»A mu nisi skuhala dobrega kosila?; Imaš pa srečo, da ti je samo roko zlomil«*. Kljub temu da izjave nikoli niso bile slabonamerne, še vedno dobro odražajo družbeno stanje. Takih stereotipov, ki jih otrok ponotranji in vzame za svoje, se nauči v družini.

Družinske težave nastajajo tudi zaradi neurejenih ekonomskih razmer, ki načeloma niso razlog za nasilje, so pa dejavnik, ki povzroča večje tveganje. Smiselno bi bilo, da bi takšnim družinam posvečali več pozornosti in jim pomagali pri izboljšanju finančnega položaja. O varovalnih dejavnikih na družinski ravni govori Domiter Protnerjeva (2014: 166–167), ki pravi, da bi bilo potrebno storiti več v smeri preprečevanja slabega materialnega stanja, izobraževanja staršev o posledicah nasilja in o ustrezni skrbi za otroka. Strinjam se z njo, ker pravi, da bi bilo te vsebine potrebno vnesti v šolo za starše. Pri tem bi rada dodala, da bi bilo za obiskovanje šole za starše potrebne določene vzpodbude ali pa celo to, da bi se predavanja

uvedlo kot obvezna. Moje mnenje je, da se mora par na otroka primerno pripraviti. Kot nadaljevanje šole za starše bi Domiter Protnerjeva (2014: 166–167) uvedla obiske različnih strokovnjakov na domu, in sicer na način, kot to opravlja patronažna sestra. To se mi zdi zanimiva ideja, ki bi lahko imela dobre učinke.

Na področju nasilja imamo urejeno področje varnih hiš, pri katerih se je v zadnjih desetih letih naredilo zelo veliko. Lahko rečemo, da ponujajo dovolj kapacitet na celotnem območju Slovenije. Poleg tega je dobro urejeno tudi področje zakonodaje, ki je glede na družbo zelo napredno. Pojavljajo pa se težave, ker je praksa izvajanja zakonodaje zelo slaba. Pri izvedbi določenih zakonov se pojavljajo težave. Ena izmed takih uredb je prepustitev stanovanja žrtvi nasilja. Sliši se dobro, čeprav pri urejanju strokovni delavci naletijo na številne težave. Za boljšo prakso izvajanja zakonodaje bi bila potrebna tudi boljša izobraženost sodnikov o nasilju, da bi začeli bolj upoštevati njegov kontekst pri svojih odločitvah. Problem pri izvajanju zakonodaje se pojavlja tudi v tem, ker so postopki na sodiščih preveč dolgotrajni.

Programi za žrtve nasilja so dokaj raznoliki in jih je nasprotno od programov za povzročitelje veliko. Program za povzročitelje nasilja je dostopen samo na Društvu za nenasilno komunikacijo v Ljubljani, žal pa nimajo dovolj kadra in financ, da bi ga redno izvajali tudi drugod po Sloveniji. Že obstoječi program bi morali financirati ali pa ponuditi možnosti izbire več različnih programov. Zavedati se moramo, da pomoč povzročitelju nasilja pomeni tudi posredno pomoč žrtvi nasilja. To je še posebej pomembno pri delu z otrokom, saj je pomoč otroku v tesni povezavi s pomočjo družini. Po besedah Čoklčeve et al. (2010: 12) je pomoč usmerjena vanj, v celotno družino in v vsakega posameznika posebej.

6 SKLEPI

- Posledice nasilja pri otrocih so zelo različne, pojavljajo se na različnih nivojih, med seboj so prepletene in odvisne od več dejavnikov - starosti otroka, vrste in intenzitete nasilja, otrokove osebnosti, varovalnih dejavnikov, odnosa otroka s storilcem, prvega odziva, trajanja ...
- Trajanje pomoči je različno dolgo; od pol leta do več let oziroma toliko časa, dokler se stvari ne izboljšajo, stabilizirajo ali popravijo. Odvisno je od tega, koliko pomoči potrebuje družina, kakšno obliko se jim nudi, glede na trajanje bivanja in pripravljenosti na sodelovanje; nepripravljenost staršev je velikokrat povezana s tem, da so sami imeli slabe izkušnje s sistemom pomoči.
- Delo mora biti individualno prilagojeno otroku.
- Pomoč otroku je tesno povezana z okrevanjem mame ali celotne družine. Mlajši kot je otrok, bolj je to pomembno.
- Pri mlajših otrocih je pogostejša uporaba umetnostnih sredstev, saj se preko tega lažje izražajo, medtem ko pri starejših v ospredje prihajajo družabništvo, komunikacija in učna pomoč.
- Cilj pomoči je stabiliziranje in normaliziranje življenja, zato se vključujejo tudi prostovoljke, ki nudijo učno pomoč in druženje, otroka poskušajo vključiti v lokalne aktivnosti, ki ga zanimajo, saj ima tako priložnost sprostitve, zabave in navezovanja stikov.
- Učna pomoč je pomemben faktor pomoči otroku, saj je uspešnost v šoli eden izmed varovalnih dejavnikov, prav tako pa vpliva na boljše možnosti v prihodnosti.
- Pri pomoči otroku je nujna vzpostavitev dobrega odnosa in zaupanja, saj le tako lahko pride do sprememb.
- Strokovnjaki pri svojem delu uporabljajo različne metode. Kot najuspešnejša se je izkazala kombinacija različnih metod (katere uporabijo, je odvisno od otroka) in delo skupaj z materjo.
- Sodelovanje pri pomoči otroku je nujno, npr. sodelovanje med centrom za socialno delo in šolo poteka večinoma vsakodnevno.
- Kakovost sodelovanja med organizacijami je na splošno dobra, čeprav se pojavljajo razlike med določenimi poklici in posamezniki.

- Največ sodelovanja poteka med centrom za socialno delo in šolami. Sodelovanje med tema dvema organizacijama je dobro, čeprav je nedopustno, da prihaja do razlik zaradi konkretnih zaposlenih na določenem delovnem mestu.
- Sodelovanje z zdravstvom na splošno ni dobro, saj se pojavljajo nepripravljenost na sodelovanje, lastna presoja o tem, ali prijaviti nasilje ali ne, poleg tega pa se soočajo tudi s pomanjkanjem kadra, zato so čakalne vrste predolge, obravnave pa premalo pogoste in intenzivne.
- Nekateri sodniki ne upoštevajo konteksta nasilja pri svojih razsodbah, postopki na sodiščih pa so preveč dolgotrajni.
- Splošna ozaveščenost ljudi je boljša, čeprav je nasilje še vedno preveč sprejemljivo, povezano z različnimi stereotipi, ljudje pa se še vedno izogibajo odgovornosti prijave. Pomembno je informiranje o tem, kako se odzvati v primeru, ko nam otrok zaupa o nasilju, saj je prvi odziv zelo pomemben pri nadaljnji pomoči.
- Pri delu z otrokom so potrebna dodatna znanja in izobraževanja ljudi, ki sodelujejo pri procesu pomoči.
- Potreba po ureditvi družinskih razmer, kar vključuje boljšo materialna preskrbljenost in več programov za starše.
- Področje dela z odraslimi žrtvami nasilja je dokaj urejeno, medtem ko programov za povzročitelje nasilja ni dovolj in ne pokrivajo celotne Slovenije.
- Zakonodaja pri nas je dokaj napredna, vendar se v praksi slabo izvaja.

7 PREDLOGI

- Uvesti več obveznih izobraževanj o nasilju v poklicih, pri katerih se srečujejo z otroki,
- nadaljevati z ozaveščanjem javnosti o nasilju, še posebej o dolžnosti in postopkih prijave ter kako se odzvati, ko otrok spregovori o nasilju,
- uvesti več programov za starše, npr. obisk socialne delavke na domu v določenih prelomnih obdobjih: rojstvo, vstop v osnovno in srednjo šolo,
- spodbujanje udeležbe za šolo za starše oziroma jo uvesti kot obvezno,
- določene vsebine o nasilju, ljubezni, partnerstvu vnesti v obvezne vsebine v šoli,
- čim več izvajanja različnih delavnic po šolah (recimo trening asertivnosti),
- uvedba spremljanja izvajanja zakonov (npr. center za socialno delo) – v koliko primerih se je zakon pravilno izvedel, na kakšne težave so naleteli ipd., potem pa se s konkretnimi podatki začeti zavzemati za izboljšanje,
- več programov za povzročitelje nasilja in financiranje le-teh ter boljša pokritost po Sloveniji,
- skrbeti za to, da ima otrok vzpostavljen dober odnos z vsaj eno osebo,
- narediti kakšen korak v smeri urejanja družinskih materialnih razmer, npr. večji otroški dodatki, določene ugodnosti glede na število otrok, subvencija stanovanja itd.,
- učno pomoč prilagajati posamezniku – iskanje načinov, kako se otrok najlažje uči, saj je uspešnost v šoli pomemben varovalni dejavnik,
- pri nudenju pomoči otroku skrbeti za to, da se vedno upošteva njegovo korist ter mnenje, skratka skrbeti za to, da bo otrok čim bolj zadovoljen s pomočjo; skrbeti tudi za to, da se v procesu pomoči dobro počutijo tudi ostali člani, saj na ta način lahko preprečimo slabo izkušnjo s sistemom pomoči,
- uvesti način evalviranja pomoči tudi s strani otroka, ne samo s strani strokovnjakov,
- raziskala sem, na kakšen način delajo strokovnjaki in kaj poudarjajo pri delu z otrokom, zato bi bilo zanimivo izvedeti tudi, kakšno je mnenje otrok, ki imajo za seboj izkušnjo pomoči.

8 LITERATURA

Belak Ožbolt, J. (1998), Glasba kot oblika ustvarjalnega izražanja pri socialnih igrah. V: Virk Rode, J., Belak Ožbolt, J. (ur.), Socialne igre v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo (49–54).

Bezenšek Lalić, O. (2009), Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), Socialno delo z družino. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čoklc, G., Hiti, K., Ogrin, A., Premzel, F., Pušnar, M., Rabzelj, M. (2010), Strokovne smernice za delo Centrov za socialno delo pri zaščiti otrok pred nasiljem v družini. *Bilten Kaljenje*, letnik 5, številka 10, str. 6–37.

Domiter Protner, K. (2014), Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Filipčič, K. (2002), Nasilje v družini. Ljubljana: BONEX.

Flaker, V. (2003), Oris metod socialnega dela: uvod v katalog centrov za socialno delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo: Skupnost centrov za socialno delo Slovenije (Zbirka Katalog socialnega dela).

Haralambos, M., Holborn, M. (2001), Sociologija – teme in pogledi. Ljubljana: DZS.

Hendrix, H., Hunt, H. (2006), Zdrav otrok in ljubezen staršev. Ljubljana: Orbis.

Hobbs J. C., Hanks G. I. H., Wynne, M. J. (1999), Child abuse and neglect: a clinician's handbook. London: Churchill Livingstone.

Horvat, D., Matko, K. (2014), Oblike pomoči, pristojnosti in organizacije, ki nudijo pomoč ženskam in otrokom – žrtvam nasilja ter delajo z osebami, ki povzročajo nasilje. V: Veselič, Š., Horvat, D. in Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Hrovat Svetinčič, T., Horvat, D., Hrovatič, D., Premzl, F. (2010), Strokovna izhodišča za delo z odraslimi žrtvami in povzročitelji nasilja v družini za strokovne delavce Centrov za socialno delo. *Bilten Kaljenje*, letnik 5, številka 10, str. 38–95.

Južnič, S. (1989), *Politična kultura*. Maribor: Obzorja.

Juul, J. (2009), *Družinske vrednote: življenje s partnerji in otroki*. Radovljica: Didakta.

Juul, J. (2010), *Družine s kronično bolnimi otroki*. Ljubljana: Inštitut za sodobno družino Manami.

Kuhar, R., Guzelj, P., Drolc A., Zabukovec K. (1999), *O nasilju: priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Kustec, K. (2011a), Umetnostno izrazna sredstva v socialnem delu. *Socialno delo*, letnik 50, številka 1, str. 27–33.

Kustec, K. (2011b), Ustvarjalni pristopi pri psihosocialni podpori in pomoči. *Šolsko svetovalno delo*, letnik 15, številka 1/2, str. 51–60.

Lešnik Mugnaioni, D. (2014), Otroci v primežu zlorabe moči. V: Veselič, Š., Horvat, D. in Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Mikuš Kos, A. (1997), Psihosocialni vidiki trpinčenja otrok. V: J. Satler, A. (ur.), *Trpinčen otrok*. Ljubljana: Meridiana (52–89).

Miller, K. (2000), *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres*. Ljubljana: Educy.

Milošević Arnold, V., Poštrak, M. (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.

Obran, N. (2014) *Nasilje nad ženskami – prav(ne) poti v varno življenje žensk in otrok: Praktični vodnik po sodnih in upravnih postopkih*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Pavlović, Z. (1993), *Psihološke pravice otroka – otrokove pravice onstran pravnega varstva*. Radovljica: Didakta.

Poštrak, M. (1996), Socialno kulturno delo. *Socialno delo*, letnik 35, številka 5, str. 407–416.

Poštrak, M. (2007), Uporaba ustvarjalnih pristopov pri delu z otroki in mladostniki. *Šolsko svetovalno delo*, letnik 12, številka 1/2, str. 11–17.

Rener, T. (2006), Težave s pojmom družine. V: Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M., Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Univerza na Primorskem (13–26).

Rozman, U. (2006), Trening socialnih veščin. Nova Gorica: Educa, Melior.

Rus Makovec, M. (2003). Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske. Ljubljana. Cankarjeva založba.

Štirn, M. (2014), Poti do otroka z izkušnjo nasilja – kako otroku nuditi ustrezno podporo in pomoč pri soočanju s posledicami nasilja. V: Veselič, Š., Horvat, D. in Plaz, M. (ur.), Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Tomori, M. (1994), Knjiga o družini. Ljubljana: EWO.

Ule, M. (2008), Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (Knjižna zbirka Psihologija vsakdanjega življenja).

Ule, M. (2000), Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V: Ule, M., Rener, T., Mencin Čeplak, M., Tivadar, B., Socialna ranljivost mladih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino (Zbirka Juventa) (9–90).

Virk Rode, J. (1998), Socialne igre. V: Virk Rode, J., Belak Ožbolt, J., Socialne igre v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo (20–24).

Vogelnik, M. (1996), Likovnost v skupini in umetnostna terapija: priročnik za ustvarjalno dožemanje in uporabljanje oblik in barv za vsakogar. Koper: Vita.

Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002). Inovativne metode v socialnem delu: Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Scripta).

Zaviršek, D. (1997), Diskurzi o nasilju in pomoči. *Socialno delo*, letnik 36, številka 5–6, str. 329–346.

Žvelc, G. (2011), Razvojne teorije v psihoterapiji: integrativni model medosebnih odnosov. Ljubljana: IPSA.

INTERNETNI VIRI

Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/> (10. 3. 2016).

Sedlar M., A. (2013), Dr. Zoran Milivojević: Otroka je najboljše tepsti po debelih delih kože. *Planet siol*. Dostopno na: <http://siol.net/novice/slovenija/dr-zoran-milivojevic-otroka-je-najboljse-tepsti-po-debelih-delih-koze-61362> (20. 5. 2016).

Sedmak, M. in ostali (2006), Nasilje v družinah v Sloveniji: rezultati raziskave. Koper: Univerza na Primorskem. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/r_nasilje_v_druzinah_rezultati.pdf (11. 2. 2016).

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008). Ur. L. RS 16/2008 (ZPND). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=84974> (5. 2. 2016).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerij (2004). Ur. L. RS 69/2004 (ZZZDR – UPB1). Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093> (1. 2. 2016).

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (ReNPPND0914). Dostopna na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=92436> (8. 2. 2016).

Novela Zakona o preprečevanju nasilja v družini. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/1939/7856/90912468d3dad69156359c5a0c303136/ (8. 2. 2016).

9 PRILOGE

9.1 Priloga 1: ODPRTO KODIRANJE

1. POMOČ OTROKU Z IZKUŠNJO NASILJA

Številka izjave	Pripis	Pojem	Kategorija		Nadkategorija
A1	zelo različne	Različnost posledic	Različne posledice		Posledice
A2	Težko je govoriti o nekih zelo tipičnih posledicah	Težko definiramo tipične posledice	Različne posledice		Posledice
A3	otroci nekako niso v kontaktu s samim seboj	Izguba stika s sabo	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
A4	fokusirani na to kaj bojo drugi rekli ali pa naredili kaj narobe	Prevelika pozornost na besede in obnašanje drugih	Težave s komunikacijo	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
A5	zelo pozorni na potrebe in želje drugih in na ta način izgubljajo stik s sabo	Preveč pozorni na potrebe in želje drugih	Vedenjske in socialne posledice		Posledice
A6	O sebi znajo zelo malo stvari povedati	Ne znajo govoriti o sebi	Težave s komunikacijo	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
A7	na vsak način hočejo vsiliti svojo voljo	Želijo vsiljevati svojo voljo	Težave s komunikacijo	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
A8	Niso navajeni nekega pogajanja	Ne znajo se pogajati	Težave s komunikacijo	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
A9	Niso navajeni odprte komunikacije o sebi	Ne znajo komunicirati	Težave s komunikacijo	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
A10	lulanje v posteljo	Močenje postelje	Fizične posledice		Posledice
A11	grizenje nohtov	Grizenje nohtov	Vedenjske in socialne posledice		Posledice
A12	težave z odnosi	Težave v medosebnih odnosih	Vedenjske in socialne posledice		Posledice
A13	učne težave	Težave pri učenju	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
A14	težje se skoncentrirajo	Težave s koncentracijo	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
A15	težave s spominom	Slab spomin	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
A16	raznorazni strahovi	strah	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
A17	tesnoba	Tesnobni občutki	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
A18	delujejo tudi zelo nesamostojni	nesamostojnost	Vedenjske in socialne posledice		Posledice

A19	nosijo s sabo velike občutke krivde, ker sebe dojemajo kot tiste, ki bi lahko nasilje preprečili ali omilili	Občutki krivde	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
A20	težave z vlogami mame, očeta	Nezmožnost identifikacije	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
A21	na koga se vezat, komu biti lojalen	Občutek zmedenosti	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
A22	največje težave z nekim temeljnim občutkom varnosti, stabilnosti in strukture	Težave z občutki varnosti, stabilnosti in strukture	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
A23	Zelo različne situacije	Različen postopek pomoči	Program pomoči	Pomoč
A24	del programa izvajajo prostovoljke na terenu	Prostovoljke na terenu	Prostovoljke	Pomoč
A25	pridejo k otroku v šolo ali v vrtec in imajo tam 1x na teden eno uro srečanje	Srečanje 1x na teden	Prostovoljke	Pomoč
A26	otroka pripeljejo starši sem	Starši pripeljejo otroka	Začetek pomoči	Pomoč
A27	Velikokrat pridejo otroci do nas na ta način da se ženske, ki so žrtve nasilja, vključijo v naš program	Otroci pridejo k nam skupaj z materjo	Začetek pomoči	Pomoč
A28	Tako, da ga potem vključimo v eno ali drugo obliko pomoči, odvisno od situacije	Vključitev v eno izmed oblik pomoči	Program pomoči	Pomoč
A29	Individualno	Individualno delo	Individualno delo	Metode
A30	varstvo otrok medtem, ko so starši na razgovoru	Varstvo otrok	Program pomoči	Pomoč
A31	celotno družino vključimo	Vključitev celotne družine	Program pomoči	Pomoč
A32	izvajamo istočasno različne programe za celo družino	Izvajanje programov za celotno družino	Program pomoči	Pomoč
A33	otrok pride k meni, mama pa je ta čas pri drugi kolegici	Sočasna pomoč otroku in mami z različnim strokovnjakom	Program pomoči	Pomoč
A34	Programov za celo družino istočasno nimamo razen občasno kadar je situacija že dokaj razčiščena ali pa kadar sta oba starša pripravljena sodelovati	Občasno skupinsko delo	Skupinsko delo	Metode
A35	načeloma ne izvajamo skupnih pogovorov	Izjemoma izvajanje skupnih pogovorov	Skupinsko delo	Metode
A36	violet oaklender, to je po geštalt terapiji	Uporaba pristopov geštalt terapije	Ustvarjalen pristop	Metode
A37	pri otroku spodbuja različne kanale zaznavanja preko telesnih občutij, intelekta in čustvovanja	Spodbujanje zaznavanja preko telesnih občutij	Ustvarjalen pristop	Metode

A38	Zelo velik se dela na tem, da otrok prepozna svoja čustva	Prepoznavanje čustev	Opolnomočenje	Metode
A39	pripravljene različne vaje	Različne vaje za prepoznavanje čustev	Opolnomočenje	Metode
A40	v pogovorih z njimi o vsakdanjih stvareh se osredotočamo na to, da izraža svoja čustva, da si jih dovoli, da jih potrdimo	Preko pogovora o vsakdanjih stvareh spodbujamo izražanje čustev	Pogovor	Metode
A41	čustva na nek način lahko izrazi preko igre, preko igre vlog, preko risanja ali preko giba	Izražanje čustev preko ustvarjalnih pristopov	Ustvarjalni pristop	Metode
A42	otrokom damo neka sporočila kaj je nasilje	Pogovor o nasilju	Pogovor	Metode
A43	kaj pomeni prestopanje mej	Pogovor o prestopanju mej	pogovor	Metode
A44	kaj pomeni enakovreden odnos	Pogovor o enakovrednem odnosu	Pogovor	Metode
A45	da se tudi utrjuje njihova samopodoba	Izboljšanje samopodobe	Opolnomočenje	Metode
A46	da se začnejo počutiti kot vredna človeška bitja	Pridobitev lastne vrednosti	Opolnomočenje	Metode
A47	da je pomembno tudi njihovo mnenje	Občutek, da njihovo mnenje šteje	Opolnomočenje	Metode
A48	vse skupaj preko tega, ko se z otrokom gradi nek odnos	Vzpostavljanje odnosa	Osnove za delo	Pomoč
A49	preko raznih dejavnosti, igre, risanja, pogovora, preko gledanja risanke, preko skupnih tem se pogovarjata o sebi in na ta način se spoznavata	Vzpostavljanje odnosa preko različnih ustvarjalnih pristopov	Ustvarjalni pristop	Metode
A50	preko tega otrok spozna tudi samega sebe	Spoznavanje sebe	Opolnomočenje	Metode
A51	Tehnike pa so zelo različne	Različne tehnike	Ustvarjalni pristop	Metode
A52	Uporabljamo tudi lutke	Uporaba lutk	Ustvarjalni pristop	Metode
A53	Poskušamo se čim bolj prilagoditi otroku	Prilagajanje otroku	Individualen pristop	Metode
A54	odvisno kaj mu je blizu	Prilagajanje glede na to kaj otroku ustreza	Individualen pristop	Metode
A55	Imaš recimo otroka, ki se želi igrati samo nasilne igrice	Različne želje otrok	Individualen pristop	Metode
A56	otrok skozi to nekaj izraža	Izražanje skozi želje	Prilagajanje dela	Pomoč
A57	otroka učimo se igrati v okvirih, v mejah, da ne poškoduje stvari, sebe ali drugih	Igranje v mejah	Prilagajanje dela	Pomoč

A58	znotraj njegove igre se potem ustrezno odzivamo	Odzivanje na njegovo vedenje	Osnove za delo		Pomoč
B1	odreagirajo zelo različno	Različnost posledic	Različne posledice		Posledice
B2	težko govorit o tem	Oteženo govorjenje o nasilju	Težave s komunikacijo	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
B3	strah jih je posledic	Strah pred posledicami	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
B4	sram jih je povedat	Sram pred razkritjem	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
B5	bojijo se kaj bo sledilo	Strah	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
B6	navezani na starše, čeprav ta navezanost ni zdrava	Neustrezen stil navezanosti	Vedenjske in socialne posledice		Posledice
B7	občutki krivde zaradi lojalnosti do staršev	Občutek krivde	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
B8	nase jemljejo krivdo, da je starš do njih nasilen	Občutek krivde	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
B9	prijava nasilja	prijava	Začetek pomoči		Pomoč
B10	multidisciplinarni tim	Sklic multidisciplinarnega tima	Začetek pomoči		Pomoč
B11	odvisno v kaj je otrok vključen	Člani multidisciplinarnega tima	Zunanji pomočniki		Pomoč
B12	načrt pomoči otroku	Načrt pomoči	Program pomoči		Pomoč
B13	kakšne oblike pomoči mu lahko nudijo v šoli	Nudjenje pomoči v šoli	Program pomoči v šoli		Pomoč
B14	mu že kaj nudijo in če mu lahko še kaj dodatnega nudijo	Nudjenje še kaj dodatnega	Program pomoči v šoli		Pomoč
B15	glede učenja	Pomoč pri učenju	Program pomoči v šoli		Pomoč
B16	glede socialnih veščin	Krepitev socialnih veščin	Program pomoči v šoli		Pomoč
B17	podpore, razbremenitve	Podpora in razbremenitev	Program pomoči v šoli		Pomoč
B18	dober kontakt s svetovalno delavko in se potem tam dela naprej	Dober odnos s svetovalno delavko	Program pomoči v šoli		Pomoč
B19	predlagamo, da otroka vključimo v kakšno bolj specializirano obravnavo	Vključitev v specializirano obravnavo	Specializirana obravnavo	Program pomoči	Pomoč
B20	globlje težave na več področjih	Globlje težave	Specializirana obravnavo	Program pomoči	Pomoč
B21	pedopsihiatru, kliničnem psihologu ali higienskimi dispanzerju	Strokovni delavci v specializirani obravnavi	Specializirana obravnavo	Program pomoči	Pomoč
B22	možnost vključitve v dnevni center	Vključitev v dnevni center	Program pomoči		Pomoč

B23	možnost učne pomoči	Učna pomoč	Program pomoči	Pomoč
B24	kvalitetno in strukturirano preživljajo prosti čas	Kvalitetno preživljanje prostega časa	Program pomoči	Pomoč
B25	svetovanje	Svetovalni pogovor	pogovor	Metode
B26	razbremenitve otroka in podpore	Pogovor za razbremenitev in podporo	pogovor	Metode
B27	individualno je treba pogledat kaj otrok rabi	Individualiziran pristop	Individualen pristop	Metode
B28	direktna pomoč otroku	Neposredna pomoč otroku	Program pomoči	Pomoč
B29	vključi starše	Vključitev staršev	Program pomoči	Pomoč
B30	neustrezne vzgojne pristope	Neustrezna vzgoja	Začetek pomoči	Pomoč
B31	slabi odnosi v družini	Slabi odnosi	Začetek pomoči	Pomoč
B32	starše usmerjamo, da se vključijo v ustrezno pomoč	Usmeritev staršev v ustrezen program	Program pomoči	Pomoč
B33	spremenijo ta neustrezna ravnanja do otrok	Sprememba vedenja staršev	Program pomoči	Pomoč
B34	usmerjen intervju, strukturiran razgovor	Strukturiran pogovor	pogovor	Metode
B35	psihologi uporabljamo psihodiagnostična sredstva, projekcijske tehnike, vprašalnike	Psihodiagnostična sredstva, projekcijske tehnike, vprašalniki	Ustvarjalni pristop	Metode
B36	Kombinacija vseh malo	Kombinacija vseh	Najuspešnejše metode	Metode
B37	Kakšen otrok se bolje odziva na eno, kakšen pa na drugo	Odvisno od otroka	Najuspešnejše metode	Metode
B38	Nekateri se lažje izrazijo verbalno, medtem ko se nekateri ne morejo	Različni odzivi otrok na določene pristope	Individualen pristop	Metode
B39	Pri teh je potem dobro kakšne dodatne pripomočke uporabiti	Dodatni pripomočki	Ustvarjalni pristop	Metode
C1	nikoli ne veš čisto kaj je posledica nasilja	Različno vedenje	Prilagajanje dela	Pomoč
C2	Da lahko oceniš moraš dobro poznati otrokovo preteklo delovanje, njegove osebne značilnosti in njegov razvoj	Poznavanje otroka	Osnove za delo	Pomoč
C3	nasilje pušča posledice na različnih nivojih	Posledice na več področjih	Različne posledice	Posledice
C4	agresivno vedenje	agresivnost	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
C5	jezavo vedenje	jezljivost	Vedenjske in socialne posledice	Posledice

C6	učne težave	Težave pri učenju	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
C7a	pri mlajših otrocih pogosta obolevnost	Obolenja	Fizične posledice	Posledice
C7b	Jokavost, nemirnost	Jokanje in nemirnost	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
C8	žalost	žalost	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
C9	različni strahovi	strah	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
C10	zaprtost vase	Zaprtost vase	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
C11	težave z navezovanjem kontaktov z odraslimi osebami in z vrstniki	Težave z navezovanjem stikov	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
C12	slabše funkcioniranje kot je predvideno za določeno starost	Slabši razvoj otroka	Fizične posledice	Posledice
C13	otrok, ki še vedno kaka v hlače pri 6 letih	Nekontrolirano izločanje blata	Fizične posledice	Posledice
C14	sliko o mami in otroku	Poznavanje situacije	Osnove za delo	Pomoč
C15	videt kaj otrok potrebuje	Prepoznavanje potreb	Osnove za delo	Pomoč
C16	dogovoriti kako to zagotoviti	Dogovor o zadovoljevanju potreb	Osnove za delo	Pomoč
C17	kdo naj sodeluje	Dogovor o tem kdo naj sodeluje	Zunanji pomočniki	Pomoč
C18	včasih je zaradi otrokovih težav potrebno, da sodeluje tudi kdo od zunaj	Potreba po zunanjih sodelavcih	Zunanji pomočniki	Pomoč
C19	psihologi, psihiatri, šolska svetovalna delavka in še kdo drug	Zunanji sodelavci – psihologi, psihiatri, šolska svetovalna delavka itd.	Zunanji pomočniki	Pomoč
C20	postopkom pomoči je tesno povezano z vprašanjem pomoči mami	Pomoč otroku v povezavi s pomočjo mami	Program pomoči	Pomoč
C21	pomembno, da tudi njegova mama sodeluje	Sodelovanje mame	Pomoč materi	Pomoč
C22	okrevanje mame oziroma pomoč mami, da pomagamo otroku preko nje	Okrevanje mame	Pomoč materi	Pomoč
C23	Sploh pri mlajših	Okrevanje mame posebej pomembno za mlajše otroke	Pomoč materi	Pomoč
C24	Mlajši ko so bolj je to pomembno	Mlajši kot so otroci bolj je okrevanje mame pomembno	Pomoč materi	Pomoč
C25	Ker če bo mama zmogla, spremenila neka ravnanja, se bo	Sprememba vedenja pri materi	Pomoč materi	Pomoč

C26	lahko škoda omejila, zmanjšala	Otrok bo bolje	Pomoč materi		Pomoč
C27	pomagamo predvsem v tem delu, da razume otrokove razvojne potrebe	Razumevanje potreb otrok	Pomoč materi		Pomoč
C28	težave z vzgojo otrok	Pomoč pri vzgoji	Pomoč materi		Pomoč
C29	ne razumejo kaj recimo njihov 5-letni otrok rabi	Razumevanje razvojnih potreb	Pomoč materi		Pomoč
C30	v take konkretne stvari potem gremo/	Učenje konkretnih stvari	Pomoč materi		Pomoč
C31	včasih z njima igramo	igranje	Ustvarjalen pristop		Metode
C32	z nekim pokazanim zgledom	Igranje z zgledom	Ustvarjalen pristop		Metode
C33	programu sodeluje tudi klinična psihologinja	Sodelovanje klinične psihologinje	Zunanji pomočniki		Pomoč
C34	zunanja sodelavka	Zunanji sodelavci	Zunanji pomočniki		Pomoč
C35	družinska terapevtka	Zunanji sodelavci – družinska terapevtka	Zunanji pomočniki		Pomoč
C36	pomaga predvsem pri delu z mamami	Pomoč družinske terapevtke pri delu z mamami	Zunanji pomočniki		Pomoč
C37	razvoje potrebe in kaj otrok rabi	Razumevanje otrokovih potreb	Pomoč materi		Pomoč
C38	mi veliko več časa v hiši in imamo več odnosa z otrokom	Boljši odnos zaposlenih v hiši z otroki	Kvaliteten odnos		Pomoč
C39	tisti, ki ima boljši odnos z otrokom tudi lažje kaj naredi	Boljši odnos pomeni, da lažje kaj narediš	Osnove za delo		Pomoč
C40	mi nismo točno specializirani za delo z otrokom	Nismo specializirani za delo z otrokom	Specializirana obravnava	Program pomoči	Pomoč
C41	Imamo sicer neko znanje	Imamo znanje	Osnove za delo		Pomoč
C42	ampak nobena ni psihologinja	Nismo psihologinje	Ovire		Pomoč
C43	varen prostor, kamor pridejo ženske	Varen prostor za ženske	Program pomoči		Pomoč
C44	namestitev	Bivanje	Program pomoči		Pomoč
C45a	Svetovalno delo	Svetovalno delo	Program pomoči		Pomoč
C45b	zagovorništvo	zagovorništvo	Zagovorništvo		Metode
C46a	individualno	Individualno delo	Individualno delo		Metode
C46b	skupinsko	Skupinsko delo	Skupinsko delo		Metode

C47	Pomoč pri urejanju različnih zadev	Pomoč pri urejanju stvari	Zagovorništvo		Metode
C48	pomoč pri okrevanju	Krepitev moči	Opolnomočenje		Metode
C49	zelo prilagajamo glede na situacijo	Prilagajanje	Prilagajanje dela		Pomoč
C50	pogovorov	komuniciranje	Delo s starejšimi otroki		Pomoč
C51	druženja recimo družabne igre, kakšne športne aktivnosti, kakšen kino in kaj takega	družabništvo	Delo s starejšimi otroki		Pomoč
C52	učne pomoči	Pomoč pri učenju	Delo s starejšimi otroki		Pomoč
C53	vodene in domišljiske igre	igranje	Delo z mlajšimi otroki		Pomoč
C54	igralnico v hiši in pa zunaj na igrišču	igralnica	Delo z mlajšimi otroki		Pomoč
C55	telovadimo	Fizična aktivnost	Delo z mlajšimi otroki		Pomoč
C56	branje zgodbic, mamu tudi kakšne take posebne zgodbe	Branje zgodb na posebne tematike	Delo z mlajšimi otroki		Pomoč
C57	potem o tem pogovarjamo	Pogovor o posebnih temah	Delo z mlajšimi otroki		Pomoč
C58	risanje, izdelovanje iz različnih materialov	Umetnost	Delo z mlajšimi otroki		Pomoč
C59	iger s peskom, plesnih uric, sprehodov, igre ob prisotnosti psa	Uporaba umetnostnih sredstev	Delo z mlajšimi otroki		Pomoč
C60	Prostovoljcev imamo dovolj	Dovolj prostovoljcev	Prostovoljke		Pomoč
C61	druženje, zbiranje donacij, učna pomoč	Družabništvo, zbiranje donacij in pomoč pri učenju	Prostovoljke		Pomoč
C62	opravljeno naše izobraževanje	Opravljen izobraževanje	Prostovoljke		Pomoč
C63	plesne delavnice	ples	Ustvarjalni pristop		Metode
C64	gre za obogatitev programa	Obogatitev programa	Prostovoljke		Pomoč
C65	CAP program	Program preventive	Program pomoči		Pomoč
C66	program za preventivo zlorabe otrok	Program preventive	Program pomoči		Pomoč
C67	dve kolegici sta bili na tem izobraževanju in sta se naučili to delat	Izobraževanje za CAP program	CAP program	Program pomoči	Pomoč
C68	program, ki je namenjen predšolskih otrokom in nižjim razredom osnovne šole	Program je namenjen otrokom	CAP program	Program pomoči	Pomoč
C69	staršem in učiteljem	Odraslim osebam	CAP program	Program pomoči	Pomoč

C70	vsi otroci pravico da so varni	Pravica do varnosti	CAP program	Program pomoči	Pomoč
C71	preko lutk in igre vlog pokaže te situacije	Igranje situacij preko umetnostnih sredstev	CAP program	Program pomoči	Pomoč
C72	spolna zloraba, nasilje med vrstniki in nasilje v družini	Učenje o nasilju preko odigravanja	CAP program	Program pomoči	Pomoč
C73	potem se otroci pogovarjajo	Pogovor o nasilju	CAP program	Program pomoči	Pomoč
C74	otroci zelo različni je treba iskati različne načine	Različni načini dela	Prilagajanje dela		Pomoč
C75	različne težave, različni so oni	Različni otroci z različnimi težavami	Prilagajanje dela		Pomoč
C76	en je zelo vase zaprt in nerad govori. Takega ne boš silil z govorjenjem	Različni načini dela zaradi različnih komunikacijskih značilnosti otrok	Prilagajanje dela		Pomoč
C77	Probaš ugotovit kaj mu je dobro	Ugotavljanje kaj mu ustreza	Prilagajanje dela		Pomoč
C78	igrala v pesku in s figuricami	Igranje v pesku	Ustvarjalni pristop		Metode
C79	kako on zaznava situacijo in svet okrog sebe	Zaznavanje situacije in sveta	Prilagajanje dela		Pomoč
C80	vse v kontekstu pogledat, tukaj si mal s psihologinjo pomagamo	Opazovanje otroka skupaj s kontekstom	Prilagajanje dela		Pomoč
C81	večje otroke tudi direktno, kaj storiti, ko bi udaril	Učenje odzivanja na stresne situacija	Trening socialnih veščin	Ustvarjalni pristop	Metode
C82	Iščemo načine primerne starosti in razvoju	Različni načini glede na starost in razvoj	Individualen pristop		Metode
C83	čez risanje lažje izražajo	Izražanje skozi risanje	Ustvarjalni pristop		Metode
C84	nimamo veliko otrok in potem lahko za vsakega res lahko individualiziramo obravnavo	Posvetijo se vsakemu otroku posebej	Individualen pristop		Metode
C85	kakšne stvari jim zunaj potem organiziramo	Organizacija zunanjih stvari	Zunanje dejavnosti		Pomoč
C86	brezplačno na plavanje	Brezplačne športne aktivnosti	Zunanje dejavnosti		Pomoč
C87	da se otroku čim bolj normalizira življenje	Normaliziranje življenja	Program pomoči		Pomoč
C88	najdemo neke njegove notranje potenciale	Iskanje virov moči	Opolnomočenje		Metode
C89	kaj on vse zmore, kaj on lahko	Iskanje virov moči	Opolnomočenje		Metode
C90	Da se ne osredotočimo preveč na njegove težave	Osredotočenost na pozitivne stvari	Opolnomočenje		Metode
C91	celo hišo ki so hodili po pobarvanke	Povezovalne dejavnosti	Program pomoči		Pomoč

C92	mamica dobi izkušnjo, da ni samo to da otrok kriči	Pozitivna izkušnja z otroki	Pomoč materi	Pomoč
C93	To so takšne stvari, ki so zdravilne	Zdravilne pozitivne izkušnje	Pomoč materi	Pomoč
C94	Kakor pri katerem otroku	Različna uporaba metod	Prilagajanje	Metode
C95	metoda, ko delamo skupaj z mamo	Metoda dela skupaj z mamo	Najuspešnejše metode	Metode
C96	prej ali slej bo on šov z mamo v svet	Odhod iz Varne hiše	Program pomoči	Pomoč
C97	poskušamo tudi otroku dati nekaj	Pomagamo tudi neposredno otroku	Program pomoči	Pomoč
C98	z odnosom, ki ga imaš z otrokom	Dober odnos	Osnove za delo	Pomoč
C99	zaupanja, pa da vidi da se lahko zanese na nekoga	Občutek zaupanja in zanesljivosti	Opolnomočenje	Metode
D1	nekako zgubljeni	izgubljenost	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
D2	se ne znajo samostojno učiti	Težave pri učenju	Duševne, kognitivne in čustvene posledice	Posledice
D3	primanjkljaji vidijo na socialnem področju	Pomanjkanje socialnih veščin	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
D4	zaprti vase	Zaprto vase	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
D5	neambiciozni	neambicioznost	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
D6	nedružabni	nedružabnost	Vedenjske in socialne posledice	Posledice
D7	dobimo informacijo s CSD – ja	Informacija o nasilju	Začetek pomoči	Pomoč
D8	ali tako že živijo v stanovanjski skupnosti	Življenje v stanovanjski skupnosti	Začetek pomoči	Pomoč
D9	opazila učiteljica telovadbe	Opažanje nasilja	Začetek pomoči	Pomoč
D10	obvestili CSD, policijo	Obvestilo CSD-ju in policiji	Začetek pomoči	Pomoč
D11	če pa sumimo pa navadno pokličem CSD in potem večinoma izvemo, da je ta družina že v obravnavi	Potrditve suma nasilja	Začetek pomoči	Pomoč
D12	učno pomoč	Pomoč pri učenju	Program pomoči v šoli	Pomoč
D13	oprostitev kakšnega plačila	Oprostitev plačila	Program pomoči v šoli	Pomoč
D14	odobritev dodatne strokovne pomoči brez uradne odločbe	Dodatna strokovna pomoč	Program pomoči v šoli	Pomoč
D15	pogovor z dijaki	pogovor	pogovor	Metode
D16	najbolj pomembno, da najprej pridobimo zaupanje	Vzpostavitev zaupanja	Osnove dela	Pomoč

D17	včasih potrebno zelo veliko časa	Dolgotrajen postopek zaupanja	Ovire	Metode
D18	o družinskem nasilju pa ne spregovorijo takoj, saj jih je sram	Sram pred razkritjem nasilja	Začetek pomoči	Pomoč
D19	sumimo na zanemarjanje takrat, če se starši ne pojavljajo na govorilnih in roditeljskih	Odsotnost staršev pri sestankih	Začetek pomoči	Pomoč
D20	sporočijo že iz osnovne šole, da ima doma neurejene družinske razmere	Informacija iz osnovne šole	Začetek pomoči	Pomoč
D21	Glavna stvar je učna pomoč	Pomoč pri učenju	Program pomoči v šoli	Pomoč
D22	pogovor z njimi, če so le pripravljeni kaj govoriti	Pogovor z otrokom	Pogovor	Metode
D23	pogovori s starši	Pogovor s starši	pogovor	Metode
D24	hodijo tudi na učno pomoč na CSD	Učna pomoč na CSD	Zunanje dejavnosti	Pomoč
E1	Zelo različne	Različnost posledic	Različne posledice	Posledice
E2	Odvisto tudi od kje izvira problem	Odvisto od izvora problema	Različne posledice	Posledice
E3	situacija staršev taka, da nimajo sredstev, da bi dobro skrbeli za otroka	Slabo finančno stanje staršev	Začetek pomoči	Pomoč
E4	se niti ne zavedajo, da delajo kaj narobe	Starši se ne zavedajo napak	Začetek pomoči	Pomoč
E5	Odvisto je od tega tudi koliko so pripravljeni sodelovati	(Ne)pripravljenost na sodelovanje	Začetek pomoči	Pomoč
E6	osebno pomoč otroku	Osebna pomoč	pogovor	metode
E7	ali pa v šoli uredijo, da pomoč nudi svetovalna delavka	Pomoč svetovalne delavke	Zunanji pomočniki	pomoč
E8	otroci zaradi družinske situacije niso pripravljeni sodelovati pri osebni pomoči	Nepripravljenost na sodelovanje	Ovire	Pomoč
E9	osebne razgovore z otroki	Osebni razgovori	pogovor	metode
E10	potrebujejo dovoljenje staršev	Dovoljenje staršev	Ovire	Pomoč
E11	takojšna umaknitev iz družine v krizni center	Umik iz družine	Program pomoči	pomoč
E12	razgovor s starši	Pogovor s starši	Pogovor	metode
E13	odvisno za kako hudo obliko nasilja gre	Umaknitev ali pogovor	Prilagajanje dela	pomoč
E14	skupinska obravnava	Delo z družino	Skupinsko delo	metode
E15	usmerja tudi npr. na družinsko terapijo	Družinska terapija	Specializirana obravnava	Program pomoči

E16	začasna umaknitev iz družinske situacije – vzgojni dom, rejništvo	Začasen umik iz družine	Program pomoči		Pomoč
E17	da otroci kvalitetno preživijo prosti čas	Kvalitetno preživet prosti čas	Program pomoči		Pomoč
E18	osvojijo delovne navade	Pridobitev delovnih navad	Program pomoči		Pomoč
E19	dnevni center za otroke in mladostnike	Dnevni center	Program pomoči		Pomoč
E20	pomoč družini za dom	Pomoč družini	Program pomoči		Pomoč
E21	sprotno preverjanje napredka	evalvacija	Program pomoči		Pomoč
F1	ponotranjijo dogajanje	Ponotranjenje dogajanja	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
F2	prevzemajo krivdo nase	Prevzemanje odgovornosti	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
F3	slaba samopodoba	Slaba samopodoba	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
F4	postajajo nasilni do sebe ali do drugih	agresivnost	Vedenjske in socialne posledice		Posledice
F5	Posledice so zelo različne	Različnost posledic	Različnost posledic		Posledice
F6	od motenj hranjenja	Motnje hranjenja	Duševne, kognitivne in čustvene posledice		Posledice
F7	nekih vedenjskih težav	Vedenjske težave	Vedenjske in socialne posledice		Posledice
F8	Težko bi rekla, da je ena posledica, ki bi jo imeli vsi	Ni univerzalne posledice	Različnost posledic		Posledice
F9	posledice razlikujejo glede na starost in glede na to kako in kakšnemu nasilju so bili izpostavljeni	Različnost posledic glede na starost, vrsto in intenziteto nasilja	Različnost posledic		Posledice
F10	najprej potrebuje nekaj dni, da se navadi	Navajanje na bivanje	Prilagajanje dela		Pomoč
F11	Trajanje bivanja je zelo različno pri nas	Različna dolžina bivanja	Začetek pomoči		Pomoč
F12	Postopek pomoči otroku, ki je tukaj dva dni je bistveno drugačen kot nekomu, ki je tukaj šest mesecev	Različen postopek pomoči glede na dolžino bivanja	Prilagajanje dela		Pomoč
F13	Stvari se lahko zapletejo in trajajo	Zapletanje stvari	Ovire		Pomoč
F14	če se starši ne znajo dogovarjati	Slabo dogovarjanje med starši	Ovire		Pomoč
F15	urejajo kakšne skrbniške zadeve na sodišču	Urejanje skrbništva	Dolgotrajni birokratski postopki	Ovire	Pomoč
F16	sledimo koristi otroka	Korist otroka	Osnove dela		Pomoč

F17	nudimo postopke psihosocialne pomoči	Postopek psihosocialne pomoči	Program pomoči	Pomoč
F18	osebno svetovanje in osebno pomoč	Osebno svetovanje in osebna pomoč	Program pomoči	Pomoč
F19	varno okolje v katerem je otrok nastanjen	Varna namestitvev	Program pomoči	Pomoč
F20	delamo z otrokom	Delo z otrokom	Individualno delo	Metode
F21	po želji lahko delamo tudi s širšo oziroma ožjo družino	Delo z družino	Skupinsko delo	Metode
F22	odvisno od tega ali se starši strinjajo z namestitvijo	Delo z družino odvisno od (ne)strinjanja z namestitvijo	Ovire	Pomoč
F23	načeloma bivajo na prostovoljni bazi	Prostovoljno bivanje	Program pomoči	Pomoč
F24	delujemo po principu manjše skupine	Delo v manjši skupini	Skupinsko delo	Metode
F25	možnost, da se veliko dela individualno	Individualno delo	Individualno delo	Metode
F26	Starši velikokrat iščejo našo podporo	Podpora staršem	Program pomoči	Pomoč
F27	želijo vzpostaviti kontakt	Vzpostavljanje kontakta	Začetek pomoči	Pomoč
F28	najti neke rešitve ter dogovore	Dogovarjanje s starši	Program pomoči	Pomoč
F29	starši, ki to absolutno zavračajo	Zavračanje pomoči nekaterih staršev	Ovire	Pomoč
F30	slabe izkušnje s sistemom in si zaradi tega ne želijo sodelovati	Slabe izkušnje s sistemom	Ovire	Pomoč
F31	težave prehajajo iz generacije v generacijo	Medgeneracijski prenos težav	Ovire	Pomoč
F32	včasih ugotovimo, da so bili starši otrok, ki bivajo tukaj, tudi v zavodski oskrbi ali pa v rejništvu	Medgeneracijski prenos bivanja v zavodu	Ovire	Pomoč
F33	ta cikel je težko prekiniti	Cikel prenosa je težko prekiniti	Ovira	Pomoč
F34	delamo predvsem individualno	Individualno delo	Individualno delo	Metode
F35	tudi skupinsko, če je to možno	Skupinsko delo	Skupinsko delo	Metode
F36	odvisno od tega kako različna je problematika	Skupinsko delo, če ni preveč različne problematike	Skupinsko delo	Metode
F37	veliko zunanjih programov	Zunanji programi	Zunanje dejavnosti	Pomoč
F38	od dnevnega centra	Dnevni center	Zunanje dejavnosti	Pomoč

F39	učenja starševstva	Učenje starševstva	Zunanje dejavnosti	Pomoč
F40	se lokalno vključujemo	Lokalna vključitev	Zunanje dejavnosti	Pomoč
F41	otrok ni strogo vezan samo na bivanje v kriznem centru	Prostovoljno bivanje	Začetek pomoči	Pomoč
F42	učno pomoč	Učna pomoč	Program pomoči	Pomoč
F43	imamo pa za to tudi prostovoljce	Pomoč prostovoljcev	Prostovoljke	Pomoč
F44	učna pomoč pri nekaterih ne more priti na vrsto, ker nas je premalo	Pomankanje časa za učno pomoč med tednom	ovire	Pomoč
F45	za vikende to nadoknadimo s prostovoljci	Pomoč prostovoljcev za vikend	Prostovoljke	Pomoč
F46	sodelujemo tudi z Ljudsko univerzo	Sodelovanje z Ljudsko univerzo	Zunanji pomočniki	Pomoč
F47	program Kamre	Program Kamra	Zunanje dejavnosti	Pomoč
F48	pomembno je sodelovanje	Pomembnost sodelovanja	Zunanji pomočniki	Pomoč
F49	sodelujemo tudi s šolami	Sodelovanje s šolami	Zunanji pomočniki	Pomoč
F50	starši zagotovijo inštrukcije	Inštrukcije	Zunanje dejavnosti	Pomoč
F51	poslušanje	poslušanje	Pogovor	Metode
F52	individualno delo	Individualno delo	Individualno delo	Metode
F53	na centru za socialno delo zaposleno psihologinjo in če je kaj bolj specifičnega, potem ona to izpelje	Specifične postopke opravlja psihologinja	Specializirana obravnava	Program pomoči
F54	varno sobo na CSD-ju	Varna soba	Program pomoči	Pomoč
F55	Imamo pa tam tudi mi določene razgovore	Razgovor v varni sobi	pogovor	Metode
F56	da so takoj posneti	Posneti razgovori v varni sobi	opolnomočenje	metode
F57	da se otroku ne dela škoda s tem, da mora stvari večkrat ponavljat	Preprečitev ponavljanja zgodbe	opolnomočenje	metode
F58	naredi razgovor z otrokom usposobljena oseba	Usposobljena oseba za razgovor	Zunanji pomočniki	pomoč
F59	včasih na zelo tankem ledu, glede strinjanja staršev in potem z odvetniki	Tanka meja legitimnosti posnetih razgovorov	Ovire	Pomoč
F60	delamo v korist otroka	Korist otroka	Osnove dela	Pomoč
F61	posebnih metod, razen individualnega pristopa, ne uporabljamo	Uporabljamo individualni pristop	Individualni pristop	Metode

F62	se otroku čim bolj približaš	Približanje otroku	Osnove dela	Pomoč
F63	najdeš neko povezavo	Skupna povezava	Vzpostavljanje delovnega odnosa	Metode
F64	da ti otrok začne zaupati	Vzpostavitev zaupanje	Osnove dela	Pomoč
F65	moraš razviti nek odnos z otrokom	Razvijanje odnosa	Osnove dela	Pomoč
F66	včasih traja dolgo preden pridemo do bistva problemike	Dolgotrajen postopek ugotovitve bistva problema	Ovire	Pomoč
F67	nismo razvili nobenih posebnih metod, saj nismo tako specializirani	Uporaba standardnih metod	Najuspešnejše metode	Metode
F68	moraš oceniti ali potrebuje kakšno pomoč ali ne	Ocenjevanje potrebe pomoči	Prilagajanje dela	Pomoč
F69	glede na to, da z njim delajo že v varni hiši	Otrok že nekje v obravnavi	Ovira	Pomoč
F70	včasih preveč vsega ni dobro	Nasičenost pomoči	ovira	Pomoč
F71	Če ima on že z nekom vzpostavljen odnos potem se ta podpira in omogoča	Podpiranje že vzpostavljenega odnosa	Prilagajanje dela	Pomoč
F72	da je čim bolj konstruktiven in v korist otroka	Odnos mora biti v korist otroka	Osnove dela	Pomoč

2. ZNANJE, IZOBRAŽEVANJE IN SODELOVANJE Z DRUGIMI

Št. Izjave	Pripis	Pojem	Kategorija	Nadkategorija
A61	Mislimo, da bi na šolah moral vsak, ki je zaposlen, tudi čistilka in kuharice, vedeti kako ukrepat, ko izvedo za nasilje	Nujnost informacij o postopkih ukrepanja pri zaznavi nasilja vseh zaposlenih na šoli	Informiranost in izobraženost	Znanje
A62a	vsi na voljo literaturo in razna usposabljanja, seminarje	Dostopnost literature in usposabljanj	Dostopnost	izobraževanje
A62b	nekateri tega poslužujejo, nekateri pa ne	(ne)udeleževanje usposabljanj in (ne)branje literature	Udeležba	izobraževanje
A63	Največ sodelujemo s centri za socialno delo	Sodelovanje s CSD	Medinstitucionalno sodelovanje	sodelovanje
A64	Zelo pogosto smo vabljeni na medinstitucionalne krizne time	Medinstitucionalni krizni timi	Medinstitucionalno sodelovanje	sodelovanje
A65	sodelujemo tudi s šolami, vrtci	Sodelovanje s šolami in vrtci	Medinstitucionalno sodelovanje	sodelovanje
A66	se medsebojno obveščamo	Medsebojno obveščanje	Medinstitucionalno sodelovanje	sodelovanje
B40	Ja, absolutno	Da	Potreba po izobraževanjih	izobraževanje
B41	potrebna res taka specializirana znanja za delo z otrokom	Potrebnost specializiranih znanj za delo z otrokom	Informiranost in izobraženost	Znanje
B42	Premalo je teh strokovnjakov ki so res usposobljeni za vodenje teh intervjujev z otrokom	Premalo usposobljenih strokovnjakov za vodenje razgovor z otroki	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje

B43	tudi za pomoč otroku	Premalo usposobljenih strokovnjakov za pomoč otroku	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
B44	Različno	Različno	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B45	Z enimi bolje z enimi slabše	Različna	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B46	Odvisno je od institucije	Odvisno od situacije	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B47	s šolstvom že večinoma zelo dobro sodelujemo	Dobro sodelovanje s šolami	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B48	potem tudi posamezne razlike od svetovalnih delavcev, vodstva šole ki jih določene šole imajo	Razlike med sodelovanjem s šolami zaradi konkretnih zaposlenih	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B49	Na splošno pa dobro sodelujemo	Dobro sodelovanje na splošno	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B50	Z zdravstvom malo slabše	Slabše sodelovanje z zdravstvom	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B51	spet odvisno od konkretnih pediatrov, eni so pripravljeni bolj sodelovati, medtem ko drugi ne tako zelo	Razlike med sodelovanjem z zdravstvom zaradi konkretnih pediatrov	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
B52	Z mentalno higienskimi dispanzerjem tudi sodelujemo, malo prilagodimo način dela z njimi in tako tudi večinoma pridobimo informacije, ki jih rabimo	Prilagojeno delo z mentalno higienskimi dispanzerjem, da pridobijo informacije	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C100	dodatna znanja so gotovo nujna pri delu z otroki	Nujnost dodatnih znanj za delo z otroki	Informiranost in izobraženost	Znanje
C101	brez tega ni mogoče učinkovito pomagati	Neučinkovita pomoč brez ustreznih znanj	Informiranost in izobraženost	Znanje
C102	če ti ne poznaš razvojnih potreb otroka ne more biti tvoja pomoč učinkovita	Neučinkovita pomoč brez znanja razvojnih potreb otroka	Informiranost in izobraženost	Znanje
C103	kaj približno pričakovati za neko otrokovo starost Da veš ali to je težava ali ni, pa kaj zmore otrok v določenem obdobju, pa koliko razume	Ocenjevanje kaj je posledica razvojne stopnje in kaj nasilja	Informiranost in izobraženost	Znanje
C104	da lahko prilagodiš načine dela, to kar potrebuje	Prilagajanje dela glede na razvojno stopnjo	Informiranost in izobraženost	Znanje
C105	Pri drugih, ki poleg nas sodelujejo pa odvisno, kakor kdo	Odvisno od koga	Informiranost in izobraženost	Znanje
C106	centri za socialno delo se mi zdijo že kar dosti izobraženi	Zadovoljivo izobražen CSD	Informiranost in izobraženost	Znanje
C107	odvisno od tega koga dobiš v posameznem primeru	Razlika na CSD med zaposlenimi	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
C108	Ne bi sicer smelo biti tako, ampak je	Neprimernost pojavljanja razlik med zaposlenimi na CSD-ju	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
C109	tudi policija se je še kar izobrazila	Zadovoljivo izobražena policija	Informiranost in izobraženost	Znanje

C110	mela veliko teh izobraževanj, takih koordiniranih	Veliko koordiniranih izobraževanj policije	Pogostost	Izobraževanje
C111	kjer mi vidimo težave so mogoče zdravniki	Težave z zdravniki	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C112	se mi zdi, da najbolj manjka	Največ pomanjkljivosti v znanju zdravnikov	Informiranost in izobraženost	Znanje
C113	da tudi najbolj ne radi	Nepripravljenost zdravnikov na sodelovanje	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C114	To se najbolje vidi pri teh medinstitucionalnih timih, ki jih imamo, zdravnika skoraj nikoli ni	Neprisotnost zdravnika na medinstitucionalnih timih	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C115	Včasih so ti primeri takšni, da brez zdravstva in psihiatrov to težko	Nujnost prisotnosti zdravnikov in pediatrov v nekaterih primerih	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
C116	kjer je zadeva še bolj kompleksna, rabiš pol seveda vse strokovnjake	Nujnost prisotnosti drugih strokovnjakov v kompleksnih primerih	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
C117	Tukaj so največja težava, zdravniki pa sodniki	Največja težava so zdravniki in sodniki	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C118	čez svoj kontekst gledajo	Gledanje zdravnikov in sodnikov skozi svoj kontekst	Težave zaradi pomanjkanja znanja st	Znanje
C119	se mi zdi, da bi jim ta znanja o nasilju pomagala razumeti	Potrebnost znanj, da bi razumeli	Informiranost in izobraženost	Znanje
C120	ko imamo razveze recimo, da se nekateri sodniki sploh ne želijo ukvarjati s tem, da je bilo v družini nasilje	Neupoštevanje konteksta brez znanj o nasilju	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
C121	ne razumem kako se lahko presoja v korist otroka brez da bi vzel to v ozir	Presojanje v otrokovo korist brez upoštevanja konteksta ni možno	Informiranost in izobraženost	Znanje
C122	ali pa stiki takoj ko mama pride v varno hišo	Prehitra odobritev stikov	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
C123	delo je v veliki meri usmerjeno v sodelovanje z drugimi	Usmerjeno v sodelovanje z drugimi	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
C124	povezovanje z drugimi nuja	Nujnost povezovanja z drugimi	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
C125	velik sodelujemo	Veliko sodelovanja	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
C126	izkušnje so zelo različne	Različna	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C127	vseeno več dobrih kot slabih	Večinoma dobre izkušnje	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C128	mislim, da je to neka stvar, kjer obstaja še veliko, da naredimo, da bomo boljše sodelovali	Veliko možnosti izboljšav sodelovanja	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
C129	Največ pa sodelujemo s centri, policijo, šolami, zdravstvenimi domovi	Najbolj pogosto sodelovanje s CSD-ji, policijo, šolami in zdravstvenimi domovi	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
D25	Ja, seveda	Seveda	Potreba po izobraževanjih	Izobraževanje
D26	Vsako leto imamo različne seminarje za učitelje	Vsakoletni različni seminarji za učitelje	Pogostost	Izobraževanje
D27	imela policija predavanje na temo nasilja	Organizirano predavanje policije	Dostopnost	Izobraževanje

D28	presenečeni kakšna vprašanja so postavljali dijaki	Postavljanje zanimivih vprašanj	Udeležba	Izobraževanje
D29	zainteresirani tako dijaki kot učitelji	Zainteresiranost dijakov in učiteljev	Udeležba	Izobraževanje
D30	3x letno organiziramo predavanja za starše	3x letno organizirana predavanja za starše	Pogostost	Izobraževanje
D31	skupaj z gimnazijo in LAS-om	V sodelovanju z gimnazijo in LAS-om	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
D32	zaradi stroškov, ker so ta predavanja dokaj draga	Draga predavanja za starše	Dostopnost	Izobraževanje
D33	zelo številčno obiskana	Zelo številčno obiskana	Udeležba	Izobraževanje
D34	problem v tem, ker se navadno teh predavanj ne udeležijo ravno tisti, ki bi se jih morali	Neudeležnost staršev, ki bi to najbolj potrebovali	Udeležba	Izobraževanje
D35	Zelo	Zelo zadovoljna	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
D36	Sodelujem z zdravstvom, policijo, CSD-jem, Ministrstvom za šolstvo, z drugimi šolami	Sodelovanje z zdravstvom, policijo, CSD-jem, Ministrstvom za šolstvo in šolami	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
D37	Veliko je tega	Veliko sodelovanja	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
D38	vedno dobim dober odziv z vseh institucij	Dober odziv iz vseh institucij	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
D39	S CSD-jem sploh dobro sodelujemo	Dobro sodelovanje s CSD-jem	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
E22	Seveda	seveda	Potreba po izobraževanjih	Izobraževanje
E23	Tako kot se tudi mi stalno izobražujemo se morajo tudi ostali, da lahko dobro sodelujemo	Stalno izobraževanje vseh za dobro sodelovanje	Potreba po izobraževanjih	Izobraževanje
E24	Na splošno smo zelo zadovoljni	Zelo zadovoljni	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
E25	od ene organizacije do druge zelo različno in tudi od strokovnih delavcev, ki so tam zaposleni	Razlika med strokovnimi delavci, ki so zaposleni v različnih organizacijah	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
E26	odlično sodelujemo z okoliškimi šolami	Dobro sodelovanje s šolami	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
E27	slišimo preko telefona in si izmenjujejo informacije	Izmenjevanje informacij po telefonu	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
E28	S šolo se slišimo skoraj vsakodnevno	Vsakodnevno stik s šolo	Medinstitucionalno sodelovanje	Sodelovanje
F73	V primeru, če otrok direktno spregovori o nasilju ali pa če obstaja sum, da se nekaj dogaja. Temu se določeni, predvsem šole oziroma pedagogi, še vedno izogibajo	Izogibanje odgovornosti nekaterih šol in pedagogov	Informiranost in izobraženost	Znanje
F74	šolam na tem področju še veliko manjka	Pomanjkanje zavedanja odgovornosti	Informiranost in izobraženost	Znanje
F75	tudi pediatri včasih. Opazijo, ampak vseeno ne sporočijo, da se nekaj dogaja v družini	Pomanjkanje zavedanja odgovornosti pediatrov za prijavo nasilja	Informiranost in izobraženost	Znanje
F76	Na splošno se je osveščenost zelo popravila	Boljša ozaveščenost kot v preteklosti	Informiranost in izobraženost	Znanje

F77	Ljudje vedo, ampak še vedno dostikrat rečejo, da to ni njihov problem	Izogibanje odgovornosti	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
F78	da se v to ne bo vmešavala, ker so sosedje	Nevmešavanje zaradi sosedskih odnosov	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
F79	jaz sem sedaj tukaj nekdo, ki ima neko informacijo in ne morem reči, da to sploh ni pomembno	Zavedanje odgovornosti socialnih delavcev	Informiranost in izobraženost	Znanje
F80	to manjka v zdravstvu in šolstvu	Nezavedanje odgovornosti v zdravstvu in šolstvu	Informiranost in izobraženost	Znanje
F81	Prav tako pa bi mi lahko imeli še več informacij, Vedno imaš lahko še več informacij	Posedovanje več informacij	Informiranost in izobraženost	Znanje
F82	ker se družba na splošno spreminja	Spreminjanje družbe	Informiranost in izobraženost	Znanje
F83	spreminjajo se meje odraščanja, stvari, ki so se prej veliko kasneje dogajale, se sedaj dogajajo veliko mlajšim otrokom	Spreminjanje mej odraščanja	Informiranost in izobraženost	Znanje
F84	stvari moraš poznati, da jih, ne samo prepoznaš, ampak tudi, da veš kaj narediti s tem	Poznavanje stvari za ukrepanje	Informiranost in izobraženost	Znanje
F85	otroci ponavljajo tisto, kar slišijo in vidijo doma	Ponavljanje tistega kar slišijo doma	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
F86	To prihaja od doma, ker otroci slišijo kaj starši govorijo	Ponavljanje slišane od staršev	Težave zaradi pomanjkanja znanja	Znanje
F87	nismo napredovali	Brez napredka	Informiranost in izobraženost	Znanje
F88	Nasilje je postalo bolj zakrito in se izraža na drugačne načine	Izražanje nasilja na drugačne načine	Informiranost in izobraženost	Znanje
F89	treba še ogromno storiti na tem področju	Ogromno dela na tem področju	Informiranost in izobraženost	Znanje
F90	Odvisno s katerimi	Odvisno od organizacije	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
F91	Načeloma je sodelovanje dobro	Dobro sodelovanje	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
F92	veliko naredilo na teh medinstitucionalnih sodelovanjih	Dobro medinstitucionalno sodelovanje	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
F93	Včasih se zatakne z zdravstvom, ker imajo oni neko svoje videnje svoje vloge	Občasne težave z zdravstvom	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
F94	predvsem pedopsihiatre, ne toliko pediatri	Težave s pedopsihiatri	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
F95	psihiatri dostikrat, če je mama hospitalizirana, gledajo iz svojega zornega kota in sicer samo kaj je dobro za mamo, ne pa tudi kaj je dobro za otroka	Težave s psihiatri zaradi svojih pogledov na stvar	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje
F96	Na splošno pa dobro sodelujemo s šolstvom, med nami na področju socialnega varstva mislim, da je tudi kar dobro	Dobro sodelovanje s šolstvom, organizacijami na področju socialnega varstva in nevladnimi organizacijami	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje

	sodelovanje in prav tako z nevladnimi organizacijami			
F97	Vedno pa je lahko še boljše	Vedno lahko boljše	Kvaliteta sodelovanja	Sodelovanje

3. ČASOVNA OPREDELJENOST POMOČI OTROKU

Št. Izjave	Pripis	Pojem	Kategorija	Nadkategorija
A67	dobro vsaj eni dve leti	Dve leti	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
A68	v drugem letu ta odnos res razvije	Razvit odnos v drugem letu	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
A69	različno	Različno dolgo	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
A70	odvisno tudi od drugih stvari	Odvisno od različnih stvari	Odvisno od	Pomoč – časovno
A71a	koliko časa prostovoljka sodeluje z nami	Sodelovanje prostovoljke z nami	Odvisno od	Pomoč – časovno
A71b	ali so starši pripravljeni na sodelovanje	Sodelovanje staršev z nami	Odvisno od	Pomoč – časovno
B53	Različno	Različno dolgo	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
B54	Odvisno za kakšno obliko pomoči gre	od oblike pomoči	Odvisno od	Pomoč – časovno
B55	svetovanje, če se vključi, recimo 12 srečanj, enkrat tedensko ali 1x na dva tedna	Svetovanje – 12 srečanj, 1x na teden ali 1x na dva tedna	Pogostost	Pomoč – časovno
B56	otrok vključi v dnevni center je pa to lahko vsakodnevno	Vključitev v dnevni center lahko vsakodnevno	Pogostost	Pomoč – časovno
B57	dokler je potreba	Dokler je potrebno	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
B58	dokler se stvari v družini ne uredijo	Do ureditve stvari	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
B59	cilj je, da se situacija izboljša in stabilizira	Do izboljšanja in stabiliziranja situacije	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
B60	praviloma je to kar dolgotrajno, da pride do nekih sprememb v družini	Dolgotrajen postopek spremembe v družini	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
B61	Vsaj pol leta, do enega leta, večkrat pa tudi več let	Od pol leta do več let	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
C130	Ves čas bivanja v zatočišču	Med bivanjem v zatočišču	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
C131	V določenih primerih sodelujemo še naprej, ko mati in otrok odideta iz zatočišča	Sodelovanje tudi po odhodu iz zatočišča	Po odhodu	Pomoč – časovno
C132	recimo pri otrocih, kjer je evidentno, da potrebujejo naprej še nekaj nujno se ali poišče nekoga zunanjega ali pa če je že kje prej institucionalno vključen in potem tam nadaljuje	Ureditev dodatne pomoči po odhodu, če je to potrebno	Po odhodu	Pomoč – časovno
C133	novi program od letos naprej oziroma od lani psihosocialna in psihološka pomoč ženskam in otrokom žrtvam spolnih zlorab	Novi program psihosocialne in psihološke pomoči	Po odhodu	Pomoč – časovno

C134	te otroke, ki jih je poznala že prej iz zatočišča, jih je sedaj prevzela v tem programu	Vključitev v novi program	Po odhodu	Pomoč – časovno
C135	Vedno poskušamo zunanjo podporo najti tam ko vidimo, da ne bo šlo brez tega	Zunanja podpora, kjer je potrebno	Po odhodu	Pomoč – časovno
D40	Ves čas	Ves čas	Pogostost	Pomoč – časovno
E29	Toliko, da se stvari uredijo	Do ureditve stvari	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
F98	bivanje opredeljeno na tri tedne	Bivanje do treh tednov	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
F99	Povprečno pa bivajo tam okrog 7-10 dni	Povprečno bivanje od 7-10 dni	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
F100	Če pa so potrebe večje pa je otrok lahko pri nas nameščen tudi dalj časa	Po potrebi podaljšano bivanje	Dolžina trajanja	Pomoč – časovno
F101	Nekatere družine rabijo več pomoči, medtem ko nekatere rabijo samo malo vzpodbude	Nekatere družine potrebujejo več pomoči, nekatere manj	Odvisno od	Pomoč – časovno
F102	vzpostavijo kakšno dolgotrajno pomoč v obliki terapevtskega svetovanja ali pa se jim svetuje kam se lahko obrnejo po takšno pomoč	Vzpostavitev kakšne dolgotrajne zunanje pomoči	Po odhodu	Pomoč – časovno

4. PREDLOGI UKREPOV PROTI NASILJU

5.

Št. Izjave	Pripis	Pojem	Kategorija	Nadkategorija
A72a	osveščanje	Osveščanje	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
A72b	Podpora mreže	podpora	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
A73	ključna so jasna stališča	Jasna stališča	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
A74	Težave nastopijo takrat, ko je prisoten strah	Prisotnost strahu	težave	Zmanjšanje nasilja
A75	če se ob prvi zaznavi vloge pravilno razdelijo	Pravilna razdelitev vlog	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
A76	ključni pri tem te protokoli in jasno izvajanje teh protokolov	Jasno izvajanje protokolov	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
A77	Večkrat obnovit kaj te protokoli so in zakaj so pomembni	Obnavljanje pomembnosti protokolov	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
A78	Da tisti, ki ukrepajo vedo da delajo po pravilih in da delajo prav	Obnavljanje protokolov za pravilno ukrepanje	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
B62	vsi bolj pozorni na to	Pozornost na nasilje	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
B63	hitreje prepoznali nasilje in tudi odreagirali	Hitrejše prepoznavanje in odreagiranje na nasilje	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
B64	vse službe nasilje tudi prijavile	Prijava nasilja vseh služb	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
B65	čim bolj zgodaj, ker takrat je še več možnosti da lahko pri družini kaj spremenimo	Prijava čim bolj zgodaj	Potrebe	Zmanjšanje nasilja

B66	čim več programov tudi za starše – za učenje starševstva ali pa nenasilnega vedenja	Več programov za starše	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
C136a	preventiva	Preventiva	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
C136b	Osveščanje javnosti	Osveščanje	Potrebe	
C137	naša zakonodaja mogoče napreduje	Napredovanje zakonodaje	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
C138	v glavih pa nisem prepričana da ljudje napredujejo	ne napredovanje v glavih ljudi	Težave	Zmanjšanje nasilja
C139	zakonodaja bolj napredna kot so ljudje ozaveščeni o nasilju	Bolj napredna zakonodaja kot so ljudje ozaveščeni	Težave	Zmanjšanje nasilja
C140	zelo sprejemljivo pa s številnimi stereotipi povezano	Sprejemljivost nasilja in povezanost z različnimi stereotipi	Težave	Zmanjšanje nasilja
C141	izobraževanje vseh, ki delajo v poklicih, ki se srečujejo s tematiko nasilja in šolstvo, zdravstvo, policija, sodišča, tožilstvo	Izobraževanje vseh, ki delajo v takih poklicih, kjer se lahko srečajo s tematiko nasilja	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
C142a	definitivno več tega	Več izobraževanj	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
C142b	neko tako večje izobraževanje za zdravnike	Letos večje izobraževanje za zdravnike	Dobra ureditev	
C143	zdravniki so še vedno pri tem, da se pogovarjamo o tem ali prijavljajo ali ne, čeprav je zakonsko jasno, da morajo	Zdravniki nasilja ne prijavljajo vedno	Težave	Zmanjšanje nasilja
C144	oni si še vedno jemljejo pravico, da sami presodijo. To je zelo sporno	Nedopustno, da si zdravniki sami vzamejo pravico do presojanja	Težave	Zmanjšanje nasilja
C145a	več programov za povzročitelje nasilja	Več programov za povzročitelje	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
C145b	za žrtve smo kar dobro, kar se programov tiče	Raznoliki programi za žrtve	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
C145c	recimo varnih hiš je toliko, da je pokrita celotna Slovenija	Dovolj varnih hiš	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
C145d	več teh osebnih programov za žrtve	Več osebnih programov za žrtve	Potreba	
C146a	za povzročitelje pa bi definitivno jih morali vzpostaviti po Sloveniji	Vzpostavljanje programov za povzročitelje po Sloveniji	Potreba	Zmanjšanje nasilja
C146b	Društvo za nenasilno komunikacijo izvaja občasno tudi drugod po Sloveniji	Občasno izvajanje programa za povzročitelje v drugih regijah	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
C147	kljub temu tudi kasni drugi načini dela s povzročiteljem	Drugi načini dela s povzročitelji	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
C148	Takoj ko s povzročiteljem nekaj narediš si naredil nekaj dobrega za žrtev. Čeprav ni direktno, ampak se pa pozna	Delo s povzročiteljem pomeni posredno pomoč žrtvi	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
C149	zakonodaja pri nas ni tako slaba kot je potem praksa, ki se ustvarja	Slabo izvajanje zakonodaje	Težave	Zmanjšanje nasilja
C150	prepustitev stanovanja. Sliši se dobro, ampak ko začneš to urejati, se pojavijo številne težave	Težave pri urejanju prepustitve stanovanja	Težave	Zmanjšanje nasilja
C151	Še veliko imamo za narediti	Veliko stvari še za narediti	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
D41	zdi se mi, da je vedno več tega	Vedno več družinskega nasilja	Težave	Zmanjšanje nasilja

D42	vzrok to, da so ljudje stalno pod pritiskom zaradi brezposelnosti ali denarne stiske ali pa tudi zaradi prevelike obremenitve in stresa v službi	Pritisk zaradi neurejenih ekonomskih razmer ali zaradi prevelike obremenitve v službi	Težave	Zmanjšanje nasilja
D43	ključen korak v tej smeri, da se uredijo socialne in delovne razmere	Ureditev socialnih in delovnih razmer	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
E30	miselnost ljudi, ker si mislijo, da kar se dogaja za zaprtimi vrati, da se njih ne tiče	Miselnost ljudi, da to ni njihov problem	Težave	Zmanjšanje nasilja
E31	strah tudi zaradi svoje varnosti	Strah zaradi varnosti	Težave	Zmanjšanje nasilja
E32	delovati v smeri informiranja ljudi, da je prav, da se nasilje prijavi	Informiranje javnosti o prijavi nasilja	Potrebe	Zmanjšanje nasilja
F103	preveč tolerance	Preveč tolerance do nasilja	Težave	Zmanjšanje nasilja
F104	kažejo neke prikriti oblike nasilja	Prikriti oblike nasilja	Težave	Zmanjšanje nasilja
F105a	in tudi neke nove oblike	Nove oblike nasilja	Težave	Zmanjšanje nasilja
F105b	porast vrstniškega nasilja povezan s toleranco družbe, ki jo ima do nasilja	Porast vrstniškega nasilja v povezavi s toleranco	Težave	Zmanjšanje nasilja
F106	kljub osveščanju, stvari znotraj družin še niso uredile	Stvari znotraj družin še vedno niso urejene	Težave	Zmanjšanje nasilja
F107	stvari otroci od nekje prinesejo	Otroci prenašajo stvari iz družin	Težave	Zmanjšanje nasilja
F108a	pomembno osveščanje in nobene tolerance na vseh področjih nasilja	Osveščanje	Potreba	Zmanjšanje nasilja
F108b	Nobene tolerance na vseh področjih	Ničelna toleranca	Potreba	Zmanjšanje nasilja
F109	odreagirati takoj, ker se mi zdi, da če dovolj hitro ukrepamo, se zadeva lahko drugače uredi	Takojšne reagiranje, da se zadeva lažje uredi	Potreba	Zmanjšanje nasilja
F110a	pogrešam tudi programe kamor bi lahko vključevali storilce	Pomankanje programov za storilce	Težave	Zmanjšanje nasilja
F110b	Z žrtvami se dela, s storilci pa skoraj nobeden	S storilci skoraj nihče ne dela	Težave	Zmanjšanje nasilja
F111	država morala veliko več delati na rehabilitaciji storilcev	Rehabilitacija storilcev	Potreba	Zmanjšanje nasilja
F112	Ta program pa imajo samo na Društvu za nenasilno komunikacijo v Ljubljani	Program za storilce samo v Ljubljani	Težave	Zmanjšanje nasilja
F113	žal oni nimajo kadra	Pomankanje kadra za izvajanje programa še kje drugje	Težave	Zmanjšanje nasilja
F114	Ni denarja in tukaj se potem stvari ustavijo	Pomanjkanje denarja za izvajanje programa še kje drugje	Težave	Zmanjšanje nasilja
F115	če v Ljubljani obstaja en dober program, nima smisla neki novega ustvarjat, ampak ga je potrebno samo financirati	Financiranje dobrega programa, ne rabimo ustvarjat nekaj novega	Potreba	Zmanjšanje nasilja
F116	pripeljat ga je treba še kam drugam, ne samo v Ljubljano	Izvajanje programa za storilce še drugod po Sloveniji, ne samo v Ljubljani	Potreba	Zmanjšanje nasilja

F117	okoli varnih hiš naredilo veliko	Veliko postorjenega okoli varnih hiš	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
F118	Sicer ne morem dajati ocene ali je dovolj prostora ali ne, ampak jaz mislim da ga je	dovolj varnih hiš	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
F119	Mislim, da se je ta področje uredil	Urejeno področje varnih hiš	Dobra ureditev	Zmanjšanje nasilja
F120	Rabimo pa sigurno več skupin za samopomoč tako žrtev kot storilcev	Več skupin za samopomoč žrtev in storilcev	Potreba	Zmanjšanje nasilja
F121	težave v zdravstvu, ker nimajo denarja in zaradi tega nimajo na voljo dovolj kliničnih psihologov in psihoterapevtov	Težave v zdravstvu – nimajo dovolj kadra (kliničnih psihologov in psihoterapevtov) zaradi finančne stiske	Težave	Zmanjšanje nasilja
F122	čakamo tri mesece, da pridemo na vrsto za prvo obravnavo	Predolgo čakanje na prvo obravnavo	Težave	Zmanjšanje nasilja
F123	naročijo vsak mesec za 20 minut. To zame ni intenzivna obravnava	Prekratka in premalo pogosta obravnava	Težave	Zmanjšanje nasilja
F124	ne gre drugače, ker jih ni dovolj	Drugače ne gre, saj nimajo dovolj kadra	Težave	Zmanjšanje nasilja

9.2 Priloga 2: OSNO KODIRANJE

1. Zagotavljanje pomoči otroku

Posledice

- Različne posledice
 - ✓ Različnost posledic (A1, B1, E1, F5)
 - ✓ Težko definiramo tipične posledice (A2)
 - ✓ Posledice na več področjih (C3)
 - ✓ Odvisno od izvora problema (E2)
 - ✓ Ni univerzalne posledice (F8)
 - ✓ Različnost posledic glede na starost, vrsto in intenziteto nasilja (F9)
- Duševne, kognitivne in čustvene posledice
 - ✓ Izguba stika s sabo (A3)
 - ✓ Težave pri učenju (A13, C6, D2)
 - ✓ Težave s koncentracijo (A14)
 - ✓ Slab spomin (A15)
 - ✓ Strah (A16, B5, C9)
 - ✓ Tesnobni občutki (A17)
 - ✓ Občutki krivde (A19, B7, B8)
 - ✓ Nezmožnost identifikacije (A20)
 - ✓ Občutek zmedenosti (A21)
 - ✓ Težave z občutki varnosti, stabilnosti in strukture (A22)
 - ✓ Strah pred posledicami (B3)
 - ✓ Sram pred razkritjem (B4)
 - ✓ Joka in nemirnost (C7b)
 - ✓ Žalost (C8)
 - ✓ Izgubljenost (D1)
 - ✓ Ponotranjenje dogajanja (F1)
 - ✓ Prezemanje odgovornosti (F2)
 - ✓ Slaba samopodoba (F3)
 - ✓ Motnje hranjenja (F6)
- Vedenjske in socialne posledice

- ✓ Preveč pozorni na potrebe in želje drugih (A5)
- ✓ Težave s komunikacijo
 - Prevelika pozornost na besede in obnašanje drugih (A4)
 - Ne znajo govoriti o sebi (A6)
 - Želijo vsiljevati svojo voljo (A7)
 - Ne znajo se pogajati (A8)
 - Ne znajo komunicirati (A9)
 - Oteženo govorjenje o nasilju (B2)
- ✓ Grizenje nohtov (A11)
- ✓ Težave v medosebnih odnosih (A12)
- ✓ Nesamostojnost (A18)
- ✓ Neustrezen stil navezanosti (B6)
- ✓ Agresija (C4, F4)
- ✓ Jezljivost (C5)
- ✓ Zaprtost vase (C10, D4)
- ✓ Težave z navezovanjem stikov (C11)
- ✓ Pomanjkanje socialnih veščin (D3)
- ✓ Neambicioznost (D5)
- ✓ Nedružabnost (D6)
- ✓ Vedenjske težave (F7)

- Fizične posledice
- ✓ Močenje postelje (A10)
- ✓ Obolenja (C7a)
- ✓ Slabši razvoj otroka (C12)
- ✓ Nekontrolirano izločanje blata (C13)

Pomoč

- Začetek pomoči
- ✓ Starši pripeljejo otroka (A26)
- ✓ Otroci pridejo k nam skupaj z materjo (A27)
- ✓ Prijava (B9)
- ✓ Sklic multidisciplinarnega tima (B10)
- ✓ Neustrezna vzgoja (B30)
- ✓ Slabi odnosi v družini (B31)
- ✓ Informacija o nasilju (D7)
- ✓ Življenje v stanovanjski skupnosti (D8)
- ✓ Opažanje nasilja (D9)
- ✓ Obvestilo CSD-ju in policiji (D10)
- ✓ Potrditev suma nasilja (D11)
- ✓ Sram pred razkritjem nasilja (D18)
- ✓ Odsotnost staršev pri sestankih (D19)
- ✓ Informacija iz osnovne šole (D20)
- ✓ Slabo finančno stanje staršev (E3)
- ✓ Starši se ne zavedajo napak (E4)
- ✓ (Ne)pripravljenost na sodelovanje (E5)
- ✓ Različna dolžina bivanja (F11)
- ✓ Prostovoljno bivanje (F41)
- ✓ Želja staršev po vzpostavljanju kontakta (F27)

- Ovire
- ✓ Nismo psihologinje (C42)

- ✓ Dolgotrajen postopek zaupanja otroka (D17)
 - ✓ Nepripravljenost na sodelovanje (E8)
 - ✓ Dovoljenje staršev (E10)
 - ✓ Zapletanje stvari (F13)
 - ✓ Slabo dogovarjanje med starši (F14)
 - ✓ Dolgotrajni birokratski postopki
 - Urejanje skrbništva (F15)
 - ✓ Delo z družino odvisno od (ne)strinjanja z namestitvijo (F22)
 - ✓ Zavračanje pomoči nekaterih staršev (F29)
 - ✓ Slabe izkušnje s sistemom (F30)
 - ✓ Medgeneracijski prenos težav (F31)
 - ✓ Medgeneracijski prenos bivanja v zavodu (F32)
 - ✓ Cikel prenosa je težko prekiniti (F33)
 - ✓ Pomankanje časa za učno pomoč med tednom (F44)
 - ✓ Tanka meja legitimnosti posnetih razgovorov (F59)
 - ✓ Dolgotrajen postopek ugotovitve bistva problema (F66)
 - ✓ Otrok že nekje v obravnavi (F69)
 - ✓ Nasičenost pomoči (F70)
-
- Prilagajanje dela
 - ✓ Izražanje skozi želje pri igri (A56)
 - ✓ Igranje v mejah (A57)
 - ✓ Različni načini dela (C74)
 - ✓ Različni načini dela zaradi različnih komunikacijskih značilnosti otrok (C76)
 - ✓ Ugotavljanje kaj mu ustreza (C77)
 - ✓ Različno vedenje (C1)
 - ✓ Prilagajanje dela (C49)
 - ✓ Različni otroci z različnimi težavami (C75)
 - ✓ Zaznavanje situacije in sveta (C79)
 - ✓ Opazovanje otroka skupaj s kontekstom (C80)
 - ✓ Umaknitev ali pogovor (E13)
 - ✓ Navajanje na bivanje (F10)
 - ✓ Različen postopek pomoči glede na dolžino bivanja (F12)
 - ✓ Ocenjevanje potrebe pomoči (F68)
 - ✓ Podpiranje že vzpostavljenega odnosa (F71)
-
- Osnove za delo
 - ✓ Poznavanje otroka (C2)
 - ✓ Poznavanje situacije (C14)
 - ✓ Prepoznavanje potreb (C15)
 - ✓ Dogovor o zadovoljevanju potreb (C16)
 - ✓ Imamo znanje (C41)
 - ✓ Dober odnos (C98)
 - ✓ Vzpostavljajanje odnosa (A48)
 - ✓ Vzpostavitev zaupanja (D16, F64)
 - ✓ Približevanje otroku (F62)
 - ✓ Skupna povezava (F63)
 - ✓ Razvijanje odnosa (F65)
 - ✓ Korist otroka (F16, F60)
 - ✓ Odzivanje na otrokovo vedenje (A58)
 - ✓ Boljši odnos pomeni, da lažje kaj narediš (C39)
 - ✓ Odnos mora biti v korist otroka (F72)

- Program pomoči
- ✓ Različen postopek pomoči (A23)
- ✓ Vključitev v eno izmed oblik pomoči (A28)
- ✓ Vključitev celotne družine (A31)
- ✓ Izvajanje programov za celotno družino (A32)
- ✓ Sočasna pomoč otroku in mami z različnim strokovnjakom (A33)
- ✓ Načrt pomoči (B12)
- ✓ Specializirana obravnava
 - Vključitev v specializirano obravnavo (B19)
 - Globlje težave (B20)
 - Strokovni delavci v specializirani obravnavi (B21)
 - Nismo specializirani za delo z otrokom (C40)
 - Družinska terapija (E15)
 - Specifične postopke opravlja psihologinja (F53)
- ✓ Vključitev v dnevni center (B22)
- ✓ Učna pomoč (B23, F42)
- ✓ Kvalitetno preživljanje prostega časa (B24)
- ✓ Neposredna pomoč otroku (B28, C97)
- ✓ Vključitev staršev (B29)
- ✓ Usmeritev staršev v ustrezen program (B32)
- ✓ Sprememba vedenja staršev (B33)
- ✓ Pomoč otroku v povezavi s pomočjo mami (C20)
- ✓ Varen prostor za ženske (C43)
- ✓ Bivanje (C44)
- ✓ Svetovalno delo (C45a)
- ✓ Program preventive - CAP (C65, C66)
 - Izobraževanje za CAP program (C67)
 - Program je namenjen otrokom (C68)
 - Odraslim osebam (C69)
 - Pravica do varnosti (C70)
 - Igranje situacij preko umetnostnih sredstev (C71)
 - Učenje o nasilju preko odigravanja (C72)
 - Pogovor o nasilju (C73)
- ✓ Normaliziranje življenja (C87)
- ✓ Umik iz družine (E11)
- ✓ Začasen umik iz družine (E16)
- ✓ Dnevni center (E19)
- ✓ Pomoč družini (E20)
- ✓ Evalvacija (E21)
- ✓ Postopek psihosocialne pomoči (F17)
- ✓ Osebno svetovanje in osebna pomoč (F18)
- ✓ Varna namestitve (F19)
- ✓ Prostovoljno bivanje (F23)
- ✓ Podpora staršem (F26)
- ✓ Dogovarjanje s starši (F28)
- ✓ Varna soba (F54)
- ✓ Kvalitetno preživet prosti čas (E17)
- ✓ Pridobitev delovnih navad (E18)
- ✓ Povezovalne dejavnosti (C91)

- Delo s starejšimi otroki
- ✓ Komuniciranje (C50)
- ✓ Družabništvo (C51)
- ✓ Pomoč pri učenju (C52)

- Delo z mlajšimi otroki
 - ✓ Igranje (C53)
 - ✓ Igralnica (C54)
 - ✓ Fizična aktivnost (C55)
 - ✓ Branje zgodb na posebne tematike (C56)
 - ✓ Pogovor o posebnih temah (C57)
 - ✓ Umetnost (C58)
 - ✓ Uporaba umetnostnih sredstev (C59)
-
- Program pomoči v šoli
 - ✓ Nudenje pomoči v šoli (B13)
 - ✓ Nudenje še kaj dodatnega (B14)
 - ✓ Pomoč pri učenju (B15, D12, D21)
 - ✓ Krepitev socialnih veščin (B16)
 - ✓ Podpora in razbremenitev (B17)
 - ✓ Dober odnos s svetovalno delavko (B18)
 - ✓ Oprostitev plačila (D13)
 - ✓ Dodatna strokovna pomoč (D14)
-
- Prostovoljke
 - ✓ Prostovoljke na terenu (A24)
 - ✓ Srečanje 1x na teden (A25)
 - ✓ Dovolj prostovoljcev (C60)
 - ✓ Družabništvo, zbiranje donacij in pomoč pri učenju (C61)
 - ✓ Opravljeno izobraževanje (C62)
 - ✓ Obogatitev programa (C64)
 - ✓ Pomoč prostovoljcev (F43)
 - ✓ Pomoč prostovoljcev za vikend (F45)
-
- Zunanji pomočniki
 - ✓ Člani multidisciplinarnega tima (B11)
 - ✓ Dogovor o tem kdo naj sodeluje (C17)
 - ✓ Potreba po zunanjih sodelavcih (C18)
 - ✓ Zunanji sodelavci – psihologi, psihiatri, šolska svetovalna delavka itd. (C19)
 - ✓ Sodelovanje klinične psihologinje (C33)
 - ✓ Zunanji sodelavci (C34)
 - ✓ Zunanji sodelavci – družinska terapevtka (C35)
 - ✓ Pomoč družinske terapevtke pri delu z mamami (C36)
 - ✓ Pomoč svetovalne delavke (E7)
 - ✓ Sodelovanje z Ljudsko univerzo (F46)
 - ✓ Pomembnost sodelovanja (F48)
 - ✓ Sodelovanje s šolami (F49)
 - ✓ Usposobljena oseba za razgovor (F58)
-
- Zunanje dejavnosti
 - ✓ Organizacija zunanjih stvari (C85)
 - ✓ Brezplačne športne aktivnosti (C86)
 - ✓ Učna pomoč na CSD (D24)
 - ✓ Zunanji programi (F37)
 - ✓ Dnevni center (F38)
 - ✓ Učenje starševstva (F39)
 - ✓ Lokalna vključitev (F40)
 - ✓ Program Kamra (F47)
 - ✓ Instrukcije (F50)

- Pomoč materi
- ✓ Sodelovanje mame (C21)
- ✓ Okrevanje mame (C22)
- ✓ Okrevanje mame posebej pomembno za mlajše otroke (C23)
- ✓ Mlajši kot so otroci bolj je okrevanje mame pomembno (C24)
- ✓ Sprememba vedenja pri materi (C25)
- ✓ Otrok bo bolje (C26)
- ✓ Razumevanje potreb otrok (C27)
- ✓ Pomoč pri vzgoji (C28)
- ✓ Razumevanje razvojnih potreb (C29, C37)
- ✓ Učenje konkretnih stvari (C30)
- ✓ Pozitivna izkušnja z otroki (C92)
- ✓ Zdravilne pozitivne izkušnje z otrokom (C93)

Metode

- Najuspešnejše metode
- ✓ Kombinacija vseh (B36)
- ✓ Odvisno od otroka (B37)
- ✓ Metoda dela skupaj z mamo (C95)
- ✓ Uporaba standardnih metod (F67)

- Individualno delo
- ✓ Individualno delo (A29, C46a, F25, F34, F52)
- ✓ Delo z otrokom (F20)
- ✓
- Skupinsko delo
- ✓ Občasno skupinsko delo (A34)
- ✓ Izjemoma izvajanje skupnih pogovorov (A35)
- ✓ Skupinsko delo (C46b, F35)
- ✓ Delo z družino (E14, F21)
- ✓ Delo v manjši skupini (F24)
- ✓ Skupinsko delo, če ni preveč različne problematike (F36)

- Pogovor
- ✓ Preko pogovora o vsakdanjih stvareh spodbujamo izražanje čustev (A40)
- ✓ Pogovor o nasilju (A42)
- ✓ Pogovor o prestopanju mej (A43)
- ✓ Pogovor o enakovrednem odnosu (A44)
- ✓ Svetovalni pogovor (B25)
- ✓ Pogovor za razbremenitev in podporo (B26)
- ✓ Strukturiran pogovor (B34)
- ✓ Pogovor (D15)
- ✓ Pogovor z otrokom (D22)
- ✓ Pogovor s starši (D23, E12)
- ✓ Osebna pomoč (E6)
- ✓ Osebni razgovori (E9)
- ✓ Poslušanje (F51)
- ✓ Razgovor v varni sobi (F55)

- Ustvarjalni pristop
- ✓ Uporaba pristopov geštalt terapije (A36)
- ✓ Spodbujanje zaznavanja preko telesnih občutij (A37)
- ✓ Izražanje čustev preko ustvarjalnih pristopov (A41)
- ✓ Vzpostavljanje odnosa preko različnih ustvarjalnih pristopov (A49)

- ✓ Različne tehnike (A51)
- ✓ Uporaba lutk (A52)
- ✓ Psihodiagnostična sredstva, projekcijske tehnike, vprašalniki (B35)
- ✓ Dodatni pripomočki (B39)
- ✓ Igranje (C31)
- ✓ Igranje z zgledom (C32)
- ✓ Ples (C63)
- ✓ Igranje v pesku (C78)
- ✓ Trening socialnih veščin
 - Učenje odzivanja na stresne situacije (C81)
- ✓ Izražanje skozi risanje (C83)

- Opolnomočenje
 - ✓ Prepoznavanje čustev (A38)
 - ✓ Različne vaje za prepoznavanje čustev (A39)
 - ✓ Izboljšanje samopodobe (A45)
 - ✓ Pridobitev lastne vrednosti (A46)
 - ✓ Občutek, da njihovo mnenje šteje (A47)
 - ✓ Spoznavanje sebe (A50)
 - ✓ Krepitev moči (C48)
 - ✓ Iskanje virov moči (C88, C89)
 - ✓ Osredotočenost na pozitivne stvari (C90)
 - ✓ Občutek zaupanja in zanesljivosti (C99)
 - ✓ Posneti razgovori v varni sobi (F56)
 - ✓ Preprečitev ponavljanja zgodbe (F57)

- Individualen pristop
 - ✓ Prilagajanje otroku (A53)
 - ✓ Prilagajanje glede na to kaj otroku ustreza (A54)
 - ✓ Različne želje otrok (A55)
 - ✓ Individualiziran pristop (B27)
 - ✓ Različni odzivi otrok na določene pristope (B38)
 - ✓ Različni načini glede na starost in razvoj (C82)
 - ✓ Posvetijo se vsakemu otroku posebej (C84)
 - ✓ Uporabljamo individualni pristop (F61)

- Zagovorništvo
 - ✓ Zagovorništvo (C45b)
 - ✓ Pomoč pri urejanju stvari (C47)

2. Sodelovanje z različnimi organizacijami in ljudmi

Sodelovanje

- Medinstitucionalno sodelovanje
 - ✓ Sodelovanje s CSD (A63)
 - ✓ Medinstitucionalni krizni timi (A64)
 - ✓ Sodelovanje s šolami in vrtci (A65)
 - ✓ Medsebojno obveščanje (A66)
 - ✓ Nujnost prisotnosti zdravnikov in pediatrov v nekaterih primerih (C115)
 - ✓ Nujnost prisotnosti drugih strokovnjakov v kompleksnih primerih (C116)
 - ✓ Usmerjeno v sodelovanje z drugimi (C123)
 - ✓ Nujnost povezovanja z drugimi (C124)
 - ✓ Veliko sodelovanja (C125, D37)

- ✓ Najbolj pogosto sodelovanje s CSD-ji, policijo, šolami in zdravstvenimi domovi (C129)
- ✓ V sodelovanju z gimnazijo in LAS-om
- ✓ Sodelovanje z zdravstvom, policijo, CSD-jem, Ministrstvom za šolstvo in šolami (D36)
- ✓ Izmenjevanje informacij po telefonu (E27)
- ✓ Vsakodnevni stik s šolo (E28)
- Kvaliteta sodelovanja
 - ✓ Različna (B44, B45, C126)
 - ✓ Dobro sodelovanje s šolami (B47, E26)
 - ✓ Razlike med sodelovanjem s šolami zaradi konkretnih zaposlenih (B48)
 - ✓ Dobro sodelovanje na splošno (B49)
 - ✓ Slabše sodelovanje z zdravstvom (B50)
 - ✓ Razlike med sodelovanjem z zdravstvom zaradi konkretnih pediatrov (B51)
 - ✓ Prilagojeno delo z mentalno higienskim dispanzerjem, da pridobijo informacije (B52)
 - ✓ Težave z zdravniki (C111)
 - ✓ Nepripravljenost zdravnikov na sodelovanje (C113)
 - ✓ Neprisotnost zdravnika na medinstitucionalnih timih (C114)
 - ✓ Največja težava so zdravniki in sodniki (C117)
 - ✓ Večinoma dobre izkušnje (C127)
 - ✓ Veliko možnosti izboljšav sodelovanja (C128)
 - ✓ Zelo zadovoljna (D35, E24)
 - ✓ Dober odziv iz vseh institucij (D38)
 - ✓ Dobro sodelovanje s CSD-jem (D39)
 - ✓ Razlika med strokovnimi delavci, ki so zaposleni v različnih organizacijah (E25)
 - ✓ Odlično sodelovanje s šolami (E26)
 - ✓ Odvisno od organizacije (F90)
 - ✓ Dobro sodelovanje (F91)
 - ✓ Dobro medinstitucionalno sodelovanje (F92)
 - ✓ Občasne težave z zdravstvom (F93)
 - ✓ Težave s pedopsihiatri (F94)
 - ✓ Težave s psihiatri zaradi svojih pogledov na stvar (F95)
 - ✓ Dobro sodelovanje s šolstvom, organizacijami na področju socialnega varstva in nevladnimi organizacijami (F96)
 - ✓ Vedno lahko boljše (F97)

Znanje

- Informiranost in izobraženost
 - ✓ Nujnost informiranosti o postopkih ukrepanja pri zaznavi nasilja vseh zaposlenih na šoli (A61)
 - ✓ Potrebno specializiranih znanj za delo z otrokom (B41)
 - ✓ Nujnost dodatnih znanj za delo z otroki (C100)
 - ✓ Neučinkovita pomoč brez ustreznih znanj (C101)
 - ✓ Neučinkovita pomoč brez znanja razvojnih potreb otroka (C102)
 - ✓ Ocenjevanje kaj je posledica razvojne stopnje in kaj nasilja (C103)
 - ✓ Prilagajanje dela glede na razvojno stopnjo (C104)
 - ✓ Odvisno od koga (C105)
 - ✓ Zadovoljivo izobražen CSD (C106)
 - ✓ Zadovoljivo izobražena policija (C109)
 - ✓ Potrebno znanj, da bi razumeli (C119)
 - ✓ Presojanje v otrokovo korist brez upoštevanja konteksta ni možno (C121)
 - ✓ Boljša ozaveščenost kot v preteklosti (F76)
 - ✓ Vedno lahko posedujemo več informacij (F81)
 - ✓ Spreminjanje družbe (F82)
 - ✓ Spreminjanje mej odraščanja (F83)
 - ✓ Poznavanje stvari za ukrepanje (F84)
 - ✓ Brez napredka (F87)
 - ✓ Izražanje nasilja na drugačne načine (F88)

- ✓ Ogromno dela na tem področju (F89)
- Težave zaradi pomanjkanja znanja
- ✓ Premalo usposobljenih strokovnjakov za vodenje razgovor z otroki (B42)
- ✓ Premalo usposobljenih strokovnjakov za pomoč otroku (B43)
- ✓ Razlika na CSD med zaposlenimi (C107)
- ✓ Neprimernost pojavljanja razlik med zaposlenimi na CSD-ju (C108)
- ✓ Gledanje zdravnikov in sodnikov skozi svoj kontekst (C118)
- ✓ Neupoštevanje konteksta brez znanj o nasilju (C120)
- ✓ Prehitra odobritev stikov zaradi neupoštevanja konteksta (C122)
- ✓ Izogibanje odgovornosti (F77)
- ✓ Nevmešavanje zaradi sosedskih odnosov (F78)
- ✓ Ponavljanje tistega kar slišijo doma (F85, F86)
- ✓

Izobraževanje

- Dostopnost
- ✓ Dostopnost literature in usposabljanj (A62a)
- ✓ Organizirano predavanje policije (D27)
- ✓ Draga predavanja za starše (D32)
- Udeležba
- ✓ (ne)udeleževanje usposabljanj in (ne)branje literature (A62b)
- ✓ Postavljanje zanimivih vprašanj (D28)
- ✓ Zainteresiranost dijakov in učiteljev (D29)
- ✓ Zelo številčno obiskana (D33)
- ✓ Neudeleženost staršev, ki bi to najbolj potrebovali (D34)
- Potreba po izobraževanjih
- ✓ Da (B40)
- ✓ Seveda (D25, E22)
- ✓ Stalno izobraževanje vseh za dobro sodelovanje (E23)
- ✓
- Pogostost
- ✓ Veliko koordiniranih izobraževanj policije (C110)
- ✓ Vsakoletni različni seminarji za učitelje (D26)
- ✓ 3x letno organizirana predavanja za starše (D30)

3. Časovna opredeljenost pomoči otroku

Pomoč – časovno

- Dolžina trajanja
- ✓ Dve leti (A67)
- ✓ Razvit odnos v drugem letu (A68)
- ✓ Različno dolgo (A69, B53)
- ✓ Dokler je potrebno (B57)
- ✓ Do ureditve stvari (B58, E29)
- ✓ Do izboljšanja in stabiliziranja situacije (B59)
- ✓ Dolgotrajen postopek spremembe v družini (B60)
- ✓ Od pol leta do več let (B61)
- ✓ Med bivanjem v zatočišču (C130)
- ✓ Bivanje do treh tednov (F98)

- ✓ Povprečno bivanje od 7-10 dni (F99)
- ✓ Po potrebi podaljšano bivanje (F100)

- Odvisno od
 - ✓ Odvisno od različnih stvari (A70)
 - ✓ Sodelovanje prostovoljke z nami (A71a)
 - ✓ Sodelovanje staršev z nami (A71b)
 - ✓ od oblike pomoči (B54)
 - ✓ Nekatere družine potrebujejo več pomoči, nekatere manj (F101)

- Pogostost
 - ✓ Svetovanje – 12 srečanj, 1x na teden ali 1x na dva tedna (B55)
 - ✓ Vključitev v dnevni center lahko vsakodnevno (B56)
 - ✓ Ves čas (D40)

- Po odhodu
 - ✓ Sodelovanje tudi po odhodu iz zatočišča (C131)
 - ✓ Ureditev dodatne pomoči po odhodu, če je to potrebno (C132)
 - ✓ Novi program psihosocialne in psihološke pomoči (C133)
 - ✓ Vključitev v novi program (C134)
 - ✓ Zunanja podpora, kjer je potrebno (C135)
 - ✓ Vzpostavitev kakšne dolgotrajne zunanje pomoči (F102)

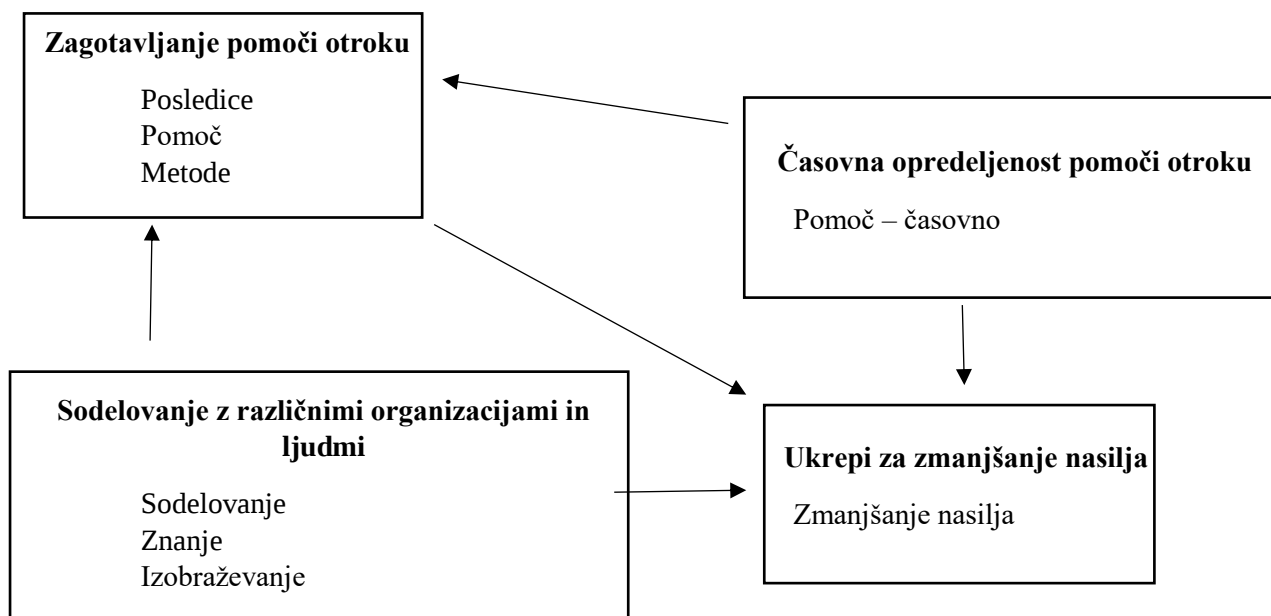
4. Ukrepi za zmanjšanje nasilja

Zmanjšanje nasilja

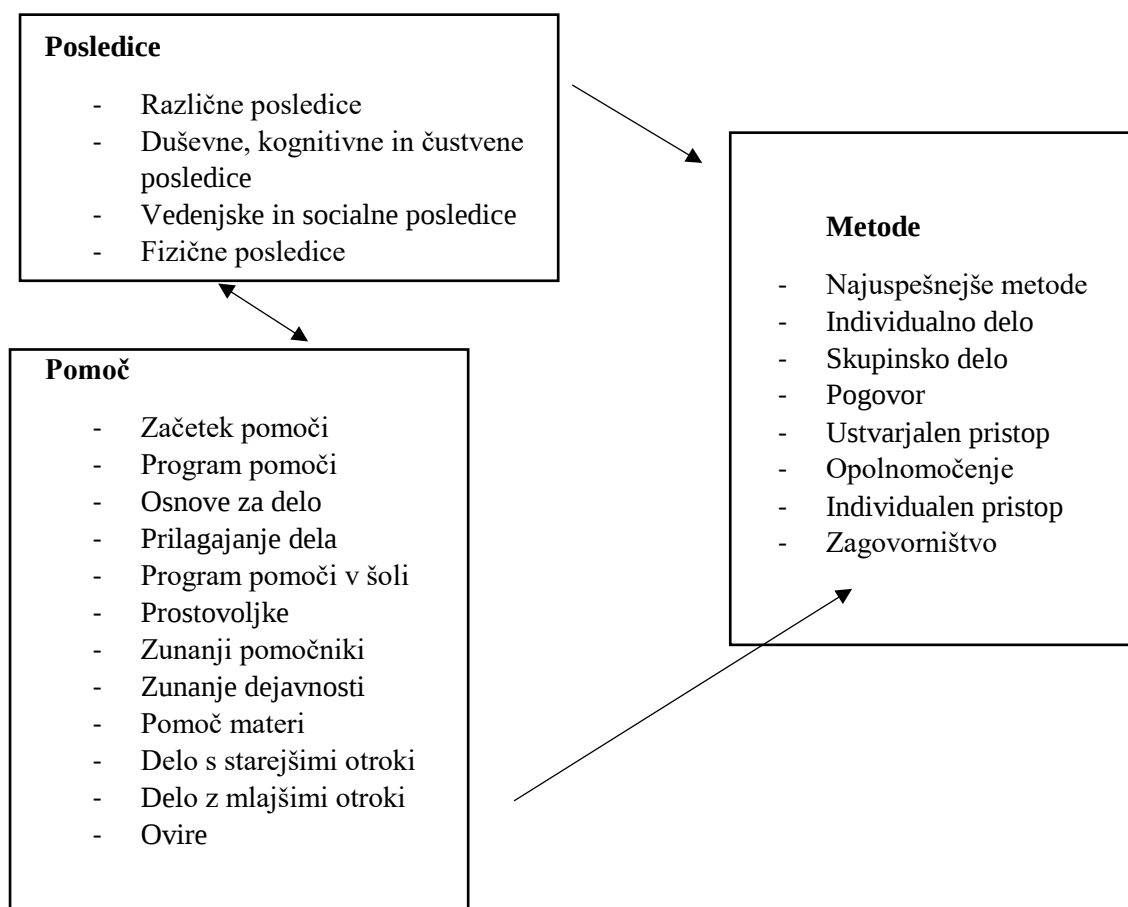
- Potrebe (kategorija)
 - ✓ Osveščanje (A72a, C136b, F108a)
 - ✓ Podpora (A72b)
 - ✓ Jasna stališča (A73)
 - ✓ Pravilna razdelitev vlog (A75)
 - ✓ Jasno izvajanje protokolov (A76)
 - ✓ Obnavljanje pomembnosti protokolov (A77)
 - ✓ Obnavljanje protokolov za pravilno ukrepanje (A78)
 - ✓ Pozornost na nasilje (B62)
 - ✓ Hitrejša prepoznavanje in odreagiranje na nasilje (B63)
 - ✓ Prijava nasilja vseh služb (B64)
 - ✓ Prijava čim bolj zgodaj (B65)
 - ✓ Več programov za starše (B66)
 - ✓ Preventiva (C136a)
 - ✓ Izobraževanje vseh, ki delajo v takih poklicih, kjer se lahko srečajo s tematiko nasilja (C141)
 - ✓ Več izobraževanj (142a)
 - ✓ Več programov za povzročitelje (145a)
 - ✓ Več osebnih programov za žrtve (145d)
 - ✓ Vzpostavljanje programov za povzročitelje po Sloveniji (146a)
 - ✓ Drugi načini dela s povzročitelji (C147)
 - ✓ Veliko stvari še za narediti (C151)
 - ✓ Ureditev socialnih in delovnih razmer (D43)
 - ✓ Informiranje javnosti o prijavi nasilja (E32)
 - ✓ Ničelna toleranca (F108b)
 - ✓ Takojšnje reagiranje, da se zadeva lažje uredi (F109)
 - ✓ Rehabilitacija storilcev (F111)
 - ✓ Financiranje dobrega programa, ne rabimo ustvarjati nekaj novega (F115)
 - ✓ Izvajanje programa za storilce še drugod po Sloveniji, ne samo v Ljubljani (F116)

- ✓ Več skupin za samopomoč žrtev in storilcev (F120)
- Težave
 - ✓ Prisotnost strahu (A74)
 - ✓ ne napredovanje v glavah ljudi (C138)
 - ✓ Bolj napredna zakonodaja kot so ljudje ozaveščeni (C139)
 - ✓ Sprejemljivost nasilja in povezanost z različnimi stereotipi (C140)
 - ✓ Zdravniki nasilja ne prijavljajo vedno (C143)
 - ✓ Nedopustno, da si zdravniki sami vzamejo pravico do presojanja (C144)
 - ✓ Slabo izvajanje zakonodaje (C149)
 - ✓ Težave pri urejanju prepustitve stanovanja (C150)
 - ✓ Vedno več družinskega nasilja (D41)
 - ✓ Pritisk zaradi neurejenih ekonomskih razmer ali zaradi prevelike obremenitve v službi (D42)
 - ✓ Miselnost ljudi, da to ni njihov problem (E30)
 - ✓ Strah zaradi varnosti (E31)
 - ✓ Preveč tolerance do nasilja (F103)
 - ✓ Prikrite oblike nasilja (F104)
 - ✓ Nove oblike nasilja (F105a)
 - ✓ Porast vrstniškega nasilja v povezavi s toleranco (F105b)
 - ✓ Stvari znotraj družin še vedno niso urejene (F106)
 - ✓ Otroci prenašajo stvari iz družin (F107)
 - ✓ Pomankanje programov za storilce (F110a)
 - ✓ S storilci skoraj nihče ne dela (F110b)
 - ✓ Program za storilce samo v Ljubljani (F112)
 - ✓ Pomankanje kadra za izvajanje programa še kje drugje (F113)
 - ✓ Pomanjkanje denarja za izvajanje programa še kje drugje (F114)
 - ✓ Težave v zdravstvu – nimajo dovolj kadra (kliničnih psihologov in psihoterapevtov) zaradi finančne stiske (F121)
 - ✓ Predolgo čakanje na prvo obravnavo (F122)
 - ✓ Prekratka in premalo pogosta obravnavo (F123)
 - ✓ Drugače ne gre, saj nimajo dovolj kadra (F124)
- Dobra ureditev
 - ✓ Napredovanje zakonodaje (C137)
 - ✓ Letos večje izobraževanje za zdravnike (C142b)
 - ✓ Raznoliki programi za žrtve (C145b)
 - ✓ Dovolj varnih hiš (C145c, F118)
 - ✓ Občasno izvajanje programa za povzročitelje v drugih regijah (C146b)
 - ✓ Delo s povzročiteljem pomeni posredno pomoč žrtvi (C148)
 - ✓ Veliko postorjenega okoli varnih hiš (F117)
 - ✓ Urejeno področje varnih hiš (F119)

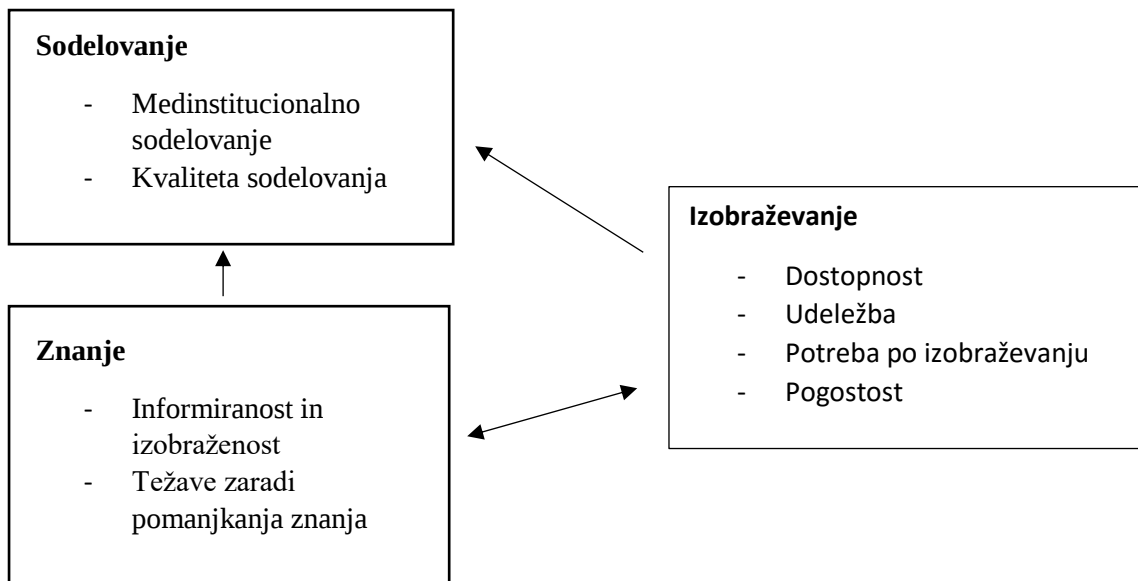
9.3 Priloga 3: ODNOSNO KODIRANJE



1. Zagotavljanje pomoči otroku



2. Sodelovanje z različnimi organizacijami in ljudmi



10 POVZETEK

Družina ima v otrokovem življenju velik pomen, saj se v njej zgodijo vse bistvene stvari. Izkušnje, ki jih otrok dobi v družini, ga usmerjajo tudi kasneje v življenju; tako so lahko družinski odnosi po eni strani izpolnjujoči, lahko pa so vir tesnobe in konfliktov. Otroci spadajo med ranljive družbene skupine. Velikokrat se zgodi, da skrbniki za svoje otroke ne skrbijo dobro ali pa jih celo zlorablajo. Takrat potrebujejo pomoč države, saj sami zase ne zmorejo poskrbeti. Potrebujejo pomoč tako zase kot za svojo družino, saj se velikokrat zgodi, da je otrok kljub zlorabi navezan na nasilnega starša. Pomoč otroku je tako usmerjena vanj, v družino kot celoto in v vsakega posameznika posebej. V kolikor ni možno delati s celotno družino, je pomembno, da se zaščiti in opogumi vsaj mati otroka. Z ustreznim pristopom mu lahko pomagamo, da bo kljub izkušnji z nasiljem živel kakovostno življenje.

Pomoč otroku se začne z zaznavo nasilja. Prvi korak je zelo pomemben, saj so posledice in nadaljnja pomoč odvisne tudi od prvega odziva institucij in okolice. Drugi vsebuje izdelavo ocene ogroženosti, kjer se upoštevajo varovalni in rizični dejavniki, ki obkrožajo otroka. Tretji korak pa vsebuje izdelavo načrta pomoči, ki se navadno naredi na multidisciplinarnem timu. Vsebuje konkretne dogovore o tem, na kakšen način bo pomoč otroku potekala in kdo bo pri tem sodeloval. Cilj pomoči je trajna zaščita otroka, zmanjšati nastalo škodo in aktiviranje virov za spremembo funkcioniranja družine. Pomembne socialnodelavske metode, ki se uporabljajo pri delu z otrokom, so individualno svetovanje, delo s skupino, zagovorništvo, opolnomočenje, asertivnost, uporaba umetnostnih sredstev ... Spremembe oziroma napredek pri pomoči otroku pa omogočajo dobro vzpostavljen odnos, v katerem ima otrok občutek varnosti in zaupanja.

Nasilje nad otrokom je univerzalen pojav, pravilo o tem, kje se do dogajalo, pa ne obstaja. Obstajajo pa določeni dejavniki, ki vplivajo na povečane možnosti. Ena izmed najpopularnejših teorij o nasilju je teorija socialnega učenja oziroma teorija o medgeneracijskem prenosu, ki predpostavlja, da se nasilje preko določenih mehanizmov prenaša skozi generacije.

V raziskovalnem delu sem se zanimala, na kakšen način različni strokovnjaki nudijo pomoč otroku, kakšno je sodelovanje med različnimi organizacijami, koliko časa pomoč traja in kateri so tisti ukrepi, ki bi lahko vplivali na zmanjšanje nasilja v družini. Pogovore sem opravila s šestimi različnimi strokovnimi delavkami, ki imajo izkušnje dela z otroki.

Rezultati raziskave so pokazali, da je trajanje pomoči odvisno od več dejavnikov in je zato različno dolgo – od pol leta do več let. Pomoč otroku se zagotavlja s kombinacijo različnih oblik pomoči, npr. učna pomoč, družabništvo, pogovori, igranje ... V veliki meri je uspešnost odvisna od okrevanja matere ali celotne družine. Mlajši kot je otrok, bolj je to pomembno. Za napredek v procesu pomoči je pomemben tudi odnos, ki se ga zgradi z otrokom, saj mu da izkušnjo varnosti in zaupanja. Za celostno pomoč otroku je nujno sodelovanje med različnimi organizacijami. Na splošno je sodelovanje dobro, težave se kažejo samo pri sodelovanju z zdravniki in sodniki. Področje programov za žrtve nasilja imamo v Sloveniji dokaj dobro urejeno, medtem ko je programov za povzročitelje nasilja premalo.

Zanimivo bi bilo slišati tudi perspektivo otrok, ki so šli skozi proces nudenja pomoči. Marsikateri starši niso pripravljeni na sodelovanje ravno zaradi tega, ker so imeli sami slabe izkušnje s sistemom pomoči. Menim, da bi nam njihova perspektiva dala iztočnice za izboljšanje programov kot tudi samega izvajanja pomoči.